

*Hadisleri Anlama Notları*

# Üçüncü Dal'ın Mütalâası

Mehmet Çetin

2022



### **Mehmet Çetin**

1958’de Şereflikoçhisar’da doğdu. İlköğrenimini bu ilçede yaptı. 1976’da Ankara-Hasanoğlan’da, Atatürk İlköğretmen Lisesinden ilköğretmeni olarak mezun oldu. Muş’ta kısa süren ilköğretmenliğinin ardından Eskişehir Eğitim Enstitüsünden 1979’da mezun olup, Erzurum Olur Lisesinde Türkçe-Edebiyat öğretmenliği yaptı. 1982 yılında Afyonkarahisar Şuhut Lisesinde görev yapmakta iken öğretmenlikten ayrılarak baba mesleği kuyumculuğa döndü ve İzmir’de devam etmektedir.

Şerefli Koçhisar Çengel Gazetesi’nin “Tefekkür” köşesinde 1983-1985 ve 2017-2020 yıllarında haftalık yazılar yazdı.

Yeni Asya Gazetesi’nin “Mütalâa” köşesinde 2010 yılından itibaren haftalık yazılarını yazıyor.

Bütün yazılarını kişisel internet sitesinde yayımlamaktadır.

Evli, beş çocuk babasıdır.

Yazar iletişim : 0 532 211 71 37  
 Web : [www.mehmetcetin.de](http://www.mehmetcetin.de)  
 E-posta : [irtibat@mehmetcetin.de](mailto:irtibat@mehmetcetin.de)  
 : [mehmet0cetin@gmail.com](mailto:mehmet0cetin@gmail.com)  
 Twitter : [twitter.com/Cetin0Mehmet](https://twitter.com/Cetin0Mehmet)  
 Facebook : [facebook.com/mehmet0cetin](https://facebook.com/mehmet0cetin)  
 Instagram : [www.instagram.com/mehmetcetin.de](https://www.instagram.com/mehmetcetin.de)  
 Motifler : Emine Çetin

### **Basılı Eserleri**

Risale-i Nur Külliyyatı'nda Geçen Ayetler (2012)  
İslâm'da Kuyumculuk (2014)  
Kader Risalesi Mütalâası (2021)

### **E-kitapları**

Anglikan Kilisesinin Hatırlattıkları  
Allah'ın Sıfatları  
Altın Haber Dergisi-İzmir Yazılarım  
Basamaklar (Slayt)  
Bayraklı Gazetesi Yazılarım  
Bediüzzaman Mevlidi  
Birinci Söz'ün Mütalâası  
Bosna'da Üstadı karşıladık  
Dar Vaktin kitabı  
Doğanbey Derneği Sitesi Yazılarım  
Dört Kavrama İki Pencereden Bakış  
Emekli Eş Sendromu  
Eskişehir Yeni Asya Grubunun Tarihçesi  
Güneydoğu Anadolu Gezisi-2014  
İhlâs Risalesi Okumaları  
İstikamet Köşesi HaberGold Sitesi Yazılarım  
Karadeniz Gezisi-2016  
Kuyumcunun Notları  
Kemale Giden Sancı  
Lâfzullah  
Musibet Dersi  
Mütalâa Köşesi Yeni Asya Yazılarım-2010-...  
Nâ'büdü Mütalâaları  
On Birinci Söz'ün Mütalâası  
Ömer Güzel, Beyşehir  
Hadis ve Mu'cizelere Bakış Açısı  
Reddiye  
Risale-i Nur'da İngiliz Konuları  
Risale-i Nur'da İngiliz Sualleri

Risale-i Nur'da Japon Konuları  
Risale-i Nur'da Japon Sualleri  
Risale-i Nur'da "Olmasaydı" Kelimesinin Tahlili  
Risale-i Nur'da Piyango Kelimesinin Kullanımı  
Risale-i Nur'daki Uzun Cümleler Meselesi  
Risale-i Nur'un Ali Osmanları  
Sigorta Üzerine Kısa Bir Araştırma  
Sinsi Tuzak İstanbul Sözleşmesi  
Siyaset Penceresinden Nur Hizmeti  
Şereflikoçhisar'ın Tarihine İz Bırakanlardan  
Şereflikoçhisar'ın Tarihine Pencereleler  
Şiirlerim  
Tarih Sırasıyla Bedüzzaman'ın Hayatı ve Eserleri  
Tefekkür Köşesi-Çengel Yazıları-2018-2019-2020  
Birinci Dal'ın Mütalâası  
İkinci Dal'ın Mütalâası  
Üçüncü Dal'ın Mütalâası  
Dördüncü Dal'ın Mütalâası

## İçindekiler

Önsöz	8
Eserin tarihçesi hakkında	9
Çalışmamızın özellikleri	11
Hadis hakkında kısa malûmat	12
Hadis çeşitleri	14
Sünnet hakkında kısa malûmat	24
Peygamberlik delilleri	25
Resul-i Ekrem'in (asm) hâlleri	26
Üçüncü Dal	31
1. Birinci Asıl	38
1.1. Din bir imtihandır	38
1.2. Akla kapıyı açmak, iradeyi elden almamak.	40
1.3. Teklif sırrının bozulmaması için yarı kapalılık	40
1.4 Çok ihtilâf olmuş	41
2. İkinci Asıl	42
2.1. Kesin delil (bürhan-ı kat'î)	43
2.2. Kuvvetli zan	43
2.3. Teslimiyetli kabul	44
2.4. Reddetmemek	45
3. Üçüncü Asıl	55
4. Dördüncü Asıl	65
5. Beşinci Asıl	66
6. Altıncı Asıl	68
7. Yedinci Asıl	71
8. Sekizinci Asıl	89
8.1 Dünya imtihan meydanıdır	89
8.2 Ecel, belirsiz tutulmuş	90
8.3 Kıyamet, dünyanın ecelidir	90
8.4 Sahabeler, asırlar sonrası meseleleri niçin yakın zannetmişler?	91
8.5 Mehdi Süfyan beklentisi	94
8.6 Rivayet farklılığının sebepleri	95

8.6.1 İmanın nuru dikkatiyle belki tanınabilir	96
8.7 Ahirzaman hadislerinden bazıları	104
8.7.1. Deccalin dört günü var	105
8.7.2. O taifeler nerede?	106
9.Dokuzuncu Asıl	108
9.1 İmanî meselelerin bir kısmı bu âleme bakar	108
9.2 Tergib ve terhibe münasip bir tesir vermek	109
9.3 Sinek kanadı kadar ehemmiyetli olmayan dünya!	110
9.4 Dünyanın üç yüzü var	112
9.5 Duaların fazileti hakkındaki hadisler	114
9.6 Mısır misali	116
9.7 İhlâs Suresi	116
10. Onuncu Asıl	118
10.1 Hadislerde mutlak ve mübhem meselesi	120
10.2 Bir hac kadar sevab	123
10.3 Gıybeti, cinayet ile irtibatlandıran hadisin tahlili	127
10.4 Amelleri sevabı ahirete bakar	131
10.5 Padişah ne yapıyor, ağamız bilir, misali	133
10.6 Damla ile deniz, güneşi aksettirmede aynıdır.	135
10.7 Bir kelime tesbih, saadet hazinesine sebep olabilir	136
10.8 Veraset-i Ahmediye feyzi	137
10.9 Sevap ve fazilet, nur âlemindedir.	139
10.10 Kusur varsa, bize aittir	140
11. On Birinci Asıl	143
11.1 Müteşabihat tevile muhtaçtır, mutlak teslim ister	143
11.2 Gaflet nazarı, felsefe fikri, nebevi hakikate ölçü olamaz	144
12. On İkinci Asıl	148
12.1 Nübüvvet tevhide, felsefe kesrete bakar, yönlendirir	148
12.2 Bir şeye iki nazar ile bakmak	149
12.3 Anla ki felsefe nursuz, Kur'ân nurludur!	151
Ekler	152
Ek 1	152

Külliyyatta geçen bazı hadislerden bir derleme	152
Ek 1.1 “Allah (cc) Adem’i (as) Rahman suretinde yaratmıştır”	153
Ek 1.2. “Ben göklere ve yere sığmam, fakat mü’min kulunun kalbine sığarım	155
Ek 1.3. Levlâke levlâke, hadisi	156
Ek 1.4. “Bazı melâikeler bulunur, kırk başı veya kırk bin başı var. Her başta kırk bin ağzı var, her bir ağızda kırk bin dil ile, kırk bin tesbihat yapar”, hadisi	159
Ek 1.5. Hazret-i Musa	161
Ek 1.6 Ehl-i imanın kurtuluşuna dair rivayetler	166
Okunması tavsiye edilecek çalışmalar	167
Faydalanılan Kaynaklar	169
İndeks	170

## Önsöz

Henüz üç ay olmuş, muayehâneyi açalı. Çalışma masasının yan tarafındaki mütevazî kitaplığında dini muhtevalı kitapları, dikkatimi çekmişti ki onlar üzerine sohbet başladık. *“Kur’ân’ı anlamak üzere almıştım onları ama yeteri kadar tatmin olamadım.”*, ifadesinin ardından *“Aslında hadisler üzerine de eğilmek istiyorum.”*, dedi. *Hadisleri bir uzmanı kadar bilmemiz mevcut hayat düzenimizde çok da gerekli olmayabilir ama genel olarak doğru ölçülere kurulu bakış açısıyla hadislere bakmamız daha faydalı olur. İsterseniz bu konuda size yardımcı olacak bir çalışma var, onu gönderebilirim”*, dedim. O da memnun olacağını ifade etti.

İşte bu çalışmanın, sonraki muharriki bu sohbet oldu ama ilk muharriki ise 2009 yılında Tire’de, iki yüze yakın kişinin bulunduğu bir topluluğa hitaben yapılması istenilen bir sohbet dâveti idi. Her iki muharrik bu çalışmayı, bu küçük kitapçığın hazırlanmasına vesile oldu ki kendilerine teşekkürler.

Bizim ilahiyat tahsilimiz yoktur ama Risale-i Nur’dan okumalarımız hamdolsun mevcuttur. Bu çalışmamıza, işlenen konu ile alâkalı metin ve mütalâalarımızı taşıdık. Dolayısıyla uzman ilahiyatçılara, meselenin asıl hüviyetini havale ederken, şahsîlik arz eden bu çalışmamız da eksik ve kusurla dolu olacaktır.

Çalışmamızın ana kaynağı; Bediüzzaman Said Nursi’nin Sözlere isimli eserinin Yirmi Dördüncü Söz’ün Üçüncü Dal kısmı olmakla beraber işlenen konu ile alâkalı Risale-i Nur Külliyyatı’nın muhtelif kısımlarıdır.

Mehmet Çetin  
29.08.2022 Yeni Foça İzmir



### **Eserin tarihçesi hakkında**

Yirmi Dördüncü Söz, Barla'da 1927-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edildi.<sup>1</sup> Taha Suresi'nin 8. Ayeti'nin bir parçası olan "*O Allah ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. En güzel isimler Onundur.*", ibaresinin tefsirini beş dal diye isimlendirdiği üçüncü kısmı, bu çalışmamızda mütalâa edilmiştir.

**Yirmi Dördüncü Söz**, Esmâ-i Hüsnanın cilveleri hakkında, muhtevasında pek çok ayetlerin manen ve mealen bulunduğu bir dirayet tefsiridir.

**Birinci Dal**; Allah'ın eşya ve hâdisede tecelli ile tezahür eden terbiye ediciliğine işareten rububiyet manasının eşya ve hâdisede tecelli eden Esmâ-i Hüsnanın farklı tezahürlerini konu edinir.

**İkinci Dal**, konusunda çok suallere verilen mühim muhtevalı cevaplardır. Sırlar dolu iki sır diğerlerine semboliktir. Peygamberler arasında iman usullerindeki bir ve beraberlik yanı sıra, onların keşfiyat ve meşhudat denilen keşfedip, şahid olarak yaptıkları gözlem ve bunlardan hâsıl olan yorum farklılığının sebepleri tahlil edilir. Aynı zamanda evliya ve ulema arasındaki yorum farklılığının da kısmî cevabıdır. Zühre, katre, reşha nâmında sembolize edilen karakterler üzerinden ilmin ya da bilmenin üç çeşidi olan ilmenyekîn (bilerek), aynelyakîn (görerek), hakkalyakîn (yaşayarak) mana ve muhtevalarına işaretle imanın makamlarına yol açar.

**Üçüncü Dal**, kıyamet alâmetlerinden, âhîrzaman vukuatından ve bazı amellerin fazilet ve sevaplarından bahseden hadis-i şeriflerin güzel ve doğru anlaşılmasını konu edinen ve bu istikamette hadislere bakışta doğru genel ölçü ve prensipleri ihtiva eder.

**Dördüncü Dal**, Hac Suresi'nin 18. Ayeti'nin tefsiri babından en küçük varlıktan en büyük mahlûka kadar her

---

<sup>1</sup> Sözlür (Mart 2013), s. 531

şeyin kendine mahsus şekilde Cenab-ı Hakka secde ettiğinin, bilinenden farklı izahı yapılır. Okuyunca etrafınızdaki her şeye bakışınızın değişeceği bir eserdir.

**Beşinci Dal**, kendi içinde Beş Dal bölümlenmesi ile muhabbet, ubudiyet (kulluk), sünnete tâbiyet, insaniyet ve faniyat konuları işlenir.

Her Dal'da mevzular izah edilirken Risale-i Nur Külliyyatı'nın diğer eserlerine havaleler ya da alıntılar yapılır. Orijinal hâli ile bahsedilen yanında meal ya da mana olarak da onlarca ayet işlenir.



### **Çalışmamızın özellikleri**

Bu nev'i çalışmalarımız nihayetinde bir metin şerhidir. Bu sebeple işlenen metnin çerçevesinde kalmamız şerh usûlünün bir geleneğidir.

Şerhi yapılacak asıl metni ya da bir parçası evvelen orijinal olarak ifade edilecek, gerekiyorsa günümüz ifadesi verilip ardından anahtar kelimeler sıralanacak, daha sonra kendi içinde bölümlendirme ve metin içi alt başlıklarla işleme yapılırken mümkün olduğu kadar işlenen konunun pratik hayata yansımaya işaret edilecek. Böylece söz konusu meselenin hayata yansımaya dikkat çekilerek, oraya ölçü çakarılmasına rehberlik edilecek.

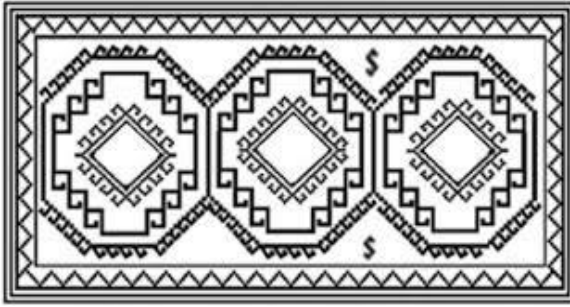
Günümüz dünyasında her şeye yetişmek, her şey hakkında bilgi sahibi olmak artık gelişen teknolojik imkânlarla sağlanmaktadır. Bilgi nakli, kaynak ve sağlayıcıların çok olduğu yerde güvenilirlik problemi karşımıza çıkar. Biz bu çalışmamızda bunu da hedef ederek, çok çeldiriciler karşısında sağlam, tutarlı ve istikrarlı prensiplere işaret etmek istedik. Herkes suret-i haktan görünür ve ister. Bunları ayırmak için de mihenge vurmak gerek. Mihenk ise delil ve akıbet olmalıdır. İddiaya getirilen delil, akıbetinde müddeayı doğruladı mı? İşte bu noktadan da sağlam bir prensibe işaret ettik bu çalışmamızda.



### Hadis hakkında kısa malûmat

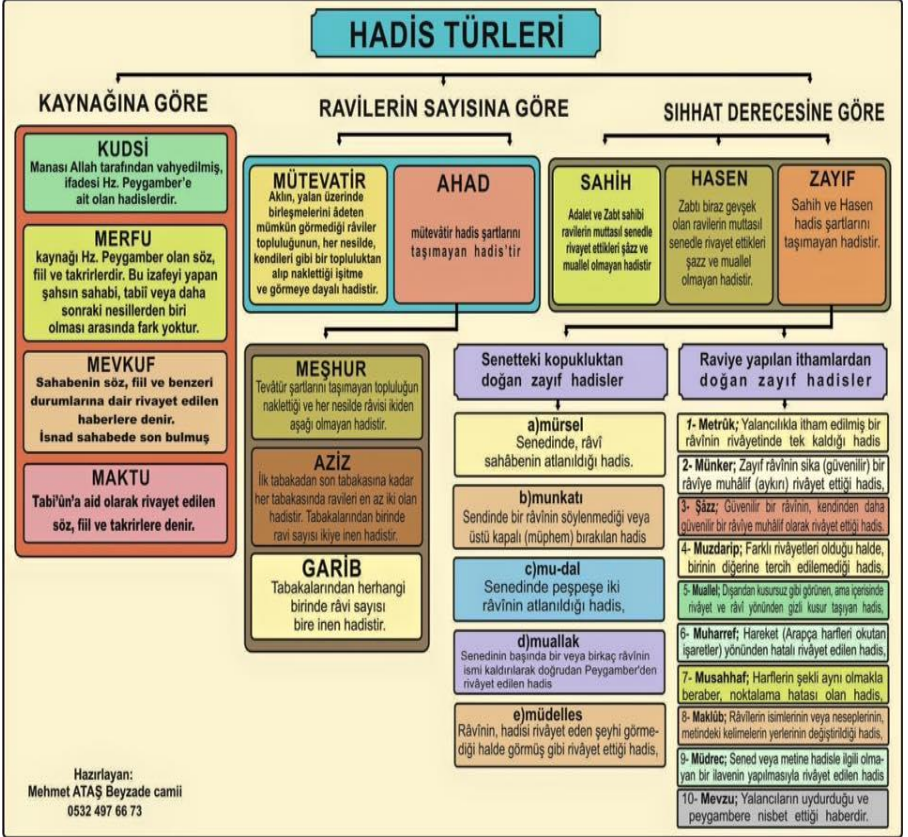
Hız. Peygamber'in sözlerini, fiillerini ve tasviplerini ifade eden terim; hadisleri tesbit, nakil ve anlamaya yönelik ilimdir. Kelime olarak "haber" manasında olan hadis; İslâm literatüründe ikinci kaynak olarak yerini alır. Kendi sözlerini hadis kavramı ile ilk kullanan Resul-i Ekrem'dir (asm) ve ümmetinin de kullanmasını istemiştir.<sup>2</sup>

İhtilâfa düşülen konularda hadis, yol gösterici konumuyla ümmete istikamet vermiştir. Hidayet ve rahmet kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'in kendisine indirildiği<sup>3</sup> ve bir peygamberin sözü olarak, üstün bir değer ifade ettiği gibi Kur'ân'ı herkesten iyi anlayan ve ayetlerdeki İlâhî maksadın ne olduğunu en iyi bilen Allah Resulünün görüşü olarak da büyük önem taşır. Yanı sıra Allah'ın emir ve yasaklarının ilk ve örnek uygulayıcısı olması noktasından Resul-i Ekrem'in (asm) davranışları ile sözlerini bir bütüncüllük çerçevesinde ele almak gerekir. Bu sebeple ilerleyen satırlarda da sünnet hakkında da kısa bilgi vereceğiz.



<sup>2</sup> <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/hadis>

<sup>3</sup> Nahl 16/44, 64



## Hadis çeşitleri

Hadislerin gruplaması, genelinde benzerlik olsa da farklılık vardır. Biz burada teferruata girmeyeceğiz ve hayatta kullanımı ve tatbiki noktasını daha ziyade nazara vereceğiz.

### A. Kabul ve red yönüyle

**1. Makbul hadis:** Ravisinin doğruluğu kabul edilen ve kendisiyle amel edilmesi gereken hadistir.

**2. Merdud hadis:** Ravisinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel etmek gerekmeyen hadistir.

### B. Ravi sayısı yönüyle

**1. Mütevatir hadis:** Aklın, yalan üzerinde birleşmelerini âdeten mümkün görmediği raviler topluluğunun her nesilde kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği, işitme veya görmeye dayanan hadistir. Bu nitelikleriyle kesin bilgi ifade ederler ve tenkit dışıdır.

Tevatür; bir hadis-i şerifin, yalan söylemelerinin aklın kabullenemeyeceği bir topluluk tarafından rivayet edilmesidir.

Mütevatir hadisler bütün rivayetlerinde aynı lafızlara sahipse "**lafzen mütevatir**" şeklinde adlandırılır. Bu çeşit hadislerin yok denecek kadar az olduğu kabul edilmektedir.

Eğer aralarında ortak bir nokta bulunan değişik hükümlerin, tevatür şartlarını taşıyan raviler tarafından nakledilmesiyle ortaya çıkan ortak manaya ise "**manen mütevatir**" denir. Bu nev'i mütevatir haberlerin adedi çoktur.<sup>4</sup>

Tevatür konusunda Bediüzzaman On Dokuzuncu Mektup olan Mu'cizat-ı Ahmediye Risalesi'nde şöyle der:

*"Naklolunan haberler, eğer tevatür suretinde olsa, kat'îdir. Tevatür iki kısımdır: Biri sarih tevatür, biri manevi tevatürdur.*

*Manevi tevatür de iki kısımdır.*

---

<sup>4</sup> Bak. Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat*, s. 115

*Biri sükûtdür. Yani, sükût ile kabul gösterilmiş. Meselâ, bir cemaat içinde bir adam, o cemaatin nazarı altında bir hâdiseyi haber verse, cemaat onu tezkip etmezse, sükûtle mukabele etse, kabul etmiş gibi olur. Hususan, haber verdiği hâdisede cemaat onunla alâkadar olsa, hem tenkide müheyya (hazır) ve hatayı kabul etmez ve yalanı çok çirkin görür bir cemaat olsa, elbette onun sükûtu o hâdisenin vukuuna kuvvetli delâlet eder.*

*İkinci kısım tevatür-ü manevî şudur ki: Bir hâdisenin vukuuna, meselâ “Bir kıyye taam (yiyecek), iki yüz adamı tok etmiş” denilse, fakat onu haber verenler ayrı ayrı surette haber veriyor. Biri bir çeşit, biri başka bir surette, diğeri başka bir şekilde beyan eder. Fakat umumen, aynı hâdisenin vukuuna müttefiktirler. İşte, mutlak hâdisenin vukuu, mütevatir-i bilmanadır, kat’idir. İhtilâf-ı suret (şekil farklılığı) ise zarar vermez.*

*Hem bazan olur ki, haber-i vahid (bir, tek kişinin haber vermesi, bazı şerâit (şartlar) dâhilinde tevatür gibi kat’iyeti ifade eder. Hem bazan olur ki, haber-i vahid, haricî emarelerle kat’iyeti ifade eder.*

*İşte, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmdan bize naklolunan mu’cizatu ve delâil-i nübüvveti (peygamberlik delilleri), kısım-ı a’zamu tevatürledir: ya sarihî ya manevî ya sükûfî. Ve bir kısmı, çendan haber-i vahid iledir. Fakat öyle şerâit dâhilinde, nakkad-ı muhaddisîn (araştırmacı hadis ulemasının) nazarında kabule şayan olduktan sonra, tevatür gibi kat’iyeti ifade etmek lâzım gelir.”*

Peygamber Efendimizden (asm), nakledilen mu’cizeleri ve peygamberlik delilleri, çoğunlukla tevatür yoluyla gelmektedir ki bunlar da ya açık (sarihî) ya manevîdir.

Gerçi bu rivayetlerin bazısının kaynağı tek kişi de olabilmektedir. Fakat o hâdis, öyle özel şartlar dâhilinde vuku bulmuştur ki bu vaziyet de hadis ilminin uzmanlarınca kabul

edilmesi gösterir ki tevatür mana ve kuvvetinde bir kesinlik kazanmalıdır, denilir.

***Evet, muhaddisînin*** (hadis ilmiyle uğraşanlarının) ***muhakkikîninden*** (hakikati araştırandan) ***“el-hâfız” tabir ettikleri zatlar, lâakal yüz bin hadisi hıfzına almış binler muhakkik muhaddisler, hem elli sene sabah namazını işâ abdestiyle kılan müttakî muhaddisler ve başta Buharî ve Müslim olarak Kütüb-ü Sitte-i hadisiye sahipleri olan ilm-i hadis dâhileri, allâmeleri tashih ve kabul ettikleri haber-i vahid, tevatür kat’iyetinden geri kalmaz.***

Vasıfları bahsedilen hadis araştırmacılarının kendi hususî hayatındaki takvalı hayatlarıyla da iştigal ettikleri hadis toplama ve tahlil konusundaki hassasiyet ve istikametli olmaları konusunda güvenli bilgi vermektedir.

***Evet, fenn-i hadisin muhakkikleri, nakkadları o derece hadisle hususiyet peyda etmişler ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmin tarz-ı ifadesine*** (ifade tarzına) ***ve üslûb-u âlisine*** (yüksek üslûbuna) ***ve suret-i ifadesine*** (ifade şekline) ***ünsiyet edip*** (alışmış olup) ***meleke kesb etmişler ki, yüz hadis içinde bir mevzuu görse, “Mevzudur” der. “Bu hadis olmaz ve Peygamberin sözü değildir” der, reddeder. Sarraf gibi, hadisin cevherini tanır, başka sözü ona iltibas edemez. Yalnız, İbn-i Cevzî gibi bazı muhakkikler, tenkîtte ifrat edip, bazı ehâdis-i sahihaya da mevzu demişler. Fakat her mevzu şeyin manası yanlıştır demek değildir; belki “Bu söz hadis değildir”, demektir.***<sup>5</sup>

Araştırmacı hadis uzmanları mesleklerinde öylesine hususiyet elde etmişler ki Resul-i Ekrem’in (asm) yaşayışıyla alâkalı her ne var ise o müktesebata sahipler ve ona dayanarak Efendimiz (asm) ile önüne geleni rahatlıkla ayırabilmekteLER.

Bediüzzaman, aynı konuyu Şualar’da şöyle ifade eder:

***“Hangi mesele var ki, bazı kitaplarda ona ilişilmesin? Hatta İbn-i Cevzî gibi büyük bir muhaddis bazı***

---

<sup>5</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 115, 116



*sahih ehadisi mevzu dediğini, ulemalar taaccüble nakletmişler. Hem her zayıf veya mevzu hadisin manası yanlıştır, demek değildir. Belki an'aneli sened ile hadisiyeti kat'î değildir demektir. Yoksa manası hak ve hakikat olabilir.”<sup>6</sup>*

Mevzu diye bakılan hadislerin bir kısmının dayanağı, nakil belgeleri hadis ilminin prensiplerine uymasa da mana yönüyle değerlendirmek gerekir, diye anlaşılır. Şunu da tekraren ifade etmek gerekir ki *her mevzu şeyin manası yanlıştır* demek doğru değildir muhtemelen *bu söz hadis değildir*, denilebilir.

Mütevatir hadisleri kullanma konusunda bir soru var:

#### **Bir soru**

*“Deniliyor ki: “Sen çok şeylere mütevatir dersin. Hâlbuki biz onların çoğunu yeni işitiyoruz. Mütevatir bir şey böyle gizli kalmaz.”*

*Elcevap: Ulema-i şeriat (Şeriat uleması) yanında çok mütevatir ve bedihî (eşsiz) şeyler var ki, onlardan olmayana göre meçhuldür. Ehl-i hadis yanında da çok mütevatir var, sairlerin yanında âhâdî de olmuyor. Ve hakeza, her fennin ehl-i ihtisası, o fenne göre bedihiyatı, nazariyatı beyan edilir. Umum halk ise, o fennin ehl-i ihtisasına itimad eder, teslim olur veya içine girer, görür.*

*Şimdi, haber verdiğimiz hakikî mütevatir veya manevi mütevatir veya tevatür hükmünde kat'iyeti ifade eden vakıalar, hem ehl-i hadis, hem ehl-i şeriat, hem ehl-i usulüddin, hem ekser tabakat-ı ulemada hükmünü öyle göstermiş. Gaflette bulunan avam veya gözünü kapayan nâdanlar bilmezlerse, kabahat onlara aittir.”<sup>7</sup>*

---

<sup>6</sup> Said Nursi, *Şualar*, s. 448

<sup>7</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 172

Mütevâtir hadisler, akaid konularında bile tek başına delil sayılırlar.<sup>8</sup>

### **An'aneli senedin fâidesi nedir?**

Hadisleri naklederken kaynaklarının yani senedlerinin de nakledilmesine gerek var mı?

*“Sual: An'aneli senedin fâidesi nedir ki, lüzumsuz yerde, malûm bir vaktada, “an filân, an filân, an filân” derler?*

*Elcevap: Fâideleri çoktur. Ezcümle, bir fâidesi şudur ki: An'ane ile gösteriliyor ki, an'anede dâhil olan mevsuk ve hüccetli ve sadık ehl-i hadisin bir nevi icmâını irae eder ve o senette dâhil olan ehl-i tahkikin bir nevi ittifakını gösterir. Güya o senette, o an'anede dâhil olan her bir imam, her bir allâme, o hadisin hükmünü imza ediyor, sıhhatine dair mührünü basıyor.”<sup>9</sup>*

Hadis çeşitlerinden kaldığımız yerden devam ediyoruz:

**2. Ahad hadis:** Mütevâtirin şartlarını taşımayan hadistir. Yani tek elden, bir kaynaktan nakledilen hadistir. Böyle olunca da hadislerin büyük bir çoğunluğu tevatür şartlarını taşımayan ahad hadislerdir. Hadis kitaplarımızdaki hadislerin hemen hemen hepsi bu anlamda ahad hadislerdir.

**3. Meşhur Hadis:** Başlangıçta ahad hadis özelliği taşıırken, daha sonraki nesillerde (tabiîn veya etbau'-tabiîn) tevatür derecesine ulaşan hadislere "**meşhur hadisler**" denir. Bu hadisleri her nesilde en az iki ravi nakletmelidir

### **C. Senedi (hadisi söyleyeni) yönüyle**

**1. Kudsî hadis:** Manası Allah'a lafzı Peygamber'e ait olan hadistir.

<sup>8</sup><https://sorularlarisale.com/ucuncu-dal-ikinci-asili-anlayabilmemiz-icin-her-bir-cumlesini-bir-delil-ve-burhan-manasinda-misalle-izah-eder-misiniz>

<sup>9</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s.117

**2. Merfu hadis:** Mana ve lafzı Peygamber'e ait olan hadistir.

Bediüzzaman, Mu'cizat-ı Ahmediye Risalesi'nde bu iki hadis çeşidine yönelik şöyle der:

*Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, hem beşerdir, beşeriyet itibarıyla beşer gibi muamele eder; hem resuldür, risalet itibarıyla Cenab-ı Hakkın tercümanıdır, elçisidir. Risaleti, vahye istinad eder.*

*Vahiy iki kısımdır:*

*Biri vahy-i sarihidir ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm onda sırf bir tercümanıdır, mübelliğdir, müdahalesi yoktur: Kur'an ve bazı ehâdis-i kudsiye gibi.*

*İkinci kısım, vahy-i zımnîdir. Şu kısmın mücmel ve hülâsası, vahye ve ilhama istinad eder; fakat tafsilâtı ve tasviratı Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma aittir. O vahyiden gelen mücmel hâdiseyi tafsil ve tasvirde, Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, bazan yine ilhama, ya vahye istinad edip beyan eder, veyahut kendi ferasetiyle beyan eder. Ve kendi içtihadıyla yaptığı tafsilât ve tasviratı ya vazife-i risalet noktasında ulvî kuvve-i kudsiye ile beyan eder, veyahut örf ve âdet ve efkâr-ı amme seviyesine göre, beşeriyeti noktasında beyan eder.*

*İşte, her hadiste, bütün tafsilâtına vahy-i mahz noktasıyla bakılmaz. Beşeriyetin muktezası olan efkâr ve muamelâtında, risaletin ulvî âsârı (eserleri) aranılmaz. Madem bazı hâdiseler mücmel olarak, mutlak bir surette ona vahyen gelir, o da kendi ferasetiyle ve tearüf-ü umumî (genel kabul) cihetiyle tasvir eder. Şu tasvirdeki müteşabihata ve müşkülâta bazan tefsir lâzım geliyor, hatta tabir lâzım geliyor. Çünkü, bazı hakikatler var ki, temsille fehme takrib edilir. Nasıl ki, bir vakit huzur-u Nebvîde derince bir gürültü işitildi. Ferman etti ki: "Şu gürültü, yetmiş senedir yuvarlanıp şimdi Cehennem dibine düşmüş bir taşın gürültüsüdür." Bir saat sonra cevap geldi ki, "Yetmiş yaşına*

*giren meşhur bir münafık ölüp Cehenneme gitti.”<sup>10</sup> Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâmın belîğ bir temsille beyan ettiği hâdisenin tevîlini gösterdi.”<sup>11</sup>*

Merfu hadis çeşidi kendi içinde ikiye ayrılır:

- a. **Sarahaten merfu hadis:** Açıkça Peygamber’e izafe olan hadistir.
- b. **Hükmen merfu hadis:** Peygambere izafe edilerek Sahabenin naklettiği hadistir.

**3. Mevkuf hadis:** Metni sahabeye ait hadisler.

**4. Maktu hadis:** Metni Tabiîn ya da sonraki nesilden birine ait olan hadistir.

#### **D. Sıhhat ve hüküm yönüyle**

1. **Sahih hadis:** Sağlam kabul edilmesi için gerekli şartları taşıyan ve dinî konularda delil olarak kullanılan hadistir.

2. **Hasen hadis:** Dinî konularda delil olarak kullanılan makbul hadis çeşidi.

3. **Zayıf hadis:** Sahih ve hasen hadisin şartlarından birini ya da birkaçını taşımayan rivayetler için kullanılan hadis terimidir.

#### **E. Tearuz (karşıtlık) yönüyle**

1. **Makbul hadisler:** Hadisin sahih veya hasen, ravinin de güvenilir olduğunu ifade eden terim. Bu hadis çeşidi bölüm başında işlendi.

2. **Muhtelif hadisler:** Anlaşılmasında problem olan hadistir.<sup>12</sup>

#### **Sahihayn**

Bu terim, sahih hadis kaynakları için kullanılır.

<sup>10</sup> *Müslim*, Cennet: 31; *Müsned*, 3:341, 346.

<sup>11</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 115

<sup>12</sup> <https://www.sonpeygamber.info/hadis-ve-hadis-cesitleri>

Özellikle Sahihayn olarak bilinen Buharî ve Müslim'in kitaplarında yer alan hadislerin sıhhati adeta kesin olarak kabul görmüştür. Öyle ki geleneğimizde Buharî ve Müslim'in kitaplarında yer alan hadislerin sahih olduğuna dair talakı üzerine yemin eden birinin talakının düşmeyeceği dahi iddia edilmiştir.

Said Nursi'nin de Hadis kaynakları hakkında geleneğimizin bu hâkim anlayışından etkilendiği görülmektedir. “... *Hususan Buharî, Müslim, İbni Hibban, Tirmizî gibi kütüb-ü sahiha, zaman-ı Sahabeye kadar, o yolu o kadar sağlam yapmışlar ve tutmuşlar ki, meselâ Buharî'de görmek, aynı sahabeden işitmek gibidir,*”<sup>13</sup>, şeklindeki sözleri buna işaret etmektedir. Tekrar olmasın ama Mektubat'ta yer alan şu sözleri de onun başta Buharî ve Müslim olmak üzere hadis ulemasına duyduğu güveni açıkça ortaya koymaktadır:

***“İşte, Resul-i Ekrem aleyhissalâtü Vesselâmdan bize naklolunan mu'cizâtı ve delâil-i nübüvveti, kısm-ı a'zamı tevatür iledir ya sarihî ya manevî ya sükûfî. Ve bir kısmı, çendan haber-i vahid iledir. Fakat öyle şerait dâhilinde, nekkad-ı muhaddisîn nazarında kabule şayan olduktan sonra, tevatür gibi kat'iyeti ifade etmek lâzım gelir. Evet, muhaddisînin muhakkikîninden el-hafız tabir ettikleri zatlar, lâakal yüz bin hadisi hıfzına almış binler muhakkik muhaddisler, hem elli sene sabah namazını işâ abdestiyle kılan müttakî muhaddisler ve başta Buharî ve Müslim olarak Kütüb-ü Sitte-i Hadisîye sahipleri olan ilm-i hadis dâhîleri, allâmeleri tashih ve kabul ettikleri haber-i vahid, tevatür kat'iyetinden geri kalmaz.”***<sup>14</sup>

Bahsi geçen hadis kaynaklarının tarihi seyrini de şöyle ifade eder:

***“Hem sahabeler, Kur'ân'ın ve ayetlerin hıfzından sonra, en ziyade Resul-i Ekrem aleyhissalâtü Vesselâmun***

<sup>13</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 157, 163

<sup>14</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 116

*ef'al ve akvalinin muhafazasına, bahusus ahkâma ve mu'cizata dair ahvaline bütün kuvvetleriyle çalıştıklarını ve sıhhatlerine pek çok dikkat ettiklerini, tarih ve siyer şehadet ediyor. Resul-i Ekrem aleyhissalâtü Vesselâma ait en küçük bir hareketi, bir sîreti, bir hâli ihmal etmemişler ve etmediklerini ve kaydettiklerini, kütüb-ü ehâdisiye şehadet ediyor.*

*Hem asr-ı saadette mu'cizatu ve medar-ı ahkâm (hüküm koymaya sebep olan) ehadisi, kitabetle (kaleme almakla) çoklar kaydedip yazdılar. Hususan Abâdile-i Seb'a<sup>15</sup> kitabetle kaydettiler. Hususan, Tercümanü'l-Kur'ân olan Abdullah İbn-i Abbas ve Abdullah İbn-i Amr İbni'l-Âs, bahusus otuz kırk sene sonra tâbiünün binler muhakkikleri, ehadisi ve mu'cizatu yazı ile kaydettiler.*

*Daha ondan sonra, başta dört imam-ı müçtehid ve binler muhakkik muhaddisler naklettiler, yazıyla muhafaza ettiler. Daha hicretten iki yüz sene sonra, başta Buharî, Müslim, Kütüb-ü Sitte-i makbule vazîfe-i hıfzı omuzlarına aldılar. İbn-i Cevzî gibi şiddetli binler münekkitler çıkıp, bazı mülhidlerin veya fikirsiz veya hıfzsız veya nâdanların karıştırdıkları mevzu ehadisi tefrik ettiler, gösterdiler.*

*Sonra, ehl-i keşfin tasdikıyla, yetmiş defa Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm temessül edip yakaza (uyanıklık) hâlinde onun sohbetiyle müşerref olan Celâleddin-i Süyutî gibi allâmeler ve muhakkikler, ehadis-i sahihanın elmaslarını sair sözlerden ve mevzuattan tefrik ettiler.”<sup>16</sup>*

### **Kim benim söylemediğimi**

Hadisler konusunda en ziyade korkulması gereken husus Resul-i Ekrem'in adını, sözünü kötüye kullanmaktır ki bununla ilgili çok ciddi ikaz vardır.

<sup>15</sup> Hadis, İslâm hukuku, tefsir gibi ilimlerde otorite kabul edilen “Yedi Abdullahlar” ismiyle şöret bulmuş Sahabeler.

<sup>16</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 137, 138

”وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ“<sup>17</sup> *“Kim bilerek bana yalan isnad ederse (benden yalan bir şey haber verirse) Cehennem ateşindeki yerine hazırlansın.”*, hadisindeki tehditten şiddetle korkan ve *”فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَيَّ اللَّهُ“*<sup>18</sup> *“Allah adına yalan söyleyenden daha zalim kim vardır?”*, ayetindeki şiddetli tehditten şiddetle kaçan muhaddisîn-i kâmilin” in<sup>19</sup> hayatı, hassasiyeti bize örnektir.

### Hadise isnad etmek

Peygamber Efendimize (asm) ait olmayan ifadelerin ona dayandırılarak söylenmesi bir büyük hata olmanın yanı sıra kişinin kendi kusurlarına hadisin dayanak olarak kullanılması ise bir başka hatadır. İnsanın nefesine olan düşkünlükleri, onu savunması, temize çıkarması, taraftar olması, acz ve zaafını örtmesi, gururuna yedirememesi hâllerinin sevgiyle söz konusu işlenen hata; ya bir büyük zata veyahut muteber bir kitaba, hatta bazan dine, çok defa hadise, en nihayet kadere isnad edilir.<sup>20</sup>

### Hadiste ziyade etmek yasaktır

Muhakemat'ta geçen şu ifade bize temel bir ölçüdür:

*“Hadîs ve Kur'ân'da dahi, ziyade veya noksan etmek memnudur. Fakat ziyade etmek, nizamı bozduğu ve vehme kapı açtığı için daha zararlıdır. Noksana, cehil bir derece özür olur. Fakat ziyade etmek, ilim ile olur. Âlim olan mazur değildir. Kezalik dinden bir şeyi fasl veya olmayanı vasletmek, ikisi de caiz değildir.”*<sup>21</sup>

<sup>17</sup> Buharî, İlim: 38, Cenâiz: 33, Enbiyâ: 50, Edeb: 109; Müslim, Zühd: 72; Ebû Dâvud, İlim: 4; Tirmizî, Fiten: 70, İlim: 8, 13; Müsned, 1:70, 78, 2:159, 171, 3:13, 44, 4:47, 100, 5:292.

<sup>18</sup> Zümer Sûresi, 39:32.

<sup>19</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 118

<sup>20</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 44

<sup>21</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 60

### **Sünnet hakkında kısa malûmat**

Hız. Peygamber'in söz, fiil ve hâllerinin ortak adına sünnet denir.

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâmın Sünnet-i Seniyyesinin menbaı üçtür: 1. Sözlere, 2. Fiilleri ve 3. Hâlleridir. Bu üç kısım dahi üç kısımdır: farz, nafile ve güzel âdet.

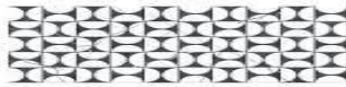
**Farz ve vacib** kısmında ittibaa mecburiyet var; terkinde azap ve ikap vardır. Herkes ona ittibaa mükelleftir.

**Nafile kısmında**, mübah olmakla beraber yine ehl-i iman mükelleftir; fakat terkinde azap ve ikap yoktur. Fiilinde ve tâbi olunmasında azîm sevaplar var ve tağyir ve tebdili bid'a ve dalâlettir ve büyük hatadır.

**Güzel âdetleri** ise hikmeten ve maslahaten; şahsî ve ictimai hayat noktasından çok faydalı bir örnek davranıştır.

Resul-i Ekrem'in bu üç nev'î sünnetine tâbi olup uygulamak başlı başına hükmen bir ibadettir. Zira biz dine ait her ne biliyor isek onun söz, fiil ve hâllerinin öğretmesi ile bildik, öğrendik ve yaşadık.

Hadis ve sünnet hakkında da malûmat verildi, şimdi harika hâl ve mu'cizelere sıra geldi. Burada mu'cizeleri sıralamaktan ziyade onları anlamak için prensip ve ilkesel olarak bilgilendirme yapacağız. Bunu da Bediüzzaman'ın ifadeleri ile yapacağız.





### **Peygamberlik delilleri**

Resul-i Ekrem'in (asm), nübüvvet yani peygamberlik delilleri, peygamberlik öncesi ve sonrası ikiye ayrılır. Peygamberlik öncesi doğumu esnasında zuhur eden harika hâllere **irhasat** denir. İkinci kısmı ise sonrası delillerdir. Bunlar da ikiye ayrılır; birincisi peygamberliğini tasdike hazırlamak için zuhura gelen hâller, diğeri ise Asr-ı Saadetinde mazhar olduğu harikalardır. Bu ikincisi de iki kısımdır: Biri, zatında, sîretinde (karakterinde), suretinde, ahlâkında, kemâlinde zâhir olan nübüvvet delilleridir. İkincisi ise âfâkî, haricî şeylerde mazhar olduğu mu'cizeleridir. Bu ikinci kısım dahi ikiye ayrılır: Biri manevî, diğeri Kur'ân'îdir, bir diğeri ifadeyle maddî ve varlıklarla ilgilidir (ekvanîdir). Bu kısım da ikiye ayrılır: Biri nübüvvet davası vaktinde, ehl-i küfrün inadını kırmak veyahut ehl-i imanın imanını ziyadeleştirmek için zuhura gelen harikulâde mu'cizattır. Ayı ikiye bölmek (şakk-ı kamer), parmağından suyun akması ve az yiyecekle çok insanların doyması, hayvan, ağaç ve taşın konuşması gibi yirmi nev'i ve her bir nev'i manevî tevatür derecesinde olup her bir nev'in de çok mükerrer çeşitleri vardır. İkinci kısım, istikbalde ihbar ettiği hâdiselerdir ki, Cenab-ı Hakkın tâlimiyle o da haber vermiş, haber verdiği gibi doğru çıkmıştır.<sup>22</sup>



<sup>22</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 113

### **Resul-i Ekrem'in (asm) hâlleri**

Resul-i Ekrem'in (asm), gerçi her hâli ve tavrı doğruluğuna ve nübüvvetine şahit ve delil olabilir ama o bir insan olduğu için her hâli ve tavrının fevkalâde olması lâzım değildir. Allah, onu bir insan suretinde gönderdiği için insanlara her hâli ile rehber olması noktasından hareketle beşerî bütün hâlleri ile örnek olabilecek kıvamda olmakla beraber insana, dünya ve ahiret saadetini kazandıracak örnek davranışlarla da numune olabilecek vasıfta yaratmış. Aynı zamanda bu davranış ve hâlleri ile de Allah'ın kudret ve tasarrufunun, rububiyetinin (terbiye ediciliğinin) tezahürünü de ahvali ile gösterebilir. İşte bütün bu tabîlikten sıyrılıp, her hâli ile fevkalâde olsaydı insanlara imam olmazdı, fiil, ahval ve tavrıyla ders veremezdi.<sup>23</sup>

Peygamberimizin (asm) ahvali ve sünneti konusunu geneli ile naklettikten sonra dinî deliller konusunda sünnet yani ikinci kaynak delil hükmündedir. Şimdi kısaca bunu da ifade edelim.

### **Dinî delil kaynakları (Edille-i Şer'îye)**

İslâm'da bir hüküm çıkarmak için dört kaynak, dört delil vardır ki buna “**edille-i Şer'îye**” denilir. Bunlar:

1. Kitap
2. Sünnet
3. İcma
4. Kıyas

Bu dört kaynaktan sünnet, -yukarıda izah edildiği gibi- söz, fiil ve hâl olarak üçe ayrılırken; uyulmasındaki mecburiyet konusunda da farz-vacip, nafil ve müstehap hükmündedirler.

Peygamberimiz (asm), Rabbimizi tarif eden büyük yol göstericilerdendir.

---

<sup>23</sup> Age, s. 114

### **Rabbimizi tarif edenler**

Rabbimizi bize tarif eden dört tane büyük tarif edici var:

1. Kâinat
2. Resul-i Ekrem (asm)
3. Kur'ân-ı Kerim
4. Vicdan

Bu büyük dört yol gösterici ve tarif ediciden Peygamber Efendimizin (asm) fiil ve hâllerini nakleden sözleri ya da onun davranışlarını sonrakilere taşıyan ifadeler genel anlamıyla hadisler, dini anlama ve yaşama konusunda ilk öğretmenimizin rol model hâlleridir. Bu noktadan hadislerin dini hayatımızdaki yeri çok önemlidir. Elbette bu derece hassas bir ehemmiyetin yanı sıra hassasiyetlerinin de olması tabiidir. Bu sebeple hadis ve sünnet konusunda dikkatli olmak icap eder.

### **Kur'ân'daki İslâm**

Kur'ân'daki İslâm, gibi isimlerle sünnetsiz, hadissiz yaklaşımlar zaman zaman zuhur eder. Ahirzaman sahilindeki bir kısım Müslüman da bunlara takılarak pusulasız gemi, rehbersiz yolcu gibi şaşırır kalır. Esasen, “*Sünnet teşriin ikinci kaynağıdır. Hadisler ise sünnetin birinci kaynağıdır. Hadisleri inkâr etmek, sünneti inkâr etmek anlamına gelir. Sünneti inkâr etmek ise, dinin üçte birini inkâr etmek manasına gelir.*”<sup>24</sup>

### **Darda kalan insan, Allah'a yöneldi fakat**

Küresel olaylar, savaşlar, salgınlar ve esnasında gelişen ekonomik sarsıntı ve sıkıntılar karşısında çaresiz kalan insan, yaratıcıya sığınma mecburiyetinde kaldı. Semavî ya da beşerî hangi dinde olursa olsun insanın geneli böyledir.

Küresel boyutta çalışan, adına bütün zamanları aşan ifadesiyle *ifsad komitesi* diyebileceğimiz sömürgeci zihniyet

---

<sup>24</sup> Niyazi Beki, <https://www.ilimcephesi.com/kuran-bize-yeter-mi/>

mensuplarının tek mukaddesatı para ve güç oldu. Bu idealleri uğruna her şeyi kullandılar. Sermaye ve siyaseti de bir şekli ile kuşatıp, satın alıp, etkileyip; insanı, sözde özgürlük ama özde esaretle yönettiler ki onlar da yönettiklerini zannettiler, yönetildikçe.

Ve iş, döne döne insanın kendini arama, aslına rücu etme, mazisinde çare arama gayretlerine dönüldü. Lâkin bu defa da farklı ifsad plânları çıkar karşılılarına. Bu, yıllarca hasır altına çekilen ve fakat fırsatını buldukça hasır üstüne çıkarılanlardan birer parça idi.

Diğer yandan hadisler konusunda asırlarca oluşturulan tereddütler, günümüz insanının elindeki teknolojik imkânlarla daha etkili olmaktadır.

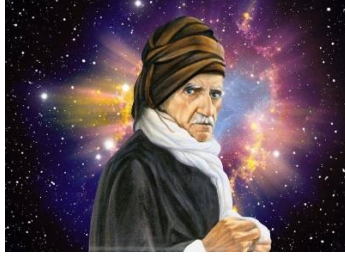
İşte bu küçük çalışmamız, söz konusu hadis ama onu bekleyen tuzaklara karşı hassas ve duyarlı olmanın genel ölçülerine dikkat çekmek için kaleme alındı. Biz, esasen İlahiyat tahsilimiz olmadığı hâlde ama yıllarca aynı kaynaklarda, hakikatin kaynadığı menbalarda sürekli çalıştık, okuduk, yazdık ve anlattık. Ve şimdi bu çalışma ile sizlere faydalı olma niyet ve duasıyla huzurunuzdayız.

Allah, yâr ve yardımcımız olsun, âmin.

\*\*\*



Bu girişin sonunda Üçüncü Dal isimli çalışmamıza geçebiliriz. Lâkin eserini mütalâa edeceğimiz Bediüzzaman hakkında şu ön bilgiyi de vermemiz gerekir.



Bediüzzaman Said Nursi 1878-1960

**“Âlimler peygamberlerin varisleridir.”** kudsî fermanın yansıdığı- dost ve düşmanın ittifakıyla- en güzide aynalardan bir tanesi olması cihetiyle 'veraset-i nübüvvet sırrına mazhar olan Büyük İslam Âlimi Bediüzzaman Said Nursi; 'Hadis İlmi' konusunda da bir otoritedir.

**“Onun tevlini Allah’tan başkası bilemez. İlimde derinlik ve istikamet sahibi olanlar ise, ‘Biz buna inandık. Hepsi Rabbimizin katundan indirilmiştir”<sup>25</sup>**, deyip o gizli hakikatleri izhar ederler, açıklarlar.<sup>26</sup>

**“Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun.”<sup>27</sup>** ayetlerinin öncelikli muhataplarından bir tanesi olan Bediüzzaman, insanların anlamayarak hâşâ inkârına kalkıştıkları, tenkit edip abartılı ve akıldan uzak buldukları, hakikatini anlamadan uydurma dedikleri bazı hadis-i şerifleri ve onların güzel manalarını ve hadis ilminin düsturlarını herkesin anlayıp hissedar olabileceği enfes bir tarzda izah ve isbat emiştir.

<sup>25</sup> Al-i İmran, 3/7

<sup>26</sup> Bediüzzaman Said Nursi, *Şualar*, s. 608

<sup>27</sup> Nahl, 16/43; Enbiya, 21/7

Öyle ki inkârına kalkışılan ve reddedilen birçok hadis-i şeriften ehl-i imanın imanlarını kuvvetlendirecek peygamber mu'cizesi ve istifadeye medar nice ilimler çıkarmıştır.

Bediüzzaman'ın '**Hadis İlmî**' konusunda eşsiz otoritelerden bir tanesi olduğunun sayısız örneklerinden ve delillerinden birkaçı olarak Risale-i Nur Külliyyatı'ndan Mu'cizat-ı Ahmediye Risalesi (19. Mektup), Risalet-i Ahmediye Risalesi (19. Söz), 24. Söz, 3. Dal, Sünnet-i Seniyye'ye dair olan Sünnet-i Seniyye'nin hakikatinin etraflıca izahı ve ispatı olan 11, Lem'a, 28. Mektup, 2. Mesele olan 2. Risale'deki "Hazreti Musa'nın, Azrail'e tokat vurup, gözünü çıkarması" hâdisesinin' enfes bir tarzda izahı gibi bölümler dikkatli bir nazarla tekrar tekrar okunmalıdır.

Bu doğrultuda Üstad Bediüzzaman Said Nursi'nin; "*en ziyade insafsızların zihnini kurcalayan şu hadistir ki...*", ifadeleriyle söz konusu hadis-i şerifi ve benzerlerini hem avam hem de havas diliyle hem avama hem de havassa anlatmaktadır.<sup>28</sup>

"*Said Nursi'nin metodolojisinde, imkân nispetinde hadislerle amelin esas alındığı görülse de her rivayeti de olduğu gibi kabul diye bir yaklaşım tarzı yoktur. O, hadislerin içine karışmış, aslında hadisin metninden olmayan ifadelerin ayıklanması yönündeki bir yaklaşıma da metodolojisinde yer vermiştir.*"<sup>29</sup>

---

<sup>28</sup> [https://www.yeniasya.com.tr/gundem/anlasil-a-madigindan-elestirilen-bazi-hadisler-ve-bediuzzaman-in-harika-izahlari\\_355480](https://www.yeniasya.com.tr/gundem/anlasil-a-madigindan-elestirilen-bazi-hadisler-ve-bediuzzaman-in-harika-izahlari_355480)

<sup>29</sup> Yrd. Doç. Dr. Bayram Demir, *Zayıf Hadisle Amel ve Said Nursi'nin Yaklaşımı*,

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/396796>

### Üçüncü Dal

*“Kıyamet alâmetlerinden ve âhirzaman vukuatından ve bazı a'malin fazilet ve sevaplarından bahseden ehadis-i şerife güzelce anlaşılmadığından, akıllarına güvenen bir kısım ehl-i ilim onların bir kısmına zayıf veya mevzu demişler. İmanı zayıf ve enaniyeti kavi bir kısım da inkâra kadar gitmişler. Şimdi tafsile girişmeyeceğiz. Yalnız «On iki Asıl» beyan ederiz.”*

Anahtar kelimeler: Kıyamet, âhirzaman, a'mal, sevap, ehl-i ilim, mevzu, enaniyet, inkâr.

Sözü edilen ve müjdelenen sevapları ifade eden hadisler bu mevzunun telifine sebep olsa da esasen sıralanan on iki asıl ile bütünüyle hadislere bakışa kazandırılan bir hüviyet söz konusu burada. Tahlil edilen vakıanın en ince ayrıntıları değerlendirilirken vakıaya takılıp kalmadan bütüncül olarak bakmak ve ona göre duruş ve görüş ortaya koymak, belki de bu on iki asılda kazandırılmak istenen bu.

Bu metinde işlenen konuyu maddeler hâlinde şöylece sıralayalım:

1. Bazı hadisler güzelce anlaşılammakta.
2. Aklına güvenen ehl-i ilim o hadisleri zayıf ya da mevzu demişler.
3. İmanı zayıf ve enaniyeti kuvvetli olanlar ise inkâr ettiler.

Şimdi kısaca bu maddeleri işleyelim:

#### 1. Bazı hadisler güzelce anlaşılammakta.

Şualar'da geçen şu notu buraya eklememiz icab eder:

*“Bir kısım hadislerin manası ve tevili bilinmemesinden, “Akıl kabul etmiyor” diye inkâr edenlere karşı avâmın imanını kurtarmak fikriyle, çok zaman evvel Dârü'l-Hikmet-i İslâmiyede iken ve daha evvel aslı yazılan Beşinci Şua, farz-ı muhal olarak, dünyaya ve siyasete baksa ve bu zamanda da yazılsa, madem gizlidir ve taharriyatta bizde bulunmadı ve gaybî haberleri doğrudur ve imanî*

***şüpheleri izale eder ve asayişe dokunmuyor ve mübareze etmiyor ve yalnız ihbar eder ve şahısları tayin etmiyor ve ilmî bir hakikati küllî bir surette beyan ediyor.***<sup>30</sup>

Bazı hadislerin manasının bilinmesi anlaşılması için Risale-i Nur'da yapılan tevildeki muradın ehl-i imanın imanının kurtarmak olduğu açıktır.

Diğer taraftan yapılan tevilin “***imanî şüpheleri izale eder ve asayişe dokunmuyor ve mübareze etmiyor ve yalnız ihbar eder ve şahısları tayin etmiyor ve ilmî bir hakikati küllî bir surette beyan***” etmesiyle sıralanan özellikleri de akıldan uzak tutmayalım.

Hadislerin güzelce anlaşılmamasının sebebi, sırası geldikçe işlenecek.

## **2. Aklına güvenen ehl-i ilim, o hadisleri zayıf ya da mevzu demişler.**

Tilki uzanamadığı üzüme koruk der, hesabı, bazı hakikate ulaşamayan insan, onu karalamaya, zayıf düşürmeye çalışır.

‘*Ehl-i ilim, o hadisleri zayıf ya da mevzu*’, demelerinin kendilerine göre bir gerekçesi olmalı. Ellerindeki bilimsel ölçülerle, sözü edilen hadisleri ve muhtemelen hadislerdeki konular üzerinde değerlendirmede zorlanmış olmalı.

İnsan, içinden çıkamadığı konu için, hemen reddetme kolayına gitmemeli. *Ehl-i ilmi, zan altında tutmamak gerek*, zavıyesinden hareketle onları kolaycılıkla da suçlamamak gerek. Söz konusu bir hadisin anlaşılmasında sıkıntı çekiliyorsa bunun bir çaresi olmalı. Zira bir insan, her dalda uzman olmayabilir. Bildiğini zannettiği konuları, daha iyi bilen de olabilir. Diğer ilim dallarından, uzmanlarından yardım da alınmalıdır. Evet, söz konusu hadis, doğrudan ilahiyat kaynaklı gibi gözükse de pek çok ilim dallarını ihtiva etme vasfına sahip olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Belki de

---

<sup>30</sup> Said Nursi, Şualar, s. 384



ilgili dallarında uzman bir heyetin müşterek değerlendirmesi ile ondaki sır ve hakikat anlaşılacaktır. Belki de mevcut ilmî bilgi ve veriler şimdilik yetersiz kalmış olabilir. Bilimin ötesinde, ilahiyat alanında, belki de daha ilerisi sahada söz konusu bir şey olabilir.

**Aklına güvenen**, ifadesi ile ayet ve hadislerdeki her şeyi akli ile çözümleyerek hareket edene işaret olabilir. Eşya ve hâdisenin akılla çözülmesi takdir edilecek bir vasıf ama aklın yetmediği, çözemediği konuların da olabileceği ve hatta ne kadar sınırsız da denilse nihayetinde aklın sınırlarını aşan bir kısım hakikatlerin de olabileceğini unutmamak gerek. Bununla aklın kullanıma karşıtlık anlaşılmamalıdır. Ayet, defalarca tekrarlarıyla aklın kullanılmasını emreder.

Çalışmamızın bu kısmına bir iktibas eklememiz icab edecek. Şöyle ki:

“Said Nursî’nin hadislerin sıhhatiyle ilgili görüşlerine geçmek istiyoruz.

Herhangi bir hadisin sıhhatini reddetmenin ilmi bir mesele olduğunu ve hadisi inkâr etmek anlamına gelmediğini ortaya koyan Said Nursî’nin bir hadisin sahih olarak kabul edilmesi için hangi kriterleri aradığını anlamak için Beşinci Şua’ya bakmak gerekir. Nursî, burada Deccal ile ilgili kullandığı bazı hadislerin zayıf ve uydurma olduğuna dair hakkında Afyon mahkemesine sunulmak üzere oluşturulan bilirkişi raporuna cevaben şöyle demektedir:

### **Risale-i Nur’da yapılan tevillerin analizi**

**“İddiacı demiş: "Bütün tevilleri yanlıştır ve o rivayetler, ya mevzu veya zayıftır."**

**Biz dahi deriz: Tevil demek, yani “Bu mana bu hadisten murad olmak mümkündür, muhtemeldir.”, demektir. Mantıkça o mananın imkânını reddetmek ise, muhaliyetini ispat etmekle olur. Hâlbuki o mana gözle görüldüğü ve tahakkuk ettiği gibi, hadisin mana-yı işaret tabakasının külliyetinde bir fert olması bilmüşahede**

*mucizâne bir lem'ayı ihbar-ı gaybîyi bu asrın gözüne gösterdiğinden, hiçbir cihetle kabil-i inkâr ve itiraz olamaz. Hem o "Bütün rivayetler mevzudur veya zayıftır.", iddiacının demesi üç vecihle yanlış olduğu, cetvelde<sup>31</sup> ispat edilmiş.*

*Birisi: Bir milyon hadisi hıfzına alan İmam-ı Ahmed İbn-i Hanbel ve beş yüz bin hadisi hıfzeden İmam-ı Buhârî'nin cesaret edemedikleri ve o nefyîn ispatı kabil olmadığı ve bütün hadis kitaplarını görmediği ve ümmetin ekseriyeti her asırda o riayetlerin manalarının zuhurlarını veya o küllînin bir ferdini görmesini bekledikleri ve ümmetçe telâkki-i bi'l-kabul derecesine yakınlaşmış ve aynı hakikat bazı numune ve fertleri meydana çıkıp görüldüğü halde, o rivayetleri külliyetle inkâr etmek on cihetle hatadır.*

*İkinci vecih: "Mevzudur" manası, "Bu rivayet an'aneli, senetli hadis değil.", demektir. Yoksa manası yanlıştır demek değildir.<sup>32</sup> Madem ümmette, hususan ehl-i hakikat ve keşif ve bir kısım ehl-i hadis ve ehl-i içtihad kabul edip manalarının vukularını beklemişler. Elbette o rivayetlerin durûb-u emsal gibi umuma bakan hakikatleri vardır.*

*Üçüncü vecih: Hangi mesele veya rivayet var ki, meşrepleri, mezhepleri muhtelif âlimlerin bir kitabında ona itiraz edilmesin? Meselâ, İslâm içinde birkaç deccal geleceğine dair rivayetlerden birisi bu hadis-i şerif, sarih bir surette Cengiz ve Hülâgû fîtnesinden haber verir:*

لَنْ تَزَالَ الْخِلَافَةُ فِي وَدِّ عَمَى صِنُو أَبِي الْعَبَّاسِ حَتَّى يُسَلِّمَهَا إِلَى  
الدَّجَّالِ

*Yani, "Uzun zaman hilâfet-i Abbasiye devam edecek, sonra o saltanat Deccal eline geçecek".<sup>34</sup> diye, beş yüz*

<sup>31</sup> Said Nursî, hakkında oluşturulan bilirkişi raporunda dile getirilen hususların yanlışlığına dair 90 maddeden oluşan bir liste hazırlamıştır. Cetveldən kasıt budur. Bkz. Şualar, 434-453

<sup>32</sup> Bu mantık için bak. Muhakemat, 56 (MÇ)

<sup>33</sup> Alâuddîn el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*: 14:271, hadis no: 33436.

*seneden sonra İslâm içine bir deccal gelecek, o hilâfeti bozacak gibi ki, eşhas-ı âhîrzamandan çok rivayetler haber verdikleri halde, mezhebi ayrı veya fikri müfrit bir kısım ehl-i içtihad kabul etmemişler, mevzu veya zayıftır demişler.*"<sup>35</sup>

Said Nursî'nin bu açıklamalarından, onun bir hadisi kabul edip Risale-i Nur'da zikretmesi için *hadis imamları tarafından rivayet edilmesi ve manasının sahih olması* şeklinde iki özellik aradığını söylemek mümkündür."<sup>36</sup>

### **3. İmanı zayıf ve enaniyeti kuvvetli olanlar ise inkâr ettiler**

Dinin esasları konusunda imanın zayıf olması, beraberinde tereddütleri getirir. Tereddüt şüphenin dâvetçisidir. Allah'ın emir ve nehiyelerinin tatbiki demek olan ibadet, zayıf bir iman ile hayata nizam vermez, etkili olamaz. Bu ve benzeri durum, kişiyi, baskın çıkan diğer menfaatlere ister istemez yönlendirirken, bu taraftaki dini değerlerin zafiyetini arzu eder. Bu, tıpkı işlediği günahı bırakamayanın, o haram emrin verilmesine olan gizli ve sinsî itiraza yeltenmesine sevk ettiği gibi, imanı zayıf kişiyi inkâr yoluna sürükler. Bu meseleyi misallerle anlatalım:

*“Meselâ, utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ittilaından (haberdar olmasından) çok hicap ettiği (utandığı) zaman, melâike ve ruhaniyatın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emare ile onları inkâr etmek arzu ediyor.*

*Hem meselâ, Cehennem azabını intaç eden (netice veren) büyük bir günahı işleyen bir adam, Cehennemin tehdidatını işittikçe istiğfarla ona karşı siper almazsa, bütün ruhuyla Cehennemin ademini yokluğunu)*

<sup>34</sup> Deylemî, Ebu Şucâ' el-Hemedânî, el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb, thk. Said b. Besyuni Zağlûl, Beyrut, 1986, 3:447, hadis no: 5371.

<sup>35</sup> Said Nursi, *Şualar*, s. 430

<sup>36</sup> Mehmet Bilen, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/797894>

*arzu ettiğinden, küçük bir emare ve bir şüphe, Cehennem in inkârına cesaret veriyor.*

*Hem meselâ, farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti (kulluk vazifesini) yerine getirmeyen bir adamın, küçük bir amirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebedin mükerrer (tekrarlanan) emirlerine karşı farzında yaptığı bir tembellik, büyük bir sıkıntı veriyor. Ve o sıkıntudan arzu ediyor ve manen diyor ki, keşke o vazife-i ubudiyeti bulunmasaydı! Ve bu arzudan, bir manevi adavet-i İlâhiyeyi işmam eden (Allah'a düşmanlığı hissettiren) bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe, vücud-u İlâhiyeye (Allah'ın vücuduna) dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder; büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki, inkâr vasıtasıyla, gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukabil, inkârda milyonlarla o sıkıntudan daha müthiş manevi sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp yılanın ısırmasını kabul eder.*

*Ve hakeza, bu üç misale kıyas edilsin ki بَلِّغْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ 37 sırrı anlaşulsun.*"<sup>38</sup>

Yapılan iktibasta da görüldüğü gibi "günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra, tâ nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah, istiğfarla çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir manevi yılan olarak kalbi ısırtıyor."<sup>39</sup>

İşlenen günah, tövbelerle ıslah edilmezse hâl nereye gidiyor, belli oluyor. Eğer günah işleme hâlâ devam ederse "Günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hâsül olan vesveseler, şüpheler—neûzu billâh—

<sup>37</sup> "Kazandıkları günahlar, kalblerini kaplayıp karartmıştır." Mutaffifin Suresi, 83:14.

<sup>38</sup> Said Nursi, Lem'alar, s. 22

<sup>39</sup> Agk

*mahall-i iman* (imanın mahalli) *olan bâtın-ı kalbe* (kalbin içine) *ilişip imanı zedeler ve imanın tercümanı olan lisanın zevk-i ruhanîsine ilişip zikirten nefretkârâne uzaklaştırarak susturuyorlar.*<sup>40</sup>, ifadelerinde olduğu gibi kılınan namaz zevksiz, tutulan oruç tadsız hâl alıp ve nihayetinde zoraki yapılan bunlar da terkedilir.

Biz bu izahları, imanı zayıf olanın, bazı hadisleri anlamada zorlanmasına, kabule yanaşmaktaki sıkıntısına ve bu olumsuzlukların ardından olumsuz neticeye varılabileceğine işaret etmek için yaptık.

İmanın zayıf olması ile enaniyetin kavi olması eşleştirmesi de dikkat çeker.

Bölüm metninde, tafsile girişmemeyi ifade edip sadece On İki Asıl ile açıklama yapılacağı ifade edilir.

“**Asıl**”, temel ve esas manasında olup zikredilecek hakikatlerin, hadislerin doğru anlaşılmasında temel esaslardan olduğuna dikkat çeker.

“**Yalnız ‘On iki Asıl’ beyan ederiz**”, buradaki sayının on iki olmasında bir sebep ve hikmet olmalı mı? Söz konusu meselelerin on iki asıl olarak mı tasnif edilmiş? Bunların araştırılması ve belki makul bir cevabın olması mümkün ama biz o izahlardan ziyade sıralanan asıllardaki hakikatleri anlamak ile meşgul olmalıyız, esasen.

Birinci Asıl’dan gözlem odasına girelim inşaallah.



<sup>40</sup> Agk.

## 1. Birinci Asıl

*Yirminci Sözün ahirindeki suâl ve cevapta izah ettiğimiz meseledir. İcmâli şudur ki:*

*Din bir imtihandır, bir tecrübedir; ervah-ı âliye (yüce ruhluları) ervah-ı safileden (sefil ruhlulardan) tefrik eder (ayırır). Öyle ise, ileride herkese gözle görülecek vukuatı öyle bir tarzda bahsedecek ki ne bütün bütün meçhul kalsın ne de bedihî olup herkes ister istemez tasdike mecbur kalsın. Akla kapı açacak, ihtiyârı elinden almayacak. Zira, eğer tamamen bedahet derecesinde bir alâmet-i kıyamet (kıyamet alâmeti) görülse, herkes tasdike muhtar olsa, o vakit kömür gibi bir istidat, elmas gibi bir istidatla beraber kalır. Sırr-ı teklif ve netice-i imtihan zayi olur.*

*İşte, bunun için, Mehdî ve Süfyan meseleleri gibi çok meselelerde çok ihtilâf olmuş. Hem rivayat dahi çok muhtelifdir; birbirine zıt hükümler olmuş.*

Metin, rahat anlaşılır durumdadır.

Anahtar kelimeler: Din, imtihan, tecrübe, yüce ruhlar, alçak ruhlar, istidat, Mehdi, Süfyan.

Metnin tahliline vesile olması için bölüm içi başlıklara ayırmalıyız:

1. Din bir imtihandır.
  2. Akla kapıyı açmak, iradeyi elden almamak.
  3. Teklif sırrının bozulmaması için yarı kapalılık
- Sıralanan başlıklara geçiyoruz.

### 1.1. Din bir imtihandır

Bahsedilen Yirminci Söz'ün sonundaki ifade şudur:

*“Din bir imtihandır. Teklif-i İlâhî bir tecrübedir. Tâ, ervah-ı âliye ile ervah-ı safile, müsabaka meydanında birbirinden ayrılın. Nasıl ki bir madene ateş veriliyor, tâ elmasla kömür, altınla toprak birbirinden ayrılın. Öyle de bu dâr-ı imtihanda olan teklifat-ı İlâhiye bir iptilâdır ve bir müsabakaya sevtir ki, istidad-ı beşer madeninde olan cevahir-i âliye ile mevadd-ı süfliye birbirinden tefrik edilsin.*

*Madem Kur'ân, bu dâr-ı imtihanda, bir tecrübe suretinde, bir müsabaka meydanında, beşerin tekemmülü için nazil olmuştur. Elbette şu dünyevî ve herkese görünecek umur-u gaybiye-i istikbaliyeye istikbaldeki gaybî işlere) yalnız işaret edecek ve hüccetini ispat edecek derecede akla kapı açacak. Eğer sarahaten zikretse, sırr-ı teklif bozulur. Âdetâ gökyüzündeki yıldızlarla vâzihan Lâ ilâhe illâllah yazmak misillü bir bedahete girecek; o zaman herkes ister istemez tasdik edecek. Müsabaka olmaz, imtihan fevt olur. Kömür gibi bir ruhla elmas gibi bir ruh<sup>41</sup> beraber kalacaklar.”<sup>42</sup>*

Risale-i Nur Külliyyatı'nın mühim hususiyetlerinden birisi de kendi içindeki örgü ve münasebet çok kuvvetli ve irtibat muhkemdir. İşte bunlardan birisi de burasıdır. İşlenen konu, diğer risalelerde geçen kısma atıf ya da bahislerle aralarında irtibat kurulur. Elbette ki bunlardan konu bütünlüğü, anlatıma kuvvet, dayanışma gibi müsbet hâsılat olur. Yukarıya naklettiğimiz Yirminci Söz'ün sonundaki bahis burada yeri ve makamı münasebetiyle özet geçilir.

Dinin bir imtihan olduğu tezinin dayanağı “*Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.*”<sup>43</sup> ile “*Hiç şüphesiz biz insanı, karmaşık olan bir damla sudan yarattık. Onu denemekteyiz. Bundan dolayı onu işiten ve gören yaptık.*”<sup>44</sup>, gibi pek çok ayetlerdir.

İmtihandan murad nedir? Elbette *ervah-ı âliye*yi *ervah-ı safileden tefrik* etmektir. Yapılan sınavlar ile yüce ruhluların, alçak ruhlularla, iyilerin kötülerle, başaranların başaramayanlarla ayrılmasıdır.

---

<sup>41</sup> Ebû Cehil-i Lâin ile Ebû Bekir-i Sıddık, müsavi görünecek. Sırr-ı teklif zayi olacak...

<sup>42</sup> Said Nursi, *Sözler*, s. 299; bu ifadenin mütalâasını yapmadan geçiyoruz zira aynı mevzu önümüzdeki metinde işlenmektedir.

<sup>43</sup> Zariyat, 51/46

<sup>44</sup> İnsan, 76/2

Bir sınav düşünün ki; sorular veriliyor ama yanı sıra cevaplarda açık ve alenî olarak ardından veriliyor! Böyle bir imtihan anlayışı olabilir mi? Buna sınav denilir mi? Elbette hayır! O zaman imtihanın tabiatı gereği “*Öyle ise, ileride herkese gözle görülecek vukuatı öyle bir tarzda bahsedecek ki ne bütün bütün meçhul kalsın ne de bedihî olup herkes ister istemez tasdiğe mecbur kalsın.*”, tarzında olmalıdır.

Bu metod, Kur’ânî’dir, semavîdir.

Bediüzzaman, bu metodu vecize hâlinde şöyle ifade eder: *Akla kapıyı açmak, iradeyi elden almamak.*

### 1.2. Akla kapıyı açmak, iradeyi elden almamak.

‘*Akla kapıyı açıp, iradeyi elden almamak*’; sınav tabiatına uygun, insanın gelişimine motor, toplumun kalkınmasına reaktördür.

Akla kapının açılması, bir imkân ve jesttir. İradenin alınmaması ise nimet ve ihsandır. Hem akla muhatap edilen konu; öylesine bahsedilmeli ki *ne bütün bütün meçhul kalsın ne de bedihî olup herkes ister istemez tasdiğe mecbur kalmayacağı tarzda olmalıdır.* İşte bu, Kur’ân’ın ve hadisin inceliklerindedir.

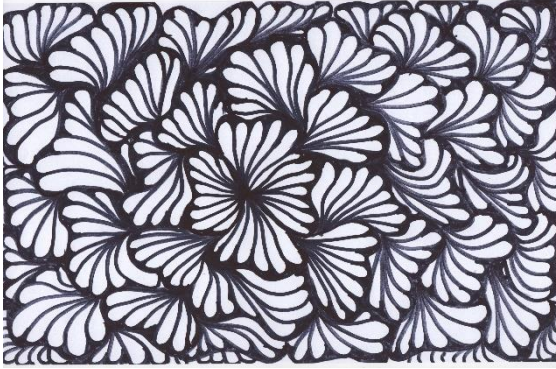
### 1.3. Teklif sırrının bozulmaması için yarı kapallık

Dünyanın ve içerisindeki insanın hayatının bir imtihan olduğu, sırrının korunması için söz konusu hassasiyete dikkat çekilir. İşte bu hassasiyet korunmazsa, “*eğer tamamen bedahet derecesinde bir alâmet-i kıyamet görülse, herkes tasdiğe muztar olsa, o vakit kömür gibi bir istidat, elmas gibi bir istidatla beraber kalır. Sırr-ı teklif ve netice-i imtihan zayi olur.*”, vaziyeti hâsıl olur bu da neticeyi akîm bırakır. Sınav için, öncesinden soruların verildiği ve sınav esnasında ise cevabın verilmesi, o sınava harıl harıl çalışan öğrencinin hakkının zayi olmasına sebebiyet vermez mi? Sınava çalışan ile çalışmayanın ayırımı yapılmış olur mu?



#### 1.4 Çok ihtilâf olmuş

Bu mühim gerçeği atlayanlardan bazıları “*Mehdî ve Süfyan meseleleri gibi çok meselelerde çok ihtilâf olmuş.*”, hatalı yaklaşımlar zuhur etmiştir. Aynı zamanda “*rivayat dahi çok muhtelifir; birbirine zıt hükümler olmuş.*”, söz konusu bir hâdise, pek çok ağız tarafından nakledildiğinde tabiatıyla farklı nakiller de olacak. Bu farklılığı burada belirtmeyelim zira ilerleyen satırlarda işlenecektir.



## 2. İkinci Asıl

*“Mesâil-i İslâmiyenin tabakattı vardır. Biri bir bürhan-ı kat’î istese, diğeri bir zann-ı galibî ile iktifa eder, başkası yalnız bir kabul-u teslimi ve reddetmemek ister. Öyle ise, esasat-ı imaniyeden olmayan mesâil-i fer’iye veya vukuat-ı zamaniyenin her birinde bir iz’an-ı yakîn ile bir bürhan-ı kat’î istenilmez. Belki yalnız reddetmemek ve teslimiyetle ilişmemektir.”*

Anahtar kelimeler: bürhan-ı kat’î, bir zann-ı galibî, iz’an-ı yakîn, kabul-u teslim, reddetmemek, esasat-ı imaniye, mesail-i fer’î, vukuat-ı zamaniye,

İslâmî meselelerin tabakaları var. Bir kısmı kesin delil ister, diğeri gerçeğe yakın zan ile iktifa eder. Başkası ise teslim olmakla hâsıl olan kabulü ve reddetmemeyi ister. Öyle ise imanın esaslarından olmayan teferruata dair meseleler veya zamanın hâdiselerinin her birinin değerlendirilmesinde sağlam delile dayalı inanç ile kesin delil istenilmez, aksine böylesi durumlarda aranılan ölçü reddetmemek ve teslimiyetle ilişmemektir.

İslâmî hükümler, usule ait ve furuata ait olmak üzere ikiye ayrılır. Bunu şöyle de ifade ederiz:

- A. İman ve akaid.
- B. İbadet ve muamelat

Füruat; ibadet ve muamelata ait hükümler ile usûl; iman ve akaide ait hükümler üzerine bina edilir.

**Füru** dediğimiz ibadetler için hadislerin mütevatir olması şart değildir. Bu açıdan ibadetlerde haber-i vahid denilen sahih, ama mütevatir seviyesinde olmayan hadislerle de amel edilir.<sup>45</sup>

İman ve akaid konularında *iz ‘an-ı yakîn ile bir burhan-ı kat’î* esastır.

---

<sup>45</sup><https://sorularlarisale.com/ucuncu-dal-ikinci-asili-anlayabilmemiz-icin-her-bir-cumlesini-bir-delil-ve-burhan-manasinda-misalle-izah-eder-misiniz>

**İz'an**, teslim olup itaat etmek; **yakîn** ise kesin bilgi ve inanç anlamındadır. İz '**an-ı yakîn** terkinin manası da kesin delile dayalı inançtır. **Burhan-ı kat'î** ise kat'î ve kesin delil, anlamındadır.

Bu iki değişmez şart, imanî konularda olup, İslâm'ın diğer meselelerinde şartlar değişkenlik gösterir. İşte bunu anlamak için bu bölümü şu dört alt başlık hâlinde mütalâa etmeliyiz:

1. Kesin delil (Bürhan-ı kat'î).
2. Kuvvetli zan (Zann-ı galibî)
3. Teslimiyetli kabul (Kabul-i teslimî)
4. Reddetmemek

### 2.1. Kesin delil (bürhan-ı kat'î)

Düşünme faaliyetinde zihni, hatalardan koruma, doğru düşünmenin kural ve metodlarını gösterme ilmi olan mantıkta, yukarıda sıralanan dört esas, olmazsa olmazdır.

Bürhan; tanımlanan konunun mahiyetinin esasını, illetini tayin eder. Delil sunulmadan iddia edilen şeyi tezyin etmenin faydası olmaz. İkna için bürhan gerekir, süslü lâf, köpük gibidir, zihni aç bırakır. Dolayısıyla aklın iknası, delilden geçer. "**Aklın şe'ni (iş) bürhan üzerine gitmektir.**"<sup>46</sup>

Elimizdeki çalışmanın bütünü açısından bürhan-ı kat'î zaviyesinden hadislere bakıldığında şöyle bir değerlendirme yapılabilir: Bir kısım hadisler, bürhan-ı kat'î isterler. Kesin delil isteyen hadislerin muhtevalarının da iman esaslarını konu edinen hadisler gibi hayatî önemi âşikârdır.

### 2.2. Kuvvetli zan (Zann-ı galibî)

Mantık metod ve sanatlarından zann-ı galibî, gerçeğe en yakın zandır. Bürhan-ı kat'î gibi kuvvetli değildir. Kesin bilgi ve inanç olan yakînın zıttıdır. Muhteva noktasından bürhan-ı kat'îye kıyasla zayıf bir delildir ki zann-ı galibî ise,

---

<sup>46</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 83

bu zayıf deliller içerisinde doğruya yakın olan, ağır basan zan olarak, tarif edilir.

O hâlde; bir kısım hadisler incelenirken kesin ve kuvvetli delil aramayıp, zann-ı galibinin olması yeterli olabilir.

### 2.3. Teslimiyetli kabul (Kabul-i teslimî)

İrade beyanında kabul ya da icab, şartlardan biridir. Zira “**icab, vücutun delilidir.**”<sup>47</sup> Dolayısıyla bir şey gerekli ise ona icabet etmek de şarttır.

Bazı meselelerde delil, her zaman kolay kolay ele gelmeyebilir. Delilin olmadığı durumlarda kuvvetli olan zanna göre değerlendirme yapılabilir. Bazı meseleler ise delil ve zannın söz konusu olmayan, doğrudan kişinin dindeki samimiyetini âdeta test eden, teslimiyetini gerekli kılanları da olabilir. Zira meselenin mantıkî bir izahı, hikmetini öğrenmek her zaman mümkün olmayabilir. Bunun da çok sebepleri vardır. O anki imkân yetersiz, bizim anlamamız kifâyetsiz, duygularımız hazırlıksız gibi sebepler, mümkündür. Nefsin kör hissiyatının bu hatasını pekiştiren şeytan da boş durmaz, şüpheler atar. İşte bu ahvalde hadis incelemeleri nasıl olacak?

Bu suale verilecek cevabî bir pencere olmasından hareketle Tulûat'ta geçen sual ve cevabı buraya alıyoruz:

**S: Biri dese, ‘Bu hadisi kabul etmem.’ nasıldır?**

**C: Bazen adem-i kabul** (kabul etmeme), **kabul-ü ademle** (yokluğunu kabul etme ile) **iltibas olunur. Çok hatiata müncer olur. Hâlbuki, adem-i kabul, adem-i delil-i sübut** davayı ispat edecek delilsizlik) **onun delilidir. Kabul-ü adem, delil-i adem** (yokluğun kabulü, delilsizliğin kabulünü) **ister. Biri şek, biri inkârdır. Meselâ, bir hadisin kabulü, adem-i kabulü, kabul-ü ademi vardır.**

**Birincisi: Burhanî bir cazibe ister.**

**İkincisi: Kaziye-i tasdikî** (onaylamayı sağlayıcı hüküm) **değil, belki cehldir.**

---

<sup>47</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 136

**Üçüncüsü: Red ve inkâr olduğundan, burhan ve ispat ister. O nefiydir** (inkârdır). **Nefiy kolayca ispat edilmez. Belki butlan-ı mana** (mananın temelsiz, batıl olması) **ile binefsihî müntefi** (yok) **olur.**<sup>48</sup>

Bazen, kabul etmemek ile yokluğunu kabul etmek, karıştırılıp çok hatalara varır. Hâlbuki, kabul etmemek; delilsizliğin delilidir ama yokluğunu kabul etmek ise yok olduğunu isbat edecek delil ister. Biri şek ve şüphe olur, diğeri ise inkâr olur.

Meselâ, bir hadisi kabul etmek, kabul etmemek ve yokluğunu kabul etmek gibi hâller vardır.

**1. Kabul etmek** hem de teslimiyetli kabul etmek (kabul-i teslimî) için bürhanî bir gerekçe ister.

**2. Kabul etmemek** veya tasdik etmemek hüküm değilse, olsa olsa bir cehalettir, bilgisizliktir.

**3. Yokluğunu kabul etmek** ise, red ve inkârdır, dolayısıyla bu kararı teyid edecek delil ve isbat gereklidir. O hâlde bu bir inkâr ve olumsuzlanmadır ki kolayca isbat edilmez, aksine, mananın temelsiz ve çürük olması ile bizzat kendisi yok olur.

Hadisi kabul edip-etmemenin üç hâlinin işlendiği bu ifadeler, çevremizdeki insanların hadis karşısındaki davranışlarını temsil eder. Elbette hadis karşısında insanın iç dünyasının da burada temsili ve yansımaları var. Bazen hadis kabul edilirken, bazen kabul etmemeye ve hatta bazen de böyle bir hadisin olamayacağına meyledilir. Bunlar; duygu, düşünce, ilgi, inanç yollarında giden ve gelen hâllerdir.

## 2.4. Reddetmemek

Reddin tersi olan reddetmemek, pasif bir davranıştır. Kısaca “Hayır”, dememenin fiilî suskunluğudur. Bir başka ifade ile kabulün, tepkisiz ifadesidir.

---

<sup>48</sup> Said Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, s. 416

Biz bu bölümde işlenen husus ile çok yakından alâkalı olan Muhakemat'ta geçen şu tesbiti buraya özetle ve mealen nakletmek isteriz:

### **Bir kelâmın çeşitli hükümleri olabilir**

Bir sadef, çok cevheri ihtiva edebilir. Tek hüküm, çok hükümleri kapsayabilir. O hükümlerin her biri ayrı ayrı kaynaktan çıktığı gibi ayrı ayrı da meyve verir. Birbirinden fark etmeyen, haktan alâkasız kalır. İşte bu meseleye bir örnek: Hadiste denilmiş: “*Ben ve kıyamet, bu iki parmak gibiyiz.*”<sup>49</sup> Yani arada vasıta olacak peygamber yoktur. Veya hadisin muradı haktır. Şimdi bu hadis üç hükümü ihtiva eder, onu nakledelim:

1. Bu kelâm Peygamberin kelâmıdır. Bu hüküm ise, tevatürün -eğer olsa- neticesidir.
2. Kelâmın manasındaki murad haktır ve sadıktır. Bu hüküm ise, mu'cizelerden doğan bir delilin sonucudur.
3. Bu kelâmda murad budur ve bu sandukçada olan cevher budur; işte ben gösteriyorum. Bu hüküm ise coşkulu bir arzu değil, içtihadın neticesidir. Esasen, müçtehid olan, başkasını taklide mükellef değildir.

Bu üçüncü hükümde farklı değerlendirmeler mümkündür. Nakledilen pek çok nakiller, buna şahittir. Bu içtihadî hüküm inkâr eden, eğer içtihad ile olursa kibirlenme olmadığı gibi küfre de girmez. Zira her eve, kendi kapısıyla girilmelidir. Doğrusu, her evin bir kapısı, her kilidin bir anahtarı vardır.

Bu üç hüküm, umumi olduğu için hadiste kullanıldığı gibi ayet tahlillerinde de söz konusudur. Fakat ilk hükümde ince bir fark vardır. Ve şu anlaşılır ki bir kelâmın zımnî çok hükümleri bulunur ki her biri kendi mana ve makamında hususîdir; her biri ayrı bir asıl olur, bir semeresi olabilir.

---

<sup>49</sup> *Buharî*, Rikak:39, Tefsir: 79, Sure:1, Fiten: 132-135; Said Nursi, *Muhakemat*, s. 56

Hadis yorumlamalarında şu hususları da burada zikretmek gerekir. Zıtlaşmak, taassub, üstünlük, taraftarlık gibi kendi vehmini bir asıla yönlendirip, dayandırmak, haklılık elde etmek için uygun görmediklerini, farklı yorumları tezyif etmek, onu zayıf ve değersiz görmek, kendininkini yeterli görmek, başkasını yalanlamak, dalâletle itham etmek, değerlendirmesini doğru ve istikametli ilân etmek gibi süflî ve sefil işlerin kaynağı olan nefse düşkünlük ile böylesi meselelerde mugalata ve demogoji yapmak, doğru olmayan vasıflardır.<sup>50</sup>

### **Sahih olmayan hadise, imanla mükellef miyiz?**

Uzun ama güzel bir çalışmayı bütünüyle buraya alıyoruz. Soru şöyledir:

- *Sahih olmayan veya görünüşte akla zıt olup, aklın kabul edemeyeceği bir hadisi inkâr etmek veya amel etmemek insanı dinden çıkarabilir mi?*

- *Kur'ân'da hakkında bilgi olmayan veya Kur'ân'a zıt gibi görünen hadisler var. Meselâ:*

*“Muhammed'in (asm) şefaati ile bazı insanlar Cehennemden çıkacak, Cennete girecek”<sup>51</sup> hadisi ile “Azaba uğrayacak olanları, ateştekileri sen mi kurtaracaksın Ey Muhammed!”<sup>52</sup>, ayeti mana olarak birbirine zıt gibi duruyor.*

- *İkinci örnek: “Sahabeler su bulamayınca, Peygamber parmaklarından su akıttı, bin beş yüz kişi abdest aldı.”<sup>53</sup> hadisi ile “Bir yerden bir pınar fişkırtmadıkça sana iman etmeyeceğiz dediler. Ey Muhammed, onlara dedi: Yüce olan Rabbindir, Ben ise Onun elçisi olan bir insandan başka bir şey değilim. Kendilerine rehber geldiğinde, insanlar: Allah bir elçi olarak bir insan mı gönderdi, dedikleri için iman*

<sup>50</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 56, 57

<sup>51</sup> Buhari-Rikak, 513; Tirmizi-Cehennem, 10; Ebu Davud-Sünnet, 23

<sup>52</sup> Zümer, 75/19)

<sup>53</sup> Buhari-Vudu, 32; Müslim-Fezail, 45; Nesâî-Taharet, 60; Ebu Davud-Mukaddime, 5; Tirmizî-Menakıb, 6

etmediler.” ayetleri içinde geçen “pınar fışkırtma” ile hadiste geçen “parmaklarının arasında su akması” birbirine zıt gibi görünüyor.

- Böyle Kur’ân’a ve akla zıt gibi görünen hadisleri inkâr etmek peygamberi inkâr anlamına gelir mi ve imana zarar verir mi ve bu hadisler peygamberimize atılmış bir iftira ve peygamberimiz adına uydurulmuş sözler midir?

### **Cevap**

Değerli kardeşimiz,

Bu konuda kısaca bazı noktalara işaret etmekte fayda vardır:

a) İslâm âlimlerine göre,

**“Hayır, hayır! Senin Rabbin hakkı için, onlar aralarında ihtilâf ettikleri meselelerde seni hakem kılıp, sonra da verdiği hükümden ötürü içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın sana tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça iman etmiş olmazlar.”<sup>54</sup>**

**“O kendi heva ve hevesiyle konuşmuyor. O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.”<sup>55</sup>**, mealindeki ayetler sünnetin, İslâm'ın ikinci kaynağı olduğunun delilidir.

Hadis ilmi kriterleri bakımından sahih kabul edilen ve büyük hadis otoriteleri tarafından sahih olduğuna hükmedilen bir hadisi kabul etmemek vebali olan büyük bir hatadır.

Diğer bir ifadeyle, Hz. Peygamber (asm)'in -fiilî, kavli, takrirî- sünnetini bize ulaştıran sahih hadisleri inkâr etmek büyük bir dinî risk taşımaktadır.

**b) Hz. Peygamber (asm)'in sünnetinin teşri kaynağı olduğunu inkâr eden veya sahih bir hadisin Hz. Peygamber (asm)'in**

---

<sup>54</sup> Nisa, 4/65

<sup>55</sup> Necm, 53/3-4



sözü olduğuna inandığı halde kabul etmeyen dinin dışına çıkmış olur.

Nitekim, İmam Ebu İshak b. Rahuye: “Hz. Peygamber (asm)'den kendisine gelen bir haberin doğru olduğuna inandığı hâlde -hayatı bir zorlama olmaksızın- onu reddeden kâfir olur.” hükmünü vermiştir.

Yine Suyutî; “Hadis otoriteleri tarafından sıhhatin şartı olarak kabul edilen kriterlere sahip olan bir hadisi inkâr eden kimse kâfir olup, Yahudi, Hristiyan ve diğer kâfir kafîlelerle birlikte haşrolur.” şeklinde fetva vermiştir.<sup>56</sup>

Keza Allame İbnu'l-Vezîr de şunları söylemiştir: “Hz. Peygamber (asm)'in hadisi (sözü) olduğunu bildiği halde onu inkâr eden kimse kâfir olur.”<sup>57</sup>

Keza, “Fetava'l-lecteni'd-daime” adlı İslâm Fıkıh heyetinin fetva kitabında şu görüşlere yer verilmiştir: “Sünnetle/hadisle amel etmeyi inkâr eden kimse kâfir olur. Çünkü, sünneti yalanlamak hem Allah'ı hem Resulünü hem de ümmetin icmasını tekzip manasına gelir.”<sup>58</sup>

### c) Peki hangi hadis sahihtir?

Bir hadisin sahih olup olmaması onun senedindeki ravilerin zabt ve adalet şartlarına sahip olup olmamakla ilgilidir. Yoksa, bir hadisin sahih olma kriteri, onun Kur'ân'da bir benzerinin olması yahut da aklımıza aykırı bir görünüm arz etmemesiyle ilgili değildir.

İmam Şafii şöyle demiştir: “Hz. Peygamber (asm)'den hadis rivayet edenlerin sika (zabt ve adalet şartlarına sahip) olması, o hadisin sübutu (sahih olduğu) anlamına gelir.”<sup>59</sup>

İbn Teymiye de şu görüşlere yer vermiştir: “Manası anlaşılmazsa bile, Kitap (Kur'ân) ve sünnette (sahih hadislerde) yer alan her şeye iman etmek gerekir.”<sup>60</sup>

<sup>56</sup> Suyutî, Miftahu'l-Cenne fi'l-İhticaci bi's-Sünne, s.14

<sup>57</sup> El-Avasım ve'l-kavasım, 2/274

<sup>58</sup> el-Lecne, el-Mecmuatu's-sanî, 3/194

<sup>59</sup> el-Ümm, 10/107-İhtilafu'l-hadis bölümü

***Bedüzzaman'ın ifadeleri ışık tutar.***

***“Kıyamet alâmetlerinden ve âhîrzaman vukuatından ve bazı a'malin fazilet ve sevablarından bahseden ehadis-i şerife güzelce anlaşılmadığından, akıllarına güvenen bir kısım ehl-i ilim onların bir kısmına zaîf veya mevzu demişler. İmanı zaîf ve enaniyeti kavî bir kısım da, inkâra kadar gitmişler.”***<sup>61</sup>

Demek ki “aklımız almaz” diyerek bazı sahih hadisleri inkâr edenlerin “imanları zayıf, enaniyetleri kuvvetli” olan kimselerdir.

***Din İşleri Yüksek Kurulu'nun görüşleri***

*“Hadis-i şerif, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (asm)'ın sözleri, fiilleri ve takrirleri anlamında ondan rivayet edilen sözlerdir. Bir Müslümanın Hz. Peygamber'in sözlerine itibar etmesi ve onun emir ve tavsiyelerine uyması gerekir. Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği sözlerine itibar etmeyen ve onun sözlerini bütün olarak inkâr eden kimse peygamberliğini de inkâr etmiş olacağından küfre/inkâra düşer.”*

*Bu açıklamalardan anlaşıldığı üzere, âlimlerin bu konudaki görüşleri özetle şöyledir:*

*Sünneti/sahih hadisleri prensip olarak inkâr eden dinden çıkar. Mütevatir bir hadis yakîn (kesin kanaat) ifade ettiği için ona iman etmek şart olup inkârı küfrü gerektirir.*

*Sahih hadislere yakın olan bir diğer hadis ise Hasen hadistir. Hasen hadis, sahih hadis rivayetinin şartlarına sahip olmayan bir hadistir. Bu sebeple, bu hadisi zayıflıktan çıkarıp hasen dercesine yükselten şahit denilen başka rivayetlerin kuvvet veya zayıflığına göre hasen hadis de kuvvetli veya zayıf kabul edilebilir.*

---

<sup>60</sup> Mecmuu'l-fetavî, 3/41

<sup>61</sup> Said Nursi, Sözler, s. 379

*Hasen hadisin sıhhat tarafı ağır basan bir hadise ilişmemek gerekir.*

*Bununla beraber, bir kimse samimi olarak -ilmî delillere dayanarak- bu hadisin sahih olmadığına inanyorsa bunu inkâr etmekte de bir sakınca olmayabilir.*

*Şunu unutmayalım ki, herkesin aklı her meseleyi kavramayabilir. Herkesin bilgisi her konuyu kapsamayabilir.*

*Selef-i salihin âlimleri müteşabih olan ayetlerin -ve hatta hadislerin- manasını Allah'ın ilmine havale ediyorlardı.*

*Halef âlimleri ise onların birçoğunu tevîl ederek güzel bir yoruma tabi tutuyorlardı. Ayetler gibi hadislerin de müteşabihleri var, manaları kapalı olanlar vardır.*

*Bize düşen, Selef veya halef âlimlerimizin yolunu takip etmek; hadisleri inkâr etmekle çok riskli bir yolu tercih etmemektir.*

***d) Soruda yer alan şefaât hadisi ile Zümer suresi 19. ayette ifade edilen hususları şöyle açıklayabiliriz***

*Bazı Mutezile âlimleri, bu ayete dayanarak Hz. Peygamber (asm)'in “büyük günah” işleyenlere şefaât etmeyeceğini bildirmişlerdir. Mutezilelere göre, “(Resulüm!) Hakkında azap hükmü kesinleşmiş olan kimseyi, ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın!” mealindeki ayete göre, büyük günah işleyen kimseler asla Cehennemden kurtulamazlar. O hâlde Hz. Peygamber onlar için şefaât de etmez. Çünkü şefaât (makbul olduğu için) onları ateşten kurtarmak anlamına gelir.*

*Hak olan Ehl-i Sünnetin bunlara cevabı şöyledir:*

*Ayette “hakkında azap hükmü kesinleşmiş” olanlar büyük günah işleyen kimseler değildir. Çünkü Kur'ân'da büyük günah işleyenlerin de kurtulabileceklerine dair ayetler vardır:*

**“Şüphesiz Allah kendisine şirk koşmayı asla affetmez. Fakat onun dışındaki günahları dilediği kimse için affeder.”<sup>62</sup>**

**“Şüphesiz Allah (dilerse) bütün günahları affeder.”<sup>63</sup>**, mealindeki ayetlerde bu gerçeğin altı çizilmiştir. (Bk. Razi, ilgili ayetin tefsiri)

Bu bilgiler ışığında şunu söyleyebiliriz ki, **“hakkında azap kesinleşmiş olan kimseler”** den maksat, zerre kadar imanı olmayan halis kâfirler demektir. Hz. Peygamber (asm)'in şefaati ise, zerre miktar kadar da olsa imanı olup da büyük günah işlemiş kimseler içindir. Demek ki, ilgili şefaathadisi ile, bu ayet arasında bir çelişki yoktur.

#### **e) Soruda yer alan ikinci örnek**

**“Sahabeler su bulamayınca, Peygamber parmaklarından su akıttı, bin beş yüz kişi abdest aldı.”<sup>64</sup>**, ile **“Bir yerden bir pınar fışkırtmadıkça sana iman etmeyeceğiz dediler. Ey Muhammed, onlara de ki: Yüce olan Rabbimdir, Ben ise Onun elçisi olan bir insandan başka bir şey değilim. Kendilerine rehber geldiğinde, insanlar: Allah bir elçi olarak bir insan mı gönderdi, dedikleri için iman etmediler.”<sup>65</sup>**, ayetleri içinde geçen “pınar fışkırtma” ile hadiste geçen “parmaklarının arasında su akması” birbirine zıt gibi görünüyor, iddiasıdır.

Bu soruya birkaç madde halinde şöyle cevap vermek mümkündür:

1) Her şeyden önce, ilgili ayetlerde “biz senin elinle bir pınar fışkırtmayacağız” manasına gelen bir ifade yoktur.

2) Bu ayetlerde söz konusu edilen hususlar, -gerçekten iman etmek için değil- bir inat ve bir istihza makamında söylenmiştir. Kur'an'ın onlara karşı olumsuz tavrı, onların bu

<sup>62</sup> Nisa, 4/48

<sup>63</sup> Zümer, 19/53

<sup>64</sup> Buhari-Vudu, 32

<sup>65</sup> İsrâ, 17/90-94

*inat ve istihzalarına yöneliktir. Yoksa, gerçekten samimi bir ihtiyaçtan ötürü bir teklif olduğu zaman da buna müsbet cevap verilmeyeceğine dair bir ifade değildir.*

3) İlgili ayetlerde, Hz. Peygamber (asm)'in bu yapmacık öneride bulunanlara karşı olumsuz tavrının hikmeti şöyle açıklanabilir:

*Eğer kâfirlerin bu istekleri doğrudan Hz. Peygamber (asm)'den bir talep şeklinde ise, bir beşer olarak onun böyle bir şey yapması mümkün değildir. Çünkü bir beşerin buna gücü yetmez. “Ben ancak bir beşerim...” ifadesi buna işaret etmektedir.*

*Yok, eğer maksatları Allah tarafından Hz. Muhammed (asm)'in eliyle bu mu'cizelerin gösterilmesi ise, bu da yanlıştır. Çünkü, Allah, Hz. Muhammed (asm)'in elinde Kur'an gibi, onlara meydan okuyarak, mu'cizeliğini ispat eden bir kitap ortada iken, ona iman etmeyip başka mu'cize istemeleri onların inat ve alay etmek için bu önerilerde bulduklarını gösteriyordu.*

*Bu gibi kendini bilmez adamlara müsbet cevap vermek onları kâle almak anlamına gelirdi. Bu ise nübüvvetin bulunduğu makamın ciddiyetiyle bağdaşmazdı.*

4) Mu'cizeler bazen kâfirlerin imana gelmeleri için, bazen de mü'minlerin imanlarını pekiştirmek için veya mevcut bir ihtiyaca cevap vermek için söz konusu olur.

*Söz konusu ayetlerde önerilen “pınardan su fişkirtme” ve diğer mu'cizelerin muhatabı kâfirlerdir. “Bir yerden pınarın fişkirtülmesini” onlar istiyorlardı.*

*Hz. Peygamber (asm)'in parmaklarından fişkiran suyun muhatabları ise, samimi mü'minlerdir. Burada hem mü'minlerin çok muhtaç oldukları bir durum söz konuydu, hem de imanlarının kuvvetlenmesi bahis mevzu idi.*

*Bu sebeple konu aynı da olsa muhatablar, niyetler, ihtiyaçlar, maksat ve gayeleri çok farklı olan bu iki “pınar” olayından birinin varlığı öbürünün de varlığını gerektirmez.*

*Mü'minlere gösterilen “su mu’cizesi” nin kâfirlere gösterilmemesi arasında herhangi bir çelişki yoktur.*

*5) Bu mu’cizenin kâfirlere gösterilmeyip mü'minlere gösterilmesinin bizce meçhul daha pek çok hikmeti olabilir. Bilmediğimiz binlerce hakikat vardır. Bu da o “cehalet listemiz”e eklenmekte ne sakınca vardı?*

*Böyle birçok yönden açıklanabilir -veya bizim bilgimizin ve aklımızın kapsam alanı dışında kalan- bir hususu bahane ederek en sahih hadis kaynaklarında yer alan bir mu’cizeyi inkâr etmek çok ciddi dini risk taşımaktadır.*

*Ne olur, boş yere kendimizi riske atmayalım!..<sup>66</sup>*

### **Bölümü özetlemek adına**

İslâmî meselelerin tabakaları vardır. Birinde kat’î bir delil istenir, diğerinde kanaat yeterli olur. Meselâ cinlerin varlığı ayetle sabittir, bu konuda kuvvetli naklî delil vardır. Ama cinlerin hayatları, ömürleri ve çoğalmaları gibi hususlar delil istemez. Bu konudaki bazı rivayetlerde “*ilişmemek, itiraz etmemek*” yeterli olur. Hz. Âdem’in (as) Cennet’ten çıkarılması ve Ashab-ı Kehf hâdisesi ayetle sabittir ama “*Hz. Âdem, hangi yasak ağaçtan yedi? Ashab-ı Kehf’in isimleri nelerdi?*”, gibi meseleler fûruata girer. Bunları, tafsilatıyla ve kat’î delillerle bilmek mecburiyetinde değiliz. Benzeri bir durum âhir zamanla alâkalı rivayetlerde de görülür. Meselâ “*Hz. İsa, indi mi veya ne zaman inecek?*”, kabilinden sualler teferruata girer.<sup>67</sup>

<sup>66</sup> <https://sorularlaİslâmiyet.com/sahih-olmayan-hadise-iman-etmemenin-hukmu-nedir>

<sup>67</sup> <https://sorularlarisale.com/ucuncu-dal-ikinci-asili-anlayabilmemiz-icin-her-bir-cumlesini-bir-delil-ve-burhan-manasinda-misalle-izah-eder-misiniz>

### 3. Üçüncü Asıl

**“Zaman-ı sahabede benî-İsrail (Yahudi) ve Nasarâ (Hıristiyan) ulemalarından çoğu İslâmiyet’e girdiler. Eski malûmatları dahi onlarla beraber Müslüman oldu. Bazı hilâf-ı vaki (gerçeğe zıd) malûmat-ı sâbıkaları (geçmişteki eski bilgileri), İslâmiyet’in malı olarak tevehhüm edildi (zannedildi).”**<sup>68</sup>

Anahtar kelimeler: Malûmat-ı sâbıka, hilâf-ı vaki, tevehhüm edildi

Metin çok açık ve net. Konuyu anlamaya yakınlaştırmak için alt bölüm başlıkları ile işlemek istiyoruz.

Bölüm metni ile aynı manada olan ve Muhakemat’ta geçen şu uzun ifadeyi de buraya almalıyız. Bediüzzaman, Muhakemat’ın ilk makalesinde sıralanan Üçüncü Mukaddeme kısmında aynı mevzuyu teferruatıyla tahlil eder. Bu sebeple çalışmamızın bu Üçüncü Asıl kısmına alıyor ve mütalâamızı oradan devam ediyoruz. Bu mütalâada genel olarak Üçüncü Mukaddeme’nin metnine sadık kalarak devam edeceğiz lâkin yer yer kelimelerin günümüz manalarını vereceğiz, bazen da izah gireceğiz.

**“İsrailiyatın bir tائفesi ve hikmet-i Yunaniyenin bir kısmı, daire-i İslâmiyet’e duhul etmeleriyle, din süsüyle görünerek, efkârı ihtilâle verdiler. Şöyle ki:**

**O necip kavm-i Arap, zaman-ı cahiliyette bir ümmet-i ümmiye (okumayan bir ümmet) idi. Vakta ki içlerinden hak tecellî edip istidad-ı hissiyatları (duyuş kabiliyetleri) uyandı da meydanda yol açan din-i mübîni (beyan edilen dini) gördüklerinden, umum rağabat (rağbetler, istekler) ve meyilleri, yalnız dinin marifetine (öğrenilmesine) inhisar eylediler. Fakat kâinata olan nazarları teşrihat-ı hikemiye (hikmet ve felsefe ölçüleriyle yapılan araştırma) nazarıyla değil, belki istitraden (tali, ikinci derecede), yalnız istidlâl (delile dayalı netice**

---

<sup>68</sup> Said Nursi, *Sözler*, s. 380

çıkarımı) için idi. Onların o hassas zevk-i tabîlerine ilham eden, yalnız onların fitratlarına münasip olan geniş ve ulvî muhitleri ve safî ve müstaid olan fitrat-ı asliyeleri tâlim ve terbiye eden yalnız Kur'ân idi. Bundan sonra kavm-i Arap, sair akvamı bel' ettiği (ortadan kaldırdığı) gibi, milel-i sairenin (sair milletlerin) malûmatları dahi Müslüman olmaya başladığından, muharrefe olan (bozulan) İsrailiyat ise, Vehb, Kâ'b gibi ulema-i ehl-i kitabın (Ehl-i Kitabın ulemasının) İslâmiyet'lerinin cihetiyle Arapların hazain-i hayalâtına (hayallerinin hazinelerine) bir mecra ve menfez bularak o efkâr-ı safîyeye (tertemiz fikirlere) karıştılar. Hem sonra da ihtiram (hürmet) dahi gördüler. Zira ulema-i ehl-i kitaptan İslâmiyet'e gelenler, İslâmiyet şerefiyle gayet celâlet (tanınıp, kabul edilip, nüfuz sahibi olup) ve tekemmül ettiklerinden (kemale erdiklerinden), malûmat-ı müzahrefe-i sabıkaları (önceki yalan yanlış bilgileri) makbule ve müselleme (doğruluğu tasdik edilir) gibi oldular, reddedilmedi. Çünkü İslâmiyet'in usulüne musadim (zıt) olmadığından, hikâyat (hikâyeler) gibi rivayet olunurken, ehemmiyetsizliği için tenkitsiz dinlenirlerdi. Fakat—hayfâ! —sonra hak olarak kabul edildiler, çok şübeh (şüpheler) ve şükûkâta (şeklere, şüpheler) sebebiyet verdiler.

Sosyolojik bir gerçeğin tahlili babından yapılan bu değerlendirme, bugün de geçerliliğini sürdürüyor. Öncesi hayatı din dışı olan bir bilgenin, mevcut cemaat ya da grubuna dâhil olduğunda hâlâ tashih etmediği hatalı bilgilerini naklederek yanlış kanaatin yaygınlaşmasına sebep oluyorlar. Bu, sadece din alanında değil, sivil hayatın farklı meslek grubuna giren kişinin eski bilgilerini nakletmesiyle de olur. Demek, her şeyi, makamında değerlendirmek gerekir.



### İmkânât vukuatla karıştırıldı

Hurafelerin doğuşu ve devamı bununla kalmadı, başka hususları da var, onun için devam edelim:

*“Hem de vakta ki şu İsrailiyat, kitap ve sünnetin bazı îmââtlarına (ima edilenlere) merci (kaynak) ve bazı mefahimlerine (mefhumlarına) bir münasebetle mehaz (kaynak) olabilirlerdi—fakat âyât (ayetlerin) ve hadisin manaları değil. Belki, faraza doğru olsalardı, masadak (doğrulamayı) ve efradından olmaları mümkün olduğundan, su-i ihtiyarlarıyla başka bir mehazı bulmayan veya atf-ı nazar etmeyen (bakmayan) zahirperestler (dış görünüşüne kıymet verenler), bazı âyât (ayetleri) ve ehadişi (hadisleri) o hikâyat-ı İsrailiyyeye (hurafe hikâyelere) tatbik ederek tefsir eylediler. Hâlbuki, Kur’ân’ı tefsir edecek, yine Kur’ân ve hadis-i sahihtir. Yoksa, ahkâmı mensuh olduğu (hükmü kalktığı) gibi, kasası (kıssaları) dahi muharrefe olan (tahrif edilen) İncil ve Tevrat değildir.*

*Evet, masadak ile mana ayırırlar. Hâlbuki, masadak olmaya mümkün olan şey, mana yerine ikame olundu. Çok da imkânât vukuata karıştırıldı.”*

Geçen zaman gösterdi ki hakkında getirilen temsil ve yorumlar; kitap ve sünnetin manalarına ulaşmak için bazı işaret ve nükteleriyle vesile olabilir, o yorumlar, asıl olana rücu etmeye yarayabilir fakat ayet ve hadisin tıpkı manası olarak algılanmamalıdır. Muhtemelen o yorumlar doğru bile olsa, tasdik edicilerden de olsalar, başkaların hatalı kullanım ya da algılaması ile kaynağı bulamamış ya da işin yüzeyine takılmış ve ayet ve hadisteki manayı, getirilen temsillerde arayarak hakikati onlarda aradılar. Aslında Kur’ân’ı tefsir edecek yine ayet ve sahih hadistir. Kur’ân; hükümleri ortadan kalkan, hatalı hikâyelerle dolu olan İncil ve Tevrat değildir.

Diğer taraftan hadisin asıl metin ve muhtevasını tasdik etme ifadeleri ile metnin kendisi ayrı ayrıdır ama karıştırıldı. Zamanla metni tasdik eden ifade, metnin kendisi sanıldı tıpkı

mümkün olabilecek ile mümkün olanın karıştırıldığı gibi. Kilolu insanın tansiyon hastası olma ihtimaline dayanarak bütün kilolu insanları tansiyon hastası kabul etmek hata olur. Ağrı Dağı'nın patlaması, ortadan kalması mümkün ama vaki değil.

### **Tahkikten taklide yol açıldı**

*Hem de vakta hikmet-i Yunaniyeyi* (Yunan Felsefesini) *Müslüman etmek için Me'mun'un asrında tercüme olundu. Fakat pek çok esatir* (mitoloji) *ve hurufatın menbaundan çıkan o hikmet, bir derece müteaffine* (bozulmuş) *olduğundan, safiye olan efkâr-ı Arabın* (Arap halkının düşünce ve) *içlerine tedahül ettiğinden, bir derece efkârları karıştırdığı gibi, tahkikten taklide bir yol açtı.*

Abbasi halifelerinden bazıları felsefeyi meslek edinmiş Mutezile mezhebine bağlı idiler. Bunlardan Halife Me'mun zamanında yapılan tercüme hizmetleri yanı sıra gayrı İslâmî mitoloji ve hurafelerin kaynağından doğan o felsefe, bir derece bozulmuş olduğundan, saf olan düşünceleri bulandırdı. Batıl şeylerin tasviri safi düşünceleri etkileyerek rahatsız etti. Araştırmaları gerekirken taklit etmeyi seçtiler.

### **Tahripçilere karşı tamirciler başarılı olmadılar**

*Hem de âb-ı hayat olan İslâmiyet'ten kariha-i fitriyeleriyle* (fitrî fikir kabiliyetleriyle) *istinbat etmeye* (hüküm çıkarmaya) *kabil iken, o hikmetin telemmüzüne* (talebelik etmeye) *tenezzül ettiler. Evet, nasıl ki ihtilât-ı A'cam* (Arap olmayanlarla karışmaları) *ile kelâm-ı Mudari'nin* (fesih Arapça'nın) *melekesi fesada yüz tutmakla muhakkikîn-i ulema* (araştırmacı âlimler) *o melekeyi muhafaza etmek için ulûm-u Arabiyenin kavaidini* (kaidelerini) *tedvin ettiler. Öyle de, şu hikmet ve İsrailiyat dahi, daire-i İslâmiyet'e duhulleriyle* (girmeleriyle) *beraber, bazı nakkad-ı muhakkikîn-i İslâm*

(İslâm'ın yüksek tetkik âlimleri) *temyiz ve tasfiyelerine teşebbüs ettiler. Fakat-hayfa! -tamamıyla muvaffak olamadılar.*

O âlimler ki, hayat suyu olan İslâmiyet'ten hüküm çıkarmaya fitrî yapı ve kabiliyetleri varken onlar, Yunan Felsefesine talebe oldular. Arap halkının arasına girerek en güzel ve fesih olan Mudarî lehçesinin bozulmasını önlemek için Arapça dilini doğru ve düzgün kullanma eğitimi için tedbirler düzenlendi. Aynen öyle de Batı felsefesinin, Müslümanlar arasına girmesiyle hâsıl olacak itikadî problemlerin önünü almak için eğriyi doğruyu iyi ayıran İmam-ı Gazali emsali derin âlimler, o felsefedeki batıl olanları temizlemek, ayırmak için gayret ettiler. Ne yazık ki tamamıyla muvaffak olamadılar.

### **Ehl-i zahirin hataları**

*İş bu kadar da kalmadı. Çünkü tefsir-i Kur'ân'a sarf-ı himmet (himmət sarf) edildiği vakit, bazı ehl-i zahir (dış görünüşe bakanlar), Kur'ân'ın nakliyatını bazı İsrailiyata tatbik ve bir kısım aklîyatını dahi hikmet-i mezbureye tevfiğ ettiler (adı geçen felsefeye uygun düşürdüler). Çünkü gördüler ki, Kur'ân makul ve menkule müstemildir (akla ve nakle şamildir). Hadis de öyle... Sonra kitap ve sünnetin bazı nakliyat-ı sadıklarıyla ve bazı muharref İsrailiyatın ortasında bir mutabakat ve münasebet istinbat ettiler.*

Devrin ileri gelen uleması, tercümesi yapılan felsefî eserlerin tahribatına mukabil tamiri için çok gayret sarf ettiler. Hazırlanan eserleri ile ifadenin zahirine göre hüküm çıkaran bazı ehl-i zahir, Kur'ân'ın naklettiği meselelerini söz konusu felsefî eserlerde nakledilen mitolojik bilgilere denk düşürmeye çalıştılar. Aklî ve naklî mevzulara şamil olan -ki hadis de öyledir- Kur'ân'ın naklettiği mevzuları, o felsefî mitolojik bilgileri kitap ve sünnetin nakilleri ile irtibatlandırıp, ona göre hüküm çıkardılar.

### Hizmet zannıyla yapılan hatalar

*Hem de hakikî olan akliyatları ile mevhum (vehmî) ve mümevveh (uydurma) olan şu hikmet (felsefe) arasında bir müşabehet (benzerlik) ve muvafakat (uygundur diye) tevehhüm eylediklerinden (zannettiklerinden), şu mutabakat ve müşabeheti kitap ve sünnetin manalarına tefsir ve maksatlarına beyan zannedip hükmeylediler.*

Felsefî eserlerle, hakikatin kaynağı Kur'ân'daki meseleler arasında kurdukları irtibat ve ilişkilendirme ile yazdıkları eserlerinde bu manada yorum ve değerlendirmede bulundular. Böylece Kur'ân ve Sünnete hizmet ediyoruz diye, eser verdiler.

*Kellâ, Sümme kellâ! Zira Kitab-ı Mu'cizü'l-Beyanın misdadı (kriteri), i'cazıdır (mu'cizeliğidir). Müfessiri eczasıdır. Manası içindedir. Sadeî de dürrdür (incidir), meder (değersiz taş) değildir. Faraza, bu mutabakatı izhar etmekten maksat, o şahid-i sadıkın (doğru şahidin) tezkiyesi (hatadan arınması) için olsa da yine abestir. Zira Kur'ân-ı Mübin, ona mekalid-i inkıyadı (bağlılığın anahtarını) teslim eden öyle akıl ve naklin tezkiyelerinden (kusurdan arındırılmalarından) pek yüksek ve ganîdir. Çünkü o, onları tezkiye etmezse, şehadetleri mesmu (dillenir) olamaz.*

Kur'ân'ı yüceltmeye kimsenin gücü yetmez, çünkü o zaten yücedir. Hatta Kur'ân referans aramaz, referans olur. Kur'ân'ın onayladığı ve değer verdiği bir şey değerli ve makbul olur. Yani kimse Kur'ân'a değer ve makbul olma yönünden referans olamaz. Kur'ân'ın temize çıkarmadığı bir şeyi, kimse temize çıkaramaz. Dolayısı ile onların şahitliği de makbul değildir. Meselâ, Tevrat ve İncil için Kur'ân küllî bir

referanstır, onları tasdik eder, Tevrat ve İncil ise Kur'ân'a referans değildir.<sup>69</sup>

**Kur'ân'ın manasını, içinde ara!**

*Evet, Süreyya'yı serâda değil, semada aramak gerektir. Kur'ân'ın maânisini de esdafında ara. Yoksa, karma karışık olan senin cebinden arama; zira bulamıyorsun. Bulsan da, sikke-i belâğat olmadığından, Kur'ân kabul etmez.*

Yıldız yerde değil gökte aranır. Kur'ân da manevi bir yıldızdır, bir güneştir, yerlerde sürünen felsefe ve İsrailiyat Kur'ân'ı anlama ve tefsir etmede yardımcı, kaynak ve referans olamazlar. Kur'ân'ın manası sadefinde yani lafzında dürülüdür, Kur'ân'ı yine Kur'ân ve sahih hadisler izah eder, harici şeylere muhtaç değildir. Burada harici şeyden murad felsefe ve İsrailiyattır.<sup>70</sup>

*Zira mukarrerdir: Asıl mana odur ki, elfaz (kelimeler) onu sımakta (kulak deliğinde) boşalttığı gibi, zihne nüfuz ederek vicdan dahi teşerrüb etmekle (içmekle, içine çekmekle), ezahir-i efkârı (fikir çiçeklerini) feyizyab eden (feyizlendiren) şeydir.*

Söz ve bu söze ait mananın gücü, sadece zihne değil, zihinle beraber insanın vicdan, kalp, ruh ve diğer manevi duygularını da besleyip doyurması ile ilgilidir. Şayet söz ve mana, sadece zihne hitap edip, vicdan ve kalbi hareket

---

<sup>69</sup><https://sorularlarisale.com/kella-summe-kella-zira-kitab-i-muciz-ul-beyanin-misdaki-icazidir-mufessiri-eczasidir-manasi-icindedir-sadefinde-durrdur>

<sup>70</sup><https://sorularlarisale.com/kella-summe-kella-zira-kitab-i-muciz-ul-beyanin-misdaki-icazidir-mufessiri-eczasidir-manasi-icindedir-sadefinde-durrdur>

geçiremiyorsa, bu söz ve mana, güçlü değil, güdük demektir. Tefsirler de bu şekilde yapılmalıdır.<sup>71</sup>

### **Senin manan siliktir!**

*Yoksa, başka şeyin kesret-i tevaggulünden* (çok meşguliyetinden) *senin hayaline tedahül eden* (giren) *bazı ihtimalât,* *veyahut hikmetin ebâtilundan* (boş inançlarından) *ve hikâyâtın esatirinden* (mitolojisinden) *sirkat edip* (hırsızlayıp, çalıp) *cepte doldurarak sonra âyât ve ehadisın telâfifinde* (örgüsünde) *gizletmek, çıkartmak, elde tutmak, çağırmak ki, “Budur mana, geliniz, alınız” dediğin vakit alacağın cevap şudur: “Yahu! İşte senin manan siliktir. Sikkesi taklittir; nakkad-ı hakikat reddeder. Sultan-ı i'caz dahi onu darb edeni tard eder.*

Tefsir odur ki, ayet ve hadislerin içinde inci gibi dürülü olan manaları açıp etrafa temaşa ettirmektir. Yoksa bir şeyle çok meşgul olmakla zihinde hâsıl olan bir takım ihtimal manaları ya da batıl felsefi fikirleri naklen alıp ayet ve hadise yamamak, tefsirden sayılmazlar. Yani ham ve etkisiz tefsirin nişanı, taklitçi olmasıdır. Ama hakikat aşığı eleştirilenler bu tarz toplama yorumları reddederler. Kur’ân da bu tarz yorum ve tefsirleri tard eder.<sup>72</sup>

### **Ayet ve hadisin nizamına taarruz etme!**

*Sen ayet ve hadisin nizamlarına taarruz ettiğinden, ayet şikâyet edip hâkim-i belâğat senin hülyanı senin hayalinde hapsedecektir. Ve müşteri-i hakikat dahi senin bu metanı almayacaktır. Zira diyecek: Ayetin*

<sup>71</sup> <https://sorularlarisale.com/zira-mukarrerdir-asil-mana-odur-ki-elfaz-onu-simahta-bosalttigi-gibi-zihne-nufuz-ederek-vicdan-dahi-teserrub-etmekle>

<sup>72</sup> <https://sorularlarisale.com/zira-mukarrerdir-asil-mana-odur-ki-elfaz-onu-simahta-bosalttigi-gibi-zihne-nufuz-ederek-vicdan-dahi-teserrub-etmekle>

*manası dürrdür. Bu ise mederdir. Hadisin mefhumu mühec (canlar, ruhlardır), bu hemecdir (küçük, değersiz sinektir).”*

*“Zira diyecek: Ayetin manası dürrdür. Bu ise mederdir.”* Ayetin manası dürr yani inci gibi kıymetli ve değerli iken, senin sonradan ilave ettiğin mana, meder yani

*Hadis, maden-i hayat ve mülhim-i hakikattir*

kıymetsiz bir çakıl taşı gibidir.

Kur’ân’ın hakiki ve etkili tefsiri içten dışa olmalıdır, yani ayetin içinde dürülü olan manaları dışarı çıkarmakla olur. Yoksa oradan buradan toplanan silik söz ve manaları, tefsir diye Kur’ân ve hadise yamamak tefsirden sayılmaz.

*Hadis, maden-i hayat ve mülhim-i hakikattir.* <sup>73</sup>

Hadis, hayatın maden ve hakikatin ilham kaynağıdır.

Kur’ân’ı yine Kur’ân ve hadis ile anlamak gerekir, Kur’ân’ı haricî manalar ile anlamaya çalışmak, doğru değildir. Meselâ, Tevrat ve İncil gibi bozulmuş metinler ile Kur’ân’ı izah etmeye çalışmak, Kur’ân üzerinden o boş ve bozulmuş sözleri satmaya çalışmak demektir. Çünkü Kur’ân’ın kendi manası başka şeylerin yardımına ve manasına muhtaç değildir.

Bir müfessir, hariçten öğrendiği bilgi ve yorumlar ile ayeti izah ediyorsa, bu izah temsildeki arıların durumu gibidir. Yani ayetleri, harici bilgilerini satmakta, bir kovan ve arı olarak kullanıyor. Oysa ayetler harici malumatlardan münezzeh ve mukaddestir.

Eski zamanda birçok müfessir hiçbir değeri olmayan İsrailiyat ve felsefi bilgileri Kur’ân ambalajı ile satmaya çalışmışlar. Yani bal (zehir) Tevrat, İncil ve felsefeden, kovan ise Kur’ân’dan. İslâm’a giren birçok hurafe ve silik sözler bu vasıta ile girmişler.

---

<sup>73</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 32-34

Bu bozuk bilgiler zamanla Kur'ân'dan zannedilip birçok ehl-i tahkiki itiraza ve ürkmeye sevk etmiştir. Oysa Kur'ân'ın kendi öz manası eşsiz bir elmas niteliğindedir ve her akıl sahibini kendine meftun eder. Öyle ise müfessirler, Kur'ân'ı, haricî şeyler ile değil kendi öz manaları ile izah etmelidirler.<sup>74</sup> Şimdilerde de muhtemelen bu eskiden girenlerden tevarüs eden hurafelerden dolayı önceki ulemaya eleştiride bulunuyorlar.

Üçüncü Asıl kısmında İsrail ulemasından İslâmiyet'e girenlerden bazıları, eski bilgilerini ayet-hadis süzgecinden geçirmeden insanlara naklettikleri hikâye ve temsillerle bir kısım hurafenin yayılmasına sebep oldular, bilgisi işlendi.




---

<sup>74</sup><https://sorularlarisale.com/tenvir-icin-bir-darb-i-mesel-kurdlerin-emsal-i-edebiyesinde-dir-bir-adamin-ismi-alo-imis-bal-hirsizliyordu-burada-ne>



#### 4. Dördüncü Asıl

***“Ehadis-i şerife ravilerinin bazı kavilleri veyahut istinbat ettikleri manaları, metn-i hadisten telakki ediliyordu. Hâlbuki insan hatadan hâlî olmadığı için hilaf-ı vaki bazı istinbatları veya kavilleri hadis zannedilerek zaafına hükmedilmiş.”***<sup>75</sup>

Anahtar kelimeler: Ravi, kavil, istinbat, metn-i hadis.

Hadislerin yanlış anlaşılmasına sebep olan hususlardan birisi de nakledilen hadis metinlerine, rivayet edenlerin yaptıkları ilavelerdir. Karıştırmamak gerekir ki hadis metni ile yapılan yorum ve değerlendirme ayrıdır.

Bahsedilen konuya bir örnek olarak Beşinci Şua’dan iktibas yapıyoruz:

***“Rivayetlerde, vukuat-ı Süfyaniye ve hadisat-ı istikbaliye Şam’ın etrafında ve Arabistan’da tasvir edilmiş.***

***Allahu a’lem, bunun bir tevili şudur ki: Merkez-i hilafet eski zamanda Irak’ta ve Şam’da ve Medine’de bulunduğundan, raviler kendi içtihadlarıyla, daimî öyle kalacak gibi mana verip, merkez-i Hükûmet-i İslâmiye yakınlarında tasvir etmişler, Halep ve Şam demişler. Hadisin mücmel haberlerini, kendi içtihadlarıyla tafsil etmişler.”***<sup>76</sup>

Nakledilen metinden de anlaşıldığı gibi, ravilerin çıkarım ve yorumları, zaman zaman hadisin metnine karıştırılarak yanlış anlamaya sebep oluyor.

---

<sup>75</sup> Said Nursi, *Sözler*, s. 380

<sup>76</sup> Said Nursi, *Şualar*, s. 617

## 5. Beşinci Asıl

“*إِنَّ فِي أُمَّتِي مُحَدَّثُونَ*”<sup>77</sup> yani *مُلْهُمُونَ* sırınca *bazı ehl-i keşif ve ehl-i velayet olan muhaddisîn-i muhaddesûn ilhamlarıyla gelen bazı maânî, hadis telakki edilmiş. Hâlbuki ilham-ı evliya –bazı arızalarla– hata olabilir. İşte bu neviden bir kısım hilaf-ı hakikat çıkabilir.*”<sup>78</sup>

Anahtar kelimeler: Muhaddisîn-i muhaddesûn, evliya, ilham, hilaf-ı vaki

Bölüm metninde geçen *muhaddisîn-i muhaddesûn*, Allah tarafından ilhama mazhar olan hadis âlimleri, demektir.

“*Rabbîn bal arısına ‘Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurduğu kovanlardan kendine evler edin.’ diye vahyetti.*”<sup>79</sup>, ayetinden anlaşılır ki Allah’ın “Kelâm” sıfatının tecellisi mahlûkatta değişik değişik. Hem “*De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave etsek* (denizlere deniz katsak); *Rabbimin sözleri tükenmeden önce denizler tükenirdi.*”<sup>80</sup>, ayetinden yapılan çıkarımlarla konuşma sıfatı, çok değişiklikler arz ediyor. Peygamberlere gelen vahiylerden, nebilerin sözlerindeki manalardan, melekler, âlimlere, insanlara ve hayvanlara gelen ilhamlara varıncaya kadar çok farklıdır. O hâlde vahiy ile ilhamın arasındaki farklar olmalıdır ki birbirine karıştırılmasın.

### Vahiy ile ilham arasındaki bazı farklar:

- İlham, mutasavvıflarca ve bazı kişilerce bir delil sayılabilir. Ancak o, ekseriyeti bağlayan bir hüccet ve delil değildir.

<sup>77</sup> “*Ümmetimin içinde muhaddesûn vardır.*” Buhari, Fadâilü's-Sahâbe: 6, Enbiyâ: 54; Müslim, Fadâilü's-Sahâbe: 23; Tirmizi, Menâkıb: 17; Müsned, 6:55; el-Kurtubî, el-Câmi'li Ahkâm'l-Kur'an 13:174.

<sup>78</sup> Said Nursi, *Sözler*, s. 380

<sup>79</sup> Nahl,16/ 68

<sup>80</sup> Kehf, 18/109

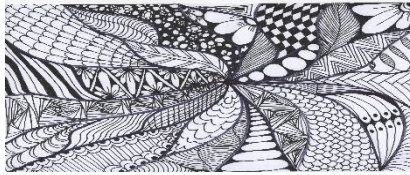
- Vahyin kaynağı İlâhi olmakla birlikte, ilhamın kaynağı her zaman İlâhi olmayabilir. Onun için, vahiy katidir, ilham zannîdir. Çünkü vahiy melek vasıtasıyla gelir. Melekte hata ihtimali yoktur. Fakat kalbin akıl ve nefisle alâkası olduğundan, bunlardan etkilenir. Bundan dolayı, o meyanda yanılmalar olabilir.

- Vahyide mündemiç olan risalet, bütün beşeriye aittir. Hâlbuki ilham, yalnızca buna mazhar olan şahsa mahsustur. Vahiy, bütün âlemi aydınlatan güneş gibidir. İlham ise, sadece ilhama mazhar kişiyi aydınlatan bir lamba gibidir.

- Vahye mazhar olan peygamber, aldığı vahyi insanlara tebliğle mükelleftir. Hâlbuki bir veli, kalbine gelen ilhamı tebliğle memur değildir. Hatta gizlemesi daha efdaldır.

- Vahiy gölgesizdir, safidir, peygamberlere hastır. İlham ise, gölgelidir, renkler karışır. Kişinin mizacına göre farklı görünebilir. İlhama karışan bu gölgeler, renkler ve mizaca göre farklı yansımalar, hakikati farklı göstereceği için, hata olabilir. Renkli bir gözlükle, renksiz bir eşyaya bakınca, renkli görünmesi gibi...

- Bazı ilhamlar, rüya gibidir. Bazı velilerin ilhamlarına tabir gerekebilir. Tevil etmeden olduğu gibi nakletmek, yanlış anlaşılmalara sebep olabilir.<sup>81</sup>



<sup>81</sup><https://sorularlarisale.com/besinci-asildaki-ibarelerin-tamami-neye-dayanmaktadır-ve-tefsirleri-ne-olabilir-muhaddisin-i-muhaddesun-ne-manaya>

## 6. Altıncı Asıl

*“Beynennâs iştihar bulmuş bazı hikâyeler bulunuyor ki durub-u emsal hükmüne geçer. Hakiki manasına bakılmaz. Ne maksat için sevk edilir, ona bakılır. İşte bu neviden beynennâs tearüf etmiş bazı kıssa ve hikâyatı, Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm bir maksad-ı irşadî için temsil ve kinaye nevinden zikredivermiş. Şu nevi meselelerin mana-yı hakikisinde kusur varsa örf ve âdât-ı nâsa aittir ve tearüf ve tesamu-i umumîye racidir.”<sup>82</sup>*

Anahtar kelimeler: Kıssa, hikâye, maksad-ı irşad, temsil, kinaye, hakiki mana, âdât-ı nâs, tearüf, tesamü.

İnsanlar arasında meşhur olmuş bazı hikâyeler vardır ki onlar âdeta atasözü ya da deyim olarak kullanılır iken kendi gerçek manasına dikkat edilmez. O hikâye ya da temsil, kullanıma göre değerlendirilir, hikâyede geçtiği gibi algılanmaz. Böylesi temsillerden birini, Resul-i Ekrem (asm), bir ikaz maksadıyla kullanmış olduğunda, o temsildeki hata ve kusur nazara alınmayıp yapılan ikazdaki maksada göre değerlendirilir. O temsildeki hata ve kusur, hadiste değil, halkın kabullerinde aramak gerekir.

### **Kocakarılıarın Cennet’te yeri yok.**

Bir gün Ensar kadınlarından yaşlı bir kadın Resulullah’ın (asm) yanına geldi ve *‘Ya Resulullah! Allah’ın beni Cennet’e koyması için dua buyur!’* dedi.

Hz. Peygamber: *‘Şu bir gerçek ki yaşlılar cennete gitmezler.’*, buyurdu ve (namaz vakti olduğu için) namaz kılmak için camiye gitti.

Hz. Aişe’nin yanına (eve) döndüğünde Hz. Aişe: *‘Ya Resulullah! Senin ö sözünden ötürü gerçekten büyük bir sıkıntı ve dehşet aldım.’*, dedi. Resulullah:

---

<sup>82</sup> Said Nursi, *Sözler*, s. 380

‘O söylediklerim doğrudur. Çünkü Allah kadınları Cennete koyduğu zaman onları (yaşlı olarak değil) genç kızlar haline çevirir.’, buyurdu.<sup>83</sup>

Nakledilen bu hâdisede Kur’ânî hakikat dile getirilir hem de halk arasındaki bir yanlış tashih edilir. Aşağıda benzeri bir hatıra daha var onu nakledelim:

Teşbihte hata olmaz, deyim burada anlatılanı ifade eder, mahiyettedir.

Bir adam saçı sakalı dağınık bir vaziyette Hz. Peygamber’in yanına gelir, Hz. Peygamber eliyle, adama işaret ederek sanki saç bakımını yapmasını emreder. Adam saçını sakalını düzelterek geri gelir ve Peygamber (asm);

“*Şu hâl, sizden birinizin şeytan gibi saç dağınık bir vaziyette gelmesinden daha hayırlı değil mi?*” buyurur.<sup>84</sup>

Diğer bir misal, Hz. Aişe validemizin bir sözüyle alakalıdır. O şöyle demiştir:

“Bir ay geçirdi. Ardından bir ay daha, bir ay daha... Allah Resulü (asm)’in evinde ateş yanmazdı. (Yeğeni Urve anlatıyor) Dedim ki:

**'Ey teyze ne yerdiniz ne ile geçinirdiniz?'** (Dedi ki)

**'Hurma ve sudan ibaret olan şu iki siyah ile geçinip yaşadık.'**”<sup>3</sup>)

Görüldüğü gibi rivayette, Hz. Aişe (ra) hurma ile beraber suya da **siyah** demektedir. Suyun siyah olmadığı ise aşikâr bir durumdur. Fakat suya mecaz yoluyla siyah diyen, o zamanın kültürüdür. Eğer bu mecazda bir isabetsizlik varsa, o zamanın yaygın kabulüne ait bir kusur olur.

İşte Üstad Hazretlerinin beyanına göre, bazı hadis-i şeriflerde görülebilen bazı garip tabirlerin bir sebebi de o zamanın Arap milletinde böyle kullanılmış olmasıdır.

<sup>83</sup>Taberanî, Evsat, 5/357;

<https://sorularlaİslâmiyet.com/peygamberimizin-yasli-lar-cennete-giremez-diye-saka-yaptigi-hanim-sahabi-kindir>

<sup>84</sup>Muvatta, Şaar, 7.

Bunlara "**galat-ı meşhur**", yani "**meşhur yanlış**" tabir edilir ve genel kabul gördüğünden kusur sayılmaz.

Eğer bu durum iyi anlaşılmazsa, hadiste geçen bazı teşbihler, meseller ve hikâyeler hatalı kabul edilerek hadise ilişilebilir. Hâlbuki kusur hadiste değil, onların kaynağı olan örf, âdet ve kültürlerdedir.<sup>85</sup>



---

<sup>85</sup><https://sorularlarisale.com/altinci-asilda-nazara-verilen-meseleler-bazi-yerlerde-tekraren-zikredilmektedir-burayi-daha-iyi-anlayabilmemiz-icin-bir>

## 7. Yedinci Asıl

*“Pek çok teşbih ve temsiller bulunuyor ki mürur-u zamanla veya ilmin elinden cehlin eline geçmesiyle hakikat-i maddiye telakki ediliyor. Hataya düşer. Meselâ “Sevr” ve “Hut” isminde ve âlem-i misalde sevr ve hût timsalinde berrî ve bahrî hayvanat nâzırlarından iki melaiketullah, âdeta bir koca öküz ve cismanî bir balık zannedilerek hadise ilişilmiş.”<sup>86</sup>*

Anahtar kelimeler: Teşbih, temsil, mürur-u zaman, hakikat-i maddiye, sevr, hût, âlem-i misal.

İfade gayet net ve açık. Burada işlenen konu, teşbih ve temsilin cehlin eline düşmesi ile düşülen algı hatasıdır. Bu yanlış anlama ise hadislerde geçen temsil ve teşbihlerin hakikat zannedilmesidir. Bu meselede iki misal getirilir birisi Sevr-Hut mevzusudur, diğeri de yetmiş yaşında ölen bir münafiğin hâlinin ihbarıdır.

*“Mecaz, ilmin elinden cehlin eline düşse, hakikate inkulâp eder, hurafata kapı açar.”<sup>87</sup>*, hakikatinden hareketle Bediüzzaman yaşadığı bir hatırayı işlediği konuya delil getirir, şöyle ki:

**“Gökyüzünün yılanları şeffaf olur!” mu?**

*“Bir vakit sabavetimde ay tutuldu. Validemden sual ettim.*

*Dedi ki: “Yılan, Ay’ı yutmuş.”*

*Dedim: “Neden daha görünüyor?”*

*Dedi ki: “Asumanın yılanı nimşeffaftır.”<sup>88</sup>*

Yaşanılan hâdisede getirilen teşbih, hakikatin yerine geçip, araya girerek gerçeğin anlaşılmasına perde olup, gölgelemiş oldu. *“Öyleyse, her şeye zahire göre hükmetmemek gerektir. Muhakkikin şe’ni (işi), gavvas (çalışkan, gayretli) olmak, zamanın tesiratından tecerrüd*

<sup>86</sup> Said Nursi, *Sözler*, s. 380

<sup>87</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 38

<sup>88</sup> Age, s. 38

*etmek* (sıyrılmak), *mazinin a'mâkına* (derinliklerine) *girmek*, *mantığın terazisiyle tartmak*, *her şeyin menbaını bulmaktır.*<sup>89</sup> Ve “*Mantığı ve belâğati rehber etmek gerektir.*”<sup>90</sup>

Bediüzzaman getirdiği hatıra ve ardından yaptığı izah ile bir hakikatin ortaya çıkmasına vesile olur o da hadislerde yapılan benzetmeli ifadelerin hakikat ile karıştırılmamasıdır ve bunun için Sevr ve Hut hadisine telmihte bulunur. Bu sebeple burada Sevr-Hut konusu üzerinde durmamız gerekecek ama biz bu konuya girmeden önce bazılarının çok eleştirdiği Abdullah İbni Abbas hakkında kısa bilgi vermek isteriz.

### **Abdullah İbn-i Abbas**

*Ebü'l-Abbâs Abdullah b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib el-Kureşî* (ö. 68/687-88)

*Hiz. Peygamber'in amcasının oğlu, tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan sahabedir.*

*Kaynaklar, mümtaz bir kişiliğe sahip olan Abdullah b. Abbas'ın siyasî ve sosyal olaylar karşısında ilmi otoritesini ve siyasî itidalini daima muhafaza ettiğini göstermektedir. Hayatı boyunca Müslümanların birlik ve beraberliğini savunan, bunun gerçekleşmesi için zaman zaman yetkilileri uyaran, gerektiğinde eleştiren ve kendisine yapılan halifelik tekliflerine iltifat etmeyen Abdullah b. Abbas, yetmiş yaşlarında iken Tâif'te vefat etmiştir.*

*“İbn Abbas'ın, Ehl-i Kitap'tan olup Müslümanlığı kabul etmiş bazı kişilerden rivayette bulunması da Goldziher ve F. Buhl gibi bazı müsteşriklerin üzerinde durduğu hususlar arasındadır. Gerek İbn Abbas'ın gerekse diğer bazı sahâbilerin bu çeşit haber ve rivayetleri az da olsa kullandıkları doğrudur. Ancak bu rivayetler hiçbir zaman*

---

<sup>89</sup> Age, s. 38

<sup>90</sup> Age, s. 39



verdikleri haberin ve bilginin doğruluğunu iddia edip inanmak için değil, bazı İslâmî görüş ve tezlerin izah ve teyidi maksadıyla kullanılmıştır ki, bunda bir sakıncanın bulunmadığı bizzat Hz. Peygamber'in izni ile sabittir (bk. Buhârî, "Enbiyâ, 50; Müslim, "Zühd", 72). İsrâiliyat'tan sayılan bu tür rivayetleri üç gruba ayırıp değerlendirmek mümkündür: **1. Doğrulukları İslâmî delillerle sabit olanlar. 2. Yanlış oldukları bilinenler. 3. Haklarında İslâmî bilgi bulunmayan hususlar.** Bu sonuncular ne kabul ne de reddedilir. Rivayet edilmelerinde de bir mahzur yoktur (bk. İbn Teymiyye, *Mukaddimetü't-tefsîr*, XIII, 365-367). İbn Abbas'tan gelen bu tür rivayetler bazı çevrelerce yapılan itirazlar, aslında kendisine ait olduğu kesin olan rivayetler sebebiyle değil, daha çok siyasî düşüncelerle ona izafe edilen rivayetler dolayısıyladır. Nitekim F. Buhl de bir taraftan onu bu konuda tenkit ederken "kendisine atfen zikrolunan hadislerden bazıları, sonradan sahtekârlar tarafından ona isnat olunmuştur" demek suretiyle bu gerçeği itiraf etmiştir."<sup>91</sup>

Tefsirlerinde, ama özellikle hadis rivayetleri konusunda haksız eleştirilere muhatap olan İbn-i Abbas (ra) hakkında şu bilgiyi de nakledelim:

İbn-i Abbas'ın (r.a) kıymet ve değeri, zatındadır, haricî unsurlar onun kıymet ve değerini artırmaz. Bilakis hariçten yapılan müdahaleler onun kıymet ve değerine leke sürer; bu yüzden ondan olmayan şeyleri ondan gibi nakletmek ona iyilik değil, kötülüktür. Onun aslına işaret eden ve aslının kıymetini gösteren gerçek ve sahih olan rivayetlerdir, yoksa uydurma ve sahih olmayan rivayetler değildir.

Bu bahis, İbn-i Abbas'a (ra) isnat edilen mevzu (uydurma) hadisler hakkında bir ölçü koymaktadır. Ona ait olmayan sözler, velev güzel ve kıymetli de olsa, ona leke

---

<sup>91</sup> İsmail Lütfi Çakan, Muhammed Eroğlu,  
<https://İslâmansiklopedisi.org.tr/abdullah-b-abbas>

sürer, onu yüceltmez. Zira bir başkasının sözünü İbn-i Abbas (ra)'a isnat etmek intihal, yani aşırma olur ki, bu ona kıymet değil leke getirir. Bu yüzden İbn-i Abbas (ra)'a mesnetsiz söz söyletirmek, ona iyilik değil kötülüktür.

Meselâ, bir markete, ürün zenginliği olsun diye çalıntı mal konulsa, bu, o markete şeref ve kıymet vermez, tam aksine haczedilmesine, aşağılanmasına sebebiyet verir. Aynı şekilde İbn-i Abbas (r.a)'a ait olmayan sözleri ona atfetmek onu yüceltmez, tam aksine ona leke getirir. Nitekim birçok müfessir, bu mesnetsiz isnatlar yüzünden İbn-i Abbas'a güvensizlik damgasını vurmak zorunda kalmıştır. İsrailiyat ve hurafelerin memba ve kaynağı olarak gösterilmiştir ki, bu İbn-i Abbas (ra)'a büyük bir haksızlıktır.<sup>92</sup>

### **İbn-i Abbas'ın rivayetlerinde Bediüzzaman'ın tesbiti nedir?**

Bu konuyu Bediüzzaman'ın tesbitiyle bağlayalım:

***“Tergib veya terhib için avamperestâne terviç ve teşvikle bazı ehadis-i mevzuayı İbn-i Abbas gibi zatlara isnad etmek, büyük bir cehalettir.”***<sup>93</sup>

İsteklendirme ve korkutmak için halkın yaptığı gibi terviç ve teşvikle bazı mevzu hadisleri İbn-i Abbas'a atfetmek, büyük bir cehalettir.

Sevdirme ve korkutma; seviyesinde ve yerinde olursa derde derman olur iken hatalı, ölçüsüz ve bilgisiz yapılırsa dert olur. İşte bu ikinci tarz, ölçüsüzce yapılan tergiç ve terhib niyetli terviç ve teşvikle nakledilen mevzu hadisleri İbn-i Abbas'a (ra) isnad etmek, cahilliktir.

***“İbni Abbas'ın her söylediği sözü, hadis olması lâzım gelmediği gibi, her naklettiği şeyi de onun makbulü olmak lâzım gelmez. Zira İbni Abbas gençliğinde İsrailiyata,***

<sup>92</sup><https://sorularlarisale.com/ihsan-i-ilahi-ile-tavsifte-kanaat-etmek-farzdır-cemiyete-dahil-olan-cemiyetin-nizamini-ihlal-etmemek-gerektir-bir-seyin>

<sup>93</sup>Said Nursi, *Muhakemat*, s. 37

*bazı hakaikin tezahürü için, hikâyet tarikiyle bir derece atf-ı nazar eylemiştir.”<sup>94</sup>*

Bu ifade ile ne denilmek istediği gayet açıktır.

### **Dünya öküz ve balık üzerinde mi?**

Dünyanın öküz ve balık üzerine durduğunu nakleden hadisler işlenen konuyu ilk defa 1911 yılında basılan Muhakemat'ta da işler. Sonra On Dördüncü Lem'a'da ve nihayet Şualar'da işler.<sup>95</sup> Bahsedilen üç risaleyi temsilen buraya On Dördüncü Lem'a'daki kısmı alarak nakledeceğiz:

*Aziz, sıddık kardeşim Re'fet Bey,*

*“Sevr ve hût'a dair sorduğın سوالin bazı risalelerde cevabı vardır. O nevi suallere göre cevap, Yirmi Dördüncü Sözün Üçüncü Dalında “On İki Asıl” namıyla on iki kaide-i mühimme beyan edilmiştir. O kaideler ehadis-i Nebeviyeye dair muhtelif tevîlâta dair birer mihenktirler ve ehadise gelen evhâmı def edecek mühim esaslardır. Maatteessüf şimdilik*

<sup>94</sup> Bediüzzaman Said Nursi, Muhakemat, s. 70

<sup>95</sup> Bediüzzaman Said Nursi, Şualar s. 288, *“Meselâ, felsefenin ruhsuz kanunları pek karanlık ve vahşetli gösterdikleri hilkat-ı arzıye ve vaziyet-i fitriyesini, bu meyve (Meyve Risalesi) ile nurlu, ünsiyetli bir tarzda “Sevr” ve “Hut” namlarındaki iki meleğin omuzlarında, yani nezaretlerinde ve Cennetten getirilen ve fâni küre-i arzın bâki bir temel taşı olmak, yani ileride bâki Cennete bir kısmını devretmeye bir işaret için “sahret” namında uhrevî bir madde, bir hakikat gönderilip Sevr ve Hut meleklerine bir nokta-i istinad edilmiş diye Benî İsrail’in eski peygamberlerinden rivayet var ve İbn-i Abbas’tan dahi mervîdir. Maatteessüf bu kudsî mana, mürûr-u zamanla bu teşbih, avamın nazarında hakikat telâkki edilmekle aklın haricinde bir suret almış. Madem melekler havada geldikleri gibi toprakta ve taşta ve yerin merkezinde de gezerler; elbette onların ve küre-i arzın üstünde duracak cismanî taş ve balığa ve öküze ihtiyaçları yoktur.”*

***sünühattan başka ilmî mesail ile iştigalime mâni bazı haller var. Onun için, sualinize göre cevap veremiyorum. Eğer sünühat-ı kalbiye olsa, bilmecburiye meşgul oluyorum. Bazen suallere sünühata tevafuk ettiği için cevap verilir; gücenmeyiniz. Onun için, her bir sualinize lâyıkınca cevap veremiyorum. Haydi, bu defaki sualinize kısa bir cevap vereyim.”***

Bediüzzaman, söz konusu mesele hakkında diğer risalelerde cevap verdiğini ifade ile esasen hadislere bakış açısında mühim kuralları sıraladığı Yirmi Dördüncü Söz'ün Üçüncü Dal'ına yani mütalâasını yaptığımız risaleye atıfta bulunur. Bu kaidelerin, hadislerin tevillerinde birer ölçü taşı mesabesinde olduğunu söyler. Aynı zamanda hadislere gelecek şüpheleri ortadan kaldıracığını da ifade eder.

Ve bir hâlet-i ruhiyesini de nakleder şöyle ki:

***“Maatteessüf şimdilik sünühattan başka ilmî mesail ile iştigalime mâni bazı haller var. Onun için, sualinize göre cevap veremiyorum. Eğer sünühat-ı kalbiye olsa, bilmecburiye meşgul oluyorum. Bazen suallere sünühata tevafuk ettiği için cevap verilir; gücenmeyiniz. Onun için, her bir sualinize lâyıkınca cevap veremiyorum. Haydi, bu defaki sualinize kısa bir cevap vereyim.”***

Sünühat, içe doğan, kalbde zuhur eden şeylerdir. ***sünühattan başka ilmî mesail ile iştigalime mâni bazı haller var***, ifadesi apayrı bir araştırma konusuna adaydır. Kalbî sünühat olduğunda, cevap vermeye mecbur olduğunun özel bir sebebi mi var? Suallerin sorulması ile sünühatın tevafuku, cevabın zuhuruna vesile oluyor, anlaşılan. Bunlar ince tetkik edilecek meseleler deyip mütalâamıza devam edelim.

**Ne öküz var ne de balık!**

***Bu defaki sualinizde diyorsunuz ki: “Hocalar diyorlar: Arz öküz ve balık üstünde duruyor. Hâlbuki arz, muallâkta bir yıldız gibi gezdiğini coğrafya görüyor. Ne öküz var ne de balık!”***

*Elcevap: İbni Abbas (r.a.) gibi zatlara isnad edilen sahih bir rivayet var ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmdan sormuşlar:*

*“Dünya ne üstündedir?”*

*Ferman etmiş: عَلَى النَّوْرِ وَالْحَوْتِ* <sup>96</sup>

*Bir rivayette, bir defa عَلَى النَّوْرِ* <sup>97</sup> demiş, diğer defada عَلَى الْحَوْتِ <sup>98</sup> demiştir.

*Muhaddislerin bir kısmı, İsrailiyattan alınma ve eskiden beri nakledilen hurafevârî hikâyelere bu hadisi tatbik etmişler. Hususan Benî İsrail âlimlerinin Müslüman olanlarından bir kısmı, kütüb-ü sabıkada sevr ve hût hakkında gördükleri hikâyeleri hadise tatbik edip, hadisin manasını acip bir tarza çevirmişler.*

Hadis ulemasından bir kısmı, bu hadise hurafe demişler. Özellikle İsrailoğullarından Müslüman olan bazı âlimlerin önceki semavî kitaplardaki hikâyeleri bu hadise uygulayarak hadisin manasını acip bir tarz çevirmişler.

**Üç esas çerçevesinde verilen cevap**

*Şimdilik bu sualinize dair gayet mücmel Üç Esas ve Üç Vecih söylenecek.*

Dikkatten kaçmamalıdır, cevap üç esasta verilirken üç yönü de söylenecek. Meseleye esastan bakıp, onlarında üç yönü izah edilecek.

*Birinci Esas: Benî İsrail ulemasının bir kısmı Müslüman olduktan sonra, eski malûmatları dahi onlarla beraber Müslüman olmuş, İslâmiyet'e mal olmuş. Hâlbuki o eski malûmatlarda yanlışlar var. O yanlışlar elbette onlara aittir, İslâmiyet'e ait değildir.*

<sup>96</sup> "Dünya, öküz ve balık üzerindedir." bk. Hâkim, el-Müstedrek: 4:636; el-Münziri, et-Terğib ve't-Terhîb: 4:257; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid: 8:131; İbnü'l-Cevzî, el-Muntazam: 1:172.

<sup>97</sup> Öküz üzerindedir.

<sup>98</sup> Balık üzerindedir.

Bu konu yukarılarda işlenmişti. Tekrara girmiyoruz.

**İkinci Esas: Teşbih ve temsiller, havastan avama geçtikçe, yani, ilmin elinden cehlin eline düştükçe, mürur-u zamanla hakikat telâkki edilir.**

Muhakemat'ta, Beşinci Mukaddeme'de işlenen konuyu buraya özetle ama biraz daha günlük kullanılan dile yakın nakleder:

**Meselâ, küçüklüğümde kamer tutuldu. Ben valideme dedim:**

**“Neden ay böyle oldu?”**

**Dedi: “Yılan yutmuş.”**

**Dedim: “Daha görünüyor.”**

**Dedi: “Yukarıda yılanlar cam gibi olup içlerinde bulunan şeyi gösterirler.”**

**Bu çocukluk hatırasını çok zaman tahattur ediyordum. Ve derdim ki: “Bu kadar hakikatsiz bir hurafe, validem gibi ciddî zatların lisanında nasıl geziyor?” diye düşünürdüm.**

Said Nursi, sorgulamayı yapar ama sonrası yıllarına kadar uzanan hatıra getirdiği konuyu irdelemeyi sürdürür.

### **Astronomiyi inceler**

**Tâ, felekiyat fennini mütalâa ettiğim vakit gördüm ki, validem gibi öyle diyenler bir teşbihi hakikat telâkki etmişler. Çünkü, derecat-ı şemsiyenin medarı olan “muntkatü'l-burûc” tabir ettikleri daire-i azîme, menazil-i kameriyenin medarı bulunan mail-i kamer dairesi birbiri üstüne geçmekle, o iki daire, her biri iki kavis şeklini vermiş. O iki kavse felekiyun uleması, lâtif bir teşbihle, büyük iki yılan namı olan “tinnûneyn” namını vermişler.**

Güneşin girdiği on iki burçların tutulduğu o büyük dairenin ayın girdiği menzillerin yörüngesi birbiri üstüne geçmekle, o iki daire, her biri iki kavis şeklini vermiş. İşte o yay eğilimli şekiller gök bilimcileri tarafından yapılan lâtif bir

benzetme ile, büyükçe iki yılan manasındaki “*tinnîneyn*” namı verilir.

*İşte, o iki dairenin tekatu' noktasına, “baş” manasına “re's,” diğerine “kuyruk” manasına “zeneb” demişler. Kamer re'se ve Şems zenebe geldiği vakit, felekiyun istilahınca “haylûlet-i arz” vuku bulur. Yani, küre-i arz, tam ikisinin ortasına düşer. O vakit kamer hasfolur. Sabık teşbihle, “Kamer tinnînin ağzına girdi” denilir. İşte bu ulvî ve ilmî teşbih, avamın lisanına girdikçe, mürur-u zamanla, kameri yutacak koca bir yılan şeklini almış.*

Gördüğünüz gibi sade ve avamın da anlayacağı tarzdaki bu ifadelerle Ay ve Güneş tutulması anlatılırken, söz konusu hadisi anlamamıza da zemin hazırladı.

### İki büyük melek

*İşte, Sevr ve Hût namıyla iki büyük melek, bir teşbih-i lâtif-i kudsî (kudsî lâtif bir teşbih) ile ve manidar bir işaretle, Sevr ve Hût namıyla tesmiye edilmişler. Kudsî, ulvî lisan-ı Nübüvvetten umumun lisanına girdikçe, o teşbih hakikate inklâp etmiş, adeta gayet büyük bir öküz ve dehşetli bir balık suretini almışlar*

Bediüzzaman, Muhakemat'ın Beşinci Mukaddemesi'nde şu ölçüyü vermişti: “*Muhakkikin şe'ni, gavvas olmak, zamanın tesiratından tecerrüd etmek, mazinin a'mâkına girmek, mantığın terazisiyle tartmak, her şeyin menbanı bulmaktır.*”<sup>999</sup> İşte bu ölçü ile araştırmacı, hadislerin tahlilinde dalgıç olmalı. Zamanın tesirinden sıyrılarak, mazinin derinliklerine girip, mantığın terazisiyle tartarak her şeyin kaynağını bulmalıdır. Şimdiki zamanın değil o zamanın değerlendirmesiyle, o zamanın algı ve anlayışlarıyla, o zamana gidip bütün sosyolojik, psikolojik ve diğer yönleriyle ele alarak akıl süzgecinden geçirerek, ilmin ölçüleri ile tefrik, tanzim ve tasnif edip öylece nakledilmelidir.

---

<sup>999</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 38

Hadis tahlilinde bu tarz mühimdir ve sahih yola iletir.

### **Müteşabihat meselesi**

*Üçüncü Esas: Nasıl ki Kur'ân'ın müteşabihati var; gayet derin meseleleri temsilâtla ve teşbihatla avama ders veriyor. Öyle de hadisin müteşabihati var; gayet derin hakikatleri me'nûs teşbihatla ifade eder.*

Âli-i İmran'ın 7. Ayeti bu konuda net kaynaktır, şöyle ki:

*“Sana kitabı indiren Odur. Onun (Kur'ân'ın) bir kısım ayetleri muhkemdir, ki bunlar kitabın esasıdır, diğerleri ise müteşabihdir. Kalplerinde sapma meyli bulunanlar, fitne çıkarmak ve onu (kişisel arzularına göre) tevîl etmek için ondaki müteşabihlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun tevîlini ancak Allah bilir; bir de ilimde yüksek pâyeye erişenler. Derler ki: Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır. (Bu inceliği) yalnız akılselîm sahipleri düşünüp anlar.”*

Ayetlerde olduğu gibi hadislerde de müteşabihat var. Ayetlerdeki derin meseleler, temsil ve teşbihle ders verildiği gibi, hadislerdeki derin hakikatler de halkın bildiği, tanıdığı benzetme unsurlarıyla ifade edilir. Bediüzzaman, bir hadisi naklederek işlenen konuya örnek getirir.

*Meselâ, bir iki risalede beyan ettiğimiz gibi, bir vakit huzur-u Nebevîde gayet derin bir gürültü işitildi. Ferman etti ki: “Yetmiş senedir yuvarlanıp bu dakikada Cehennem dibine düşen bir taşın gürültüsüdür.” Birkaç dakika sonra birisi geldi, dedi: “Yetmiş yaşındaki meşhur münafik öldü.”<sup>100</sup> Resul-Ekrem Aleyhissalâtü*

*Vesselâmın gayet belîğ temsilinin hakikatini ilân etti.*

Yapılan izahlar, yukarıda dile getirilen Üç Esas idi, şimdi Üç Vecih ifade edilecek.

*Senin sualin cevabına şimdilik Üç Vecih söylenecek.*

<sup>100</sup> Müslim, Cennet: 12; Müsned: 3:315, 341, 346.



“Vecih” kelimesi ile meseleye üç yönüyle bakılabilir, diye anlamak mümkün ki sözü edilen hadisin üç cephesi, üç yönü ya da üç boyutu dile getirilir.

### **Birinci Vecih**

*Birincisi: Hamele-i Arş ve Semavat denilen melâikenin birinin ismi “Nesir” ve diğerinin ismi “Sevr”<sup>101</sup> olarak dört melâikeyi Cenab-ı Hak, Arş ve semavata, saltanat-ı rububiyetine nezaret etmek için tayin ettiği gibi, semavatın bir küçük kardeşi ve seyyarelerin bir arkadaşı olan küre-i arza dahi iki melek, nâzır ve hamele olarak tayin etmiştir. O meleklerin birinin ismi “Sevr” ve diğerinin ismi “Hût”tur. Ve o namı vermesinin sırrı şudur ki:*

Bu ifadelere göre

Arşı ve semavatı taşıyan, sorumlu olan dört melek var ki birinin ismi Nesir, diğerinin ismi de Sevr imiş. Dünyaya memur olarak da görevlendirilen meleklerden birinin ismi Sevr, diğerinin Hût.

Ayrıca metinde, *rububiyetinin saltanatına nezaret etmekle* görevlendirilmeden söz edilir. Buradan da anlaşılır ki bu melekler âlemde Cenab-ı Hakkın terbiye edici sıfatının işleyişinde ve onlara nezaretle vazifelidirler ki bunun için Yirmi Dördüncü Söz’ünün Dördüncü Dal’ını okumayı tavsiye ederiz.

Yine metinde geçen *semavatın bir küçük kardeşi ve seyyarelerin bir arkadaşı olan küre-i arz* ifadesiyle de semavatın küçük kardeşi ve gezegenlerin arkadaşı ifadesinin de tahlili gerekir. Gezegenlere arkadaş olmak ile semavata kardeş olmak terkibi iyi tahlil edilmelidir. Lâkin bizim bu makamda daha çok hadis tahlillerinde ölçü arama durumunda olduğumuzu hatırlayıp konumuza dönmemiz lâzım.

---

<sup>101</sup> *Beyhakî, Şu'abu'l-Îmân, 433; Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, 4:352; Süyûtî, ed-Dürri'l-Mensûr, 1:329.*

### **Dört melek kimlerdir?**

Söz konusu meleklerle ışık tutacak bir ifade Mektubat'ta şöyle geçer: *“Evet, bal arısının ve hayvanatın ilhamatından tut, tâ avam-ı nâsın ve havass-ı beşeriyenin ilhamatına kadar ve avam-ı melaikenin ilhamatından, tâ havass-ı kerrubiyunun ilhamatına kadar bütün ilhamat, bir nevi kelimat-ı Rabbaniyedir.”*<sup>102</sup>, ifadesinden hareketle *havass-ı kerrubiyun* diye ifade edilen, Allah'a en yakın olan büyük meleklerin sayısını Cenab-ı Hak bilmektedir.

Bazı rivayetlerde hamele-i arş diye ifade edilen bu dört meleğin insan, sevr, nesir (kartal) ve leys (esed=aslan) suretinde olduğu ifade edilmektedir.<sup>103</sup> Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri, hamele-i arş meleklerinden birisinin Hz. İsrail olduğunu söylemektedir.<sup>104</sup>

### **Coğrafi, maişet ve medar-ı hayat yönüyle**

*Arz iki kısımdır: biri su, biri toprak. Su kısmını şenlendiren balıktır. Toprak kısmını şenlendiren, insanların medar-ı hayatı (hayat vesilesi) olan ziraat, öküz iledir ve öküzün omuzundadır. Küre-i arza müekkel iki melek hem kumandan hem nâzır olduklarından, elbette balık taifesine ve öküz nev'ine bir cihet-i münasebetleri (münasebet yönü) bulunmak lâzımdır. Belki, وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ<sup>105</sup>, o iki meleğin âlem-i melekût (ruhlar ve melekler âlemi) ve âlem-i misalde (görüntüler, ruhların bulunduğu âlemde) sevr ve hût suretinde temessülleri var. HAŞİYE-*

<sup>102</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 527

<sup>103</sup> İbn-i Huzeyme/Tevhid/Bab-ı Zikrü'l-Ahbar'i-l-Me'sure/no:245; Beyhaki/El-esma ve's-sıfat/ Bab-ı Mâ cae fi'l-Arşi ve'l-kürsi/no:817

<sup>104</sup> Marifetname, s .27, 1996, Alem Yayıncılık; <https://sorularlarisale.com/arsi-tasiyan-melekler-arasinda-bildigimiz-dort-buyuk-melek-de-var-midir-ayrica-bunlar-gibi-daha-baska-buyuk-melekler-de>

<sup>105</sup> Gerçek ilim ancak Allah katındadır.

*1<sup>106</sup> İşte bu münasebete ve o nezarete işareten ve küre-i arzın o iki mühim nevi mahlûkatına imaen, lisan-ı mu'cizü'l-beyan-ı Nebevî، الْأَرْضُ عَلَى النُّورِ وَالْحَوْتِ <sup>107</sup> demiş, gayet derin ve geniş, bir sayfa kadar meseleleri hâvî olan bir hakikati gayet güzel ve kısa birtek cümleyle ifade etmiş.*

Karada yaşayan insanların maişeti ağırlıklı olarak ziraata dayandığı ve onunda yükünü kaldıran öküz; sahilde yaşayanların geçimi de balık üzerinden olduğu cephesinden bakılırsa söz konusu hadis, medar-ı hayat yönüyle veciz bir şekilde ifade edildiği anlaşılır.

Bir münasebet yönünün bulunması gerektiğinden hareketle, misal âleminde sevr ve hût suretinde temsiline bir pencere açar. Burada sembolize edilen, hayatın ekonomik motorlarının ifadesidir.

*Küre-i arzın o iki mühim nevi mahlûkatı ile gayet derin ve geniş, bir sayfa kadar meseleleri hâvî olan bir hakikati* ifadesi kendi içinde değerlendirilmelidir.

## İdare yönüyle

### İkinci Vecih

*Meselâ, nasıl ki denilse, “Bu devlet ve saltanat hangi şey üzerinde duruyor?” Cevabında “Ale's-seyfi ve'l-kalem” denilir. Yani, “Asker kılıcının şecaatine, kuvvetine ve memur*

---

<sup>106</sup> *Haşiye-1: Evet, küre-i arz, bahr-i muhit-i havaîde (atmosferde) bir sefine-i Rabbanîye (Rabbanî gemi dünya) ve—nass-ı hadisle—ahiretin bir mezraası (Geylânî, Fethu'r-Rabbanî, s. 19; Zebidî, İthafü's-Sâde, 5:413,8:82), yani, fidanlık tarlası olduğundan, o câmid ve şuursuz büyük gemiyi o denizde emr-i İlâhî ile, intizamla, hikmetle yüzdüren, kaptanlık eden melâikeye “Hût” namı ve o tarlaya izn-i İlâhî ile nezaret eden melâikeye “Sevr” ismi ne kadar yakıştığı zâhirdir.*

<sup>107</sup> *“Dünya, öküz ve balığın üzerindedir.” bk. Hâkim, el-Müstedrek: 4:636; el-Münzirî, et-Terğib ve't-terhîb: 4:257; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid: 8:131; İbnü'l-Cevzî, el-Muntazam: 1:172.*

*kaleminin dirayetine ve adaletine istinad eder.” Öyle de küre-i arz, madem zîhayatın meskenidir ve zîhayatın kumandanları da insandır ve insanın ehl-i sevahil kısmının kısm-ı a’zamnın medar-ı taayyüşleri balıktır ve ehl-i sevahil olmayan kısmının medar-ı taayyüşleri, ziraatle, öküzün omuzundadır ve mühim bir medar-ı ticareti de balıktır. Elbette, devlet seyf ve kalem üstünde durduğu gibi, küre-i arz da öküz ve balık üstünde duruyor, denilir. Zira, ne vakit öküz çalışmazsa ve balık milyon yumurtayı birden doğuramazsa, o vakit insan yaşayamaz, hayat sukut eder, Hâlık-ı Hakîm de arzı harap eder.*

*İşte, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, gayet mucizâne ve gayet ulvî ve gayet hikmetli bir cevapla, عَلَى النَّوْرِ وَالْحَوْتِ 108 demiş. Nev-i insanînin hayatı, ne kadar cins-i hayvanînin hayatıyla alâkadar olduğuna dair geniş bir hakikati iki kelimeyle ders vermiş.*

Üzerinde durulan hadis, bu vecihte insan hayatının hayvanlarla alâkalı olması yönüne dair geniş bir hakikate işaretle söz konusu sevr-hût namında iki kelimeyle işlenir.

## Astronomi yönüyle

### Üçüncü Vecih

*Eski kozmoğrafya nazarında güneş gezer. Güneşin her otuz derecesini bir burç tabir etmişler. O burçlardaki yıldızların aralarında birbirine raptedecek farazî hatlar çekilse, birtek vaziyet hâsil olduğu vakit, bazı esed (yani arslan) suretini, bazı terazi manasına olarak mizan suretini, bazı öküz manasına sevr suretini, bazı*

<sup>108</sup> "Dünya, öküz ve balığın üzerindedir." bk. Hâkim, el-Müstedrek: 4:636; el-Münziri, et-Tergîb ve't-Terhîb: 4:257; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid: 8:131; İbnü'l-Cevzî, el-Muntazam: 1:172

*balık manasına hût suretini göstermişler. O münasebete binaen o burçlara o isimler verilmiş. Şu asrın kozmografyası (astronomisi) nazarında ise, güneş gezmiyor. O burçlar boş ve muattal ve işsiz kalmışlar. Güneşin bedeline küre-i arz geziyor. Öyleyse, o boş, işsiz burçlar ve yukarıdaki muattal daireler yerine, yerde arzın medar-ı senevîsinde (senelik yörüngesinde), küçük mikyasta o daireleri teşkil etmek gerektir. Şu hâlde, buruc-u semaviye (semavi burçlar), arzın medar-ı senevîsinden temessül edecek (şekil ya da surete girecek). Ve o hâlde küre-i arz her ayda buruc-u semaviyenin birinin gölgesinde ve misalindedir. Güya arzın medar-ı senevîsi bir âyine hükmünde olarak, semâvî burçlar onda temessül ediyor.*

*İşte bu vecihle, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, sabıkan zikrettiğimiz gibi, bir defa ale's-sevri (öküz üzerinde) bir defa ale'l-hût (balık üzerinde) demiş. Evet, mu'cizü'l-beyan olan lisan-ı Nübüvveti yakışır bir tarzda, gayet derin ve çok asır sonra anlaşılacak bir hakikate işaretten, bir defa ale's-sevri demiş. Çünkü küre-i arz, o sualin zamanında Sevr Burcunun misalindeydi. Bir ay sonra yine sorulmuş, ale'l-hût demiş. Çünkü o vakit küre-i arz Hût Burcunun gölgesindeymiş. İşte, istikbalde anlaşılacak bu ulvî hakikate işaretten ve küre-i arzın vazifesindeki hareketine ve seyahatine imaen ve semâvî burçlar, güneş itibarıyla muattal ve misafirsiz olduklarına ve hakikî işleyen burçlar ise küre-i arzın medar-ı senevîsinde bulunduğu ve o burçlarda vazife gören ve seyahat eden küre-i arz olduğuna remzen, عَلَى التَّوَرِ وَالْحَوْتِ <sup>109</sup> demiştir. Vallahü a'lemu bi's-savab.*

*Bazı kütüb-ü İslâmiyede sevr ve hûta dair acip ve haric-i akıl hikâyeler, ya İsrailiyattır veya temsilâtıtır veya*

<sup>109</sup> “Öküz ve balık üzerindedir.” bk. Hâkim, el-Müstedrek: 4:636; el-Münzirî, et-Terğîb ve't-Terhîb: 4:257; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid: 8:131; İbnü'l-Cevzî, el-Muntazam: 1:172.

***bazı muhaddislerin tevilâtudur ki, bazı dikkatsizler tarafından hadis zannedilerek Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâma isnad edilmiş.***<sup>110</sup>

Bu son mütalâa ile gök bilimi yönü ele alınarak ilgili bilgilerle değerlendirilir. Sonunda da İslâm'î kitaplarda bu hadisle alâkalı nakil ve yorumlardaki akıl harici, ilim dışı değerlendirmelerin hata, hurafe olduğunu bildirir. Farklı anlamaya sebep olabilecek iki husus daha var ki o da ***temsilâttir veya bazı muhaddislerin tevilâtudur.*** Temsilat konusu yukarıda işlendi. Hadis ulemasının tevillerine dikkat çekildi.

***Tevil; naslarda yer alan bir lâfza, taşıdığı muhtemel manalardan birini tercih edip yükleme anlamında terimdir. Müteşabih naslarda (ayet-hadislerde) yapılan tevil konusunda ulemanın benimsediği görüşler özetle şudur:***

1. *Tevil yoluna başvurmak câiz değildir, çünkü müteşabih ayetler tevil edilmesi için değil insanların onlara inanması, kulluk ve teslimiyetlerinin denenmesi amacıyla Kur'ân'da yer almıştır.*
2. *Tevilin câiz sayılıp sayılmaması, müteşabih ayetlere dair manaların insanlar tarafından bilinir veya bilinemez oluşuyla irtibatlıdır.*
3. *İlimde derinleşmiş olanlar bütün nasları tevil edebilir.*
4. *Nasları lafzî-zahirî manalarına göre anlayıp açıklamak mümkün olduğundan herhangi bir şekilde tevil edilmelerine gerek yoktur.*

---

<sup>110</sup> Said Nursi, *Lem'alar*, s. 176-180 (On Dördüncü Lem'a)

*Tevil kelâm ilminde İlâhî sıfatların anlaşılması, peygamberlerin ismet sıfatıyla bazı naslar arasındaki çelişkili görünümün giderilmesi, kıyamet alâmetleriyle ahiret hâllerinin izah edilmesi, iman-günah-tekfir meselelerinin yorumlanması gibi birçok konuda başvurulan akılcı yöntemin ana unsurlarından birini oluşturur.*

*Tevil sadece İlâhî kitapların yorumlanması anlamına gelirken tefsir İlâhî olan ve olmayan bütün metinlerin açıklanmasını ifade eder.<sup>111</sup>*

Bazıları tarafından eleştirilen dünyanın öküz ve balık üzerinde durduğunu ifade eden hadis ve o hadisle alâkalı mevzuların üzerinde çok durduğumuzun elbette farkındayız, zira burada mesele çok mühim idi.

### **Yetmiş senedir yuvarlanan taş!**

Yedinci Asıl'da *sevr-hut* ile *yetmiş senedir yuvarlanan taş* diye isimlendirebileceğimiz iki hadisten bahsedilir ve ikincisine telmihte bulunulur, demiştik ki şimdi, o ikinci hadis ve onunla alâkalı mevzuya sıra geldi.

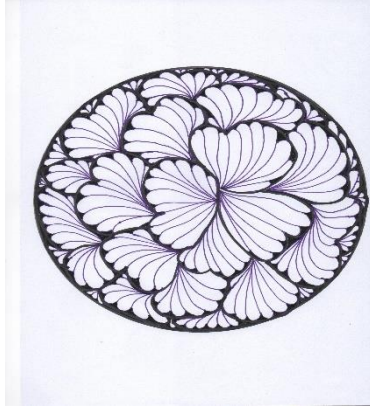
*“Hem meselâ, bir vakit huzur-u Nebevîde derin bir ses işitildi. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etti ki: “Bu gürültü, yetmiş senedir yuvarlanıp da ancak bu dakika Cehennem’in dibine düşen bir taşın gürültüsüdür.”<sup>112</sup> İşte bu hadisi işiten, hakikate vasıl olmayan inkâra sapar. Hâlbuki yirmi dakika o hadisten sonra kat’iyen sabittir ki biri geldi, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma dedi ki: “Meşhur münafık, yirmi dakika evvel öldü.” Yetmiş yaşına giren o münafık Cehennem’in bir taşı olarak bütün müddet-i ömrü tedennide, esfel-i safiline, küfre sukuttan ibaret*

<sup>111</sup> Yusuf Şevki Yavuz, Tevil, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/tevil>

<sup>112</sup> Müslim, Cennet, 31; Müsned, 3:341, 346; bu ihbar üçüncü seferdir tekrar edilir. Ancak her bir geçtiği yerde makam gereği yer vermek gerekti. Burada ise söz konusu ihbar, mütalâa metninde olduğu için naklettik.

***olduğunu gayet beliğane bir surette Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm beyan etmiştir. Cenab-ı Hak, o vefat dakikasında o sesi işittirip, ona alâmet etmiştir.***"<sup>113</sup>

Bu hadis, vaktiyle yaşanan hâdiseyi gayet veciz ve beliğane işler ve nakleder. Nakledilen hadis ve hâdisedeki teşbih, temsil için kullanılan kelimeler hakiki manalarıyla anlaşılırsa hata olur. Dikkatli olmalı, o kelimeler bir benzetme veya temsil için kullanılmış olup onunla verilmek istenen mesaj anlaşılmalıdır.




---

<sup>113</sup> Said Nursi, *Sözler*, s. 380



## 8. Sekizinci Asıl

Bu bölümün ana metni biraz uzun olduğu için kendi içinde kısımlara ayırarak işledik.

### 8.1 Dünya imtihan meydanıdır

*“Cenab-ı Hakîm-i Mutlak, şu dâr-ı tecrübe ve meydan-ı imtihanda çok mühim şeyleri, kesretli eşya içinde saklıyor. O saklamakla çok hikmetler, çok maslahatlar bağlıdır. Meselâ Leyle-i Kadri, umum Ramazan’da; saat-i icabe-i duayı, cuma gününde; makbul velisini, insanlar içinde; eceli, ömür içinde ve kıyametin vaktini, ömr-ü dünya içinde saklamış.<sup>114</sup>*

Anahtar kelimeler: Dâr-ı tecrübe, meydan-ı imtihan, saklamak, hikmet, maslahat.

Yirminci Söz’ün İkinci Makamı’nda Kur’ân’da medeniyetin getirdiği harikalardan Kur’ân’da niçin bahsedilmiyor sorunun cevabının girişinde aynı ifade vardır: *“Din bir imtihandır. Teklif-i İlâhî bir tecrübedir. Tâ, ervah-ı âliye ile ervah-ı safîle, müsabaka meydanında birbirinden ayrılın. Nasıl ki bir madene ateş veriliyor, tâ elmasla kömür, altınla toprak birbirinden ayrılın. Öyle de bu dâr-ı imtihanda olan teklifat-ı İlâhiye bir iptilâdır ve bir müsabakaya sevtir ki, istidad-ı beşer madeninde olan cevahir-i âliye ile mevadd-ı süfliye birbirinden tefrik edilsin.*

*Madem Kur’ân, bu dâr-ı imtihanda, bir tecrübe suretinde, bir müsabaka meydanında, beşerin tekemmülü için nazil olmuştur. Elbette şu dünyevî ve herkese görünecek umur-u gaybiye-i istikbaliyeye yalnız işaret edecek ve hüccetini ispat edecek derecede akla kapı açacak. Eğer sarahaten zikretse, sırr-ı teklif bozulur. Adeta gökyüzündeki yıldızlarla vâzıhan Lâ ilâhe illâllah yazmak misillü bir bedahete girecek. O zaman herkes ister istemez tasdik*

---

<sup>114</sup> Münebbihat-ı İbn-i Hacer, s. 25

*edecek. Müsabaka olmaz, imtihan fevt olur. Kömür gibi bir ruhla elmas gibi bir ruh HAŞİYE<sup>115</sup> beraber kalacaklar.”<sup>116</sup>*

## 8.2 Ecel, belirsiz tutulmuş

Sekizinci Asıl'daki bölüm metnine devam ediyoruz:

*“Zira ecel-i insan muayyen olsa yarı ömrüne kadar gaflet-i mutlaka, yaridan sonra darağacına adım adım gitmek gibi bir dehşet verecek. Hâlbuki ahiret ve dünya muvazenesini muhafaza etmek ve her vakit havf ve reca ortasında bulunmak maslahatı iktiza eder ki her dakika hem ölmek hem yaşamak mümkün olsun. Şu hâlde müphem tarzdaki yirmi sene müphem bir ömür, bin sene muayyen bir ömre müreccaktır.*

Anahtar kelimeler: Ecel, gaflet, muvazene, havf, reca, müphem, muayyen.

Korku ve ümit dengesinin ehemmiyetine dikkat çekilen bu ifadelerle kişinin her an müteyakkız olması, Allah ile irtibatını sürekli tutulmasına işaret edilir.

Yukarıdaki iki bölüm sonraki bölüme zihni ve zemini hazırladı.

## 8.3 Kıyamet, dünyanın ecelidir

*İşte kıyamet dahi şu insan-ı ekber olan dünyanın ecelidir. Eğer vakti taayyün etseydi bütün kurûn-u ulâ (ilk çağ) ve vusta (orta çağ), gaflet-i mutlakaya dalacak idiler ve kurûn-u uhra (son çağ) dehşette kalacaktı. İnsan, nasıl hayat-ı şahsiyesiyle hanesinin ve köyünün bekasıyla alâkadardır. Öyle de hayat-ı içtimaiye ve neviyesiyle, küre-i arzın ve dünyanın yaşamasıyla alâkadardır. Kur’ân اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ der. “Kıyamet yakındır.” ferman ediyor. Bin bu kadar sene geçtikten sonra gelmemesi, yakınlığına halel vermez. Zira kıyamet, dünyanın ecelidir. Dünyanın ömrüne nisbeten*

<sup>115</sup> Ebû Cehil-i Lâin ile Ebû Bekir-i Sıddık, müsavi görünecek. Sırr-ı teklif zayi olacak...

<sup>116</sup> Said Nursi, **Sözler**, s. 299

*bin veya iki bin sene, bir seneye nisbetle bir iki gün veya bir iki dakika gibidir. Saat-i kıyamet yalnız insanîyetin eceli değil ki onun ömrüne nisbet edilip baûd (uzak) görülsün. İşte bunun içindir ki Hakîm-i Mutlak, kıyameti mugayyebat-ı hamseden (beş bilinmeyenden) olarak ilminde saklıyor. İşte bu ibham (belirsizlik) sırrındandır ki her asır, hatta asr-ı hakikatbîn olan Asr-ı Saadet dahi daima kıyametten korkmuşlar. Hatta bazıları, “Şeraiî hemen hemen çıkmış.” demişler.*

Anahtar kelimeler: Kıyamet, ecel, beka, mugayyebat-ı hamse.

Dünyanın eceli olan kıyametin vakti, belirli olsa idi, hayatın anlamı kalmaz, her şey azap olurdu. Bu sebeple ecelin gizli olması kula bir büyük rahmettir. Hem kıyamet, sadece insanın eceli değildir, dünyanın ecelidir. Dolayısıyla hadislerde bahsedilen vakitlerin değerlendirmesi insan ömrü üzerinden değil dünya ömrü üzerinden değerlendirilmeli ki hadisin yorumunda hata yapılmamış olunsun.

#### **8.4 Sahabeler, asırlar sonrası meseleleri niçin yakın zannetmişler?**

*İşte bu hakikati bilmeyen insafsız insanlar derler ki: “Ahiretin tafsilatını ders alan müteyakkız kalpli, keskin nazarlı olan Sahabelerin fikirleri, niçin bin sene hakikatten uzak olarak fikirleri düşmüş gibi istikbal-i dünyevîde (dünyanın geleceğinde) bin dört yüz sene sonra gelecek bir hakikati asırlarında karîb (yakın) zannetmişler?”*

*Elcevap: Çünkü sahabeler, feyz-i sohbet-i nübüvvetten herkesten ziyade dâr-ı ahireti düşünerek, dünyanın fenâsını bilerek, kıyametin ibham-ı vaktindeki (vaktinin belirsiz oluşundaki) hikmet-i İlâhiyeyi anlayarak, ecel-i şahsî gibi dünyanın eceline karşı dahi daima muntazır bir vaziyet alarak ahiretlerine ciddi çalışmışlar. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm “Kıyameti bekleyiniz, intizar ediniz.” tekrar etmesi, şu hikmetten ileri gelmiş bir irşad-ı*

*Nebevîdir. Yoksa vuku-u muayyene* (vukuu belirli hâdiseye) *dair bir vahyin hükmüyle değildir ki hakikatten uzak olsun. İlet ayrıldır, hikmet ayrıldır. İşte Peygamber aleyhissalâtü Vesselâmın bu nevi sözleri hikmet-i ibhamdan* (gizlemenin hikmetinden) *ileri geliyor.*

Anahtar kelimeler: İbham, hikmet, ecel, muntazır, irşad,

Sual, cahilcesine sorulmuş gibi. Asr-ı Saadetten bin ya da bin beş sene sonra vuku bulacak bazı hadiseleri, sahabeler kendi zamanlarında gelecek gibi zannetmişler, derler.

Bediüzzaman, verdiği cevapta insanları müteyakkız davranmaya dâvet ederek her an kıyametin vuku bulacağı beklentisinde olma hakikatine işaret eder.

Sahabeler, Resul-i Ekrem'den (asm) aldıkları dersin feyzi ile herkesten fazla olarak ahireti düşünür, davranışlarını ona göre ayarlar idi. Diğer taraftan kıyametin vaktindeki belirsizliği, İlâhi bir hikmet olduğunu anlayarak kendi ecellerine hazırlanmanın yazı sıra dünyanın da eceline hazırlanmanın gayretindedirler. Peygamber Efendimizin (asm) **“Kıyameti bekleyiniz”** hatırlatmaları ile onlar ahiretlerine ciddi çalışarak beklemeyi anlamışlardır. Yoksa meydana gelmesi belirli olan hâdiseye dair bir vahyin hükmüyle değil ki hakikatten uzak olsun. Ayette, kıyametin kopacağından bahsedilir ama ne zaman kopacağından bahsedilmez. İşte bu sebeple sahabe vakti belli olmayan hâdiseye hazırlık yapmalı pek de makuldür. Yarın kopacak gibi bekleyerek çok müteyakkız davranıp, gaflete düşmemişlerdir.

***İlet ayrıldır, hikmet ayrıldır.***

Kıyametin ne zaman kopacağına belirsiz olmasının illeti ile hikmeti ayrı ayrıdır. Hikmet noktasından bakıldığında kıyametin vaktinin belirsiz olması insanların daha fazla uyanık ve dikkatli olmaya sevk etmesi noktasından daha isabetlidir. Kıyametin vaktinin belirsiz olmasının illeti ise ayet ya da hadisin emrine tabidir. **“Kıyamet günü mutlaka gelecektir,**

*neredeysse onu gizleyeceğim, ta ki, her nefis peşine koştuğu şeyin karşılığını görsün.*"<sup>117</sup>, ayetinden de anlaşılıyor ki kıyametin geleceği kesin, vaktinin gizli olması, illeti olurken gizli olmasının hikmeti ise teyakkuzda tutmaktır.

İşte Peygamber'in (asm) vakti belirsiz olan ikazındaki hikmet böylece anlaşılır.

Sıradaki bölümde ahirzamanın şahsiyetleri hakkındaki hadislerden bahsedilir ancak biz öncesinden çok kısa bilgi vermek isteriz.

### **Ahirzamanın şahsiyetleri**

Kıyamet öncesi zuhur edecek Deccal, Mesih, Mehdi, Süfyan gibi karakterler hakkında tarif edici kısa bilgi verelim:

**Deccal:** Müslümanların dışında din düşmanı.

**Süfyan:** Müslümanlar içindeki din düşmanı.<sup>118</sup>

**Mesih:** Hz. İsa (as)

**Mehdi:** İslâm'ı ve adaleti yayan kurtarıcı.

Çok kısa ve birkaç kelime ile verdiğimiz bu şahsiyetler, bünyesinde büyük ve farklı karakteristik özellikleri barındırır. Hadislerde her bir yönleri işlenir. İnsanlardan kimisi de işine geldiği gibi yorumlayarak algılar ve anlatır. Bu sebeple bu nev'i meselelerde, ehil şahısların yaptığı değerlendirmelere kulak vermek gerek.

Burada Hz. İsa (as) konusu biraz farklılık teşkil eder şöyle ki; Onun çarmıha gerilmesi ve sonrasındaki vaziyeti tarih boyunca tartışıldığı ve hatta bazı İslâm uleması arasında ihtilaf oluşturması bilinen bir gerçektir. İşte bu konuda ve onunla ilgili Risale-i Nur'da geçen metni buraya alalım ki hem izah edici olsun ve hem de bu nevi hadislere bakış açısı konusunda ölçü olsun:

*“Üçüncü tabaka-i hayat: Hazret-i İdris ve İsa Aleyhimesselem’in tabaka-i hayatlarıdır ki, beşeriyet*

---

<sup>117</sup> Tâhâ, 20/15

<sup>118</sup> Said Nursi, Şualar, s. 617

*levazimatından tecerrüdle, melek hayatı gibi bir hayata girerek nuranî bir letafet kesb eder.*

*Âdetâ beden-i misâlî letafetinde ve cesed-i necmî nuraniyetinde olan cism-i dünyevîleriyle semavatta bulunurlar. “Âhîrzamanda Hazret-i İsâ Aleyhisselâm gelecek, şeriat-ı Muhammediye (asm.) ile amel edecek”<sup>119</sup> mealindeki hadisin sırrı şudur ki:*

*Âhîrzamanda, felsefe-i tabiiyenin verdiği cereyan-ı küfriye ve inkâr-ı ulûhiyete karşı, İsevîlik dini tasaffî ederek ve hurafattan tecerrüd edip İslâmîyet’e inkulâb edeceği bir sırada, nasıl ki İsevîlik şahs-ı manevisi, vahy-i semavî kılıcıyla o müthiş dinsizliğin şahs-ı manevisini öldürür.*

*Öyle de Hazret-i İsâ Aleyhisselâm, İsevîlik şahs-ı manevisini temsil ederek, dinsizliğin şahs-ı manevisini temsil eden Deccalı öldürür; yani, inkâr-ı ulûhiyet fikrini öldürecek.”<sup>120</sup>*

Bu ifadelerle âhîrzamanda Hz. İsa (as) inzal edecek, vazifesini yapacak. Bu ifadelerle; önce şahıs olarak başlayıp ve sonrasında şahsiyet olarak devam edeceğini söylemek aklın gereğidir.

İsmi geçen şahsiyetlerin beklentisi çok eskilerdendir ki konumuza kaldığımız yerden devam edelim:

### **8.5 Mehdi Süfyan beklentisi**

*Hem şu sırdandır ki Mehdi, Süfyan gibi âhîrzamanda gelecek eşhasları çok zaman evvel hatta Tabiîn zamanında onları beklemişler, yetişmek emelinde bulunmuşlar. Hatta bazı ehl-i velayet “Onlar geçmiş.” demişler. İşte bu da kıyamet gibi hikmet-i İlâhiye iktiza eder ki vakitleri taayyün etmesin. Çünkü her zaman, her asır, kuvve-i maneviyenin takviyesine medar olacak ve yeisten kurtaracak “Mehdi” manasına muhtaçtır. Bu manada, her*

<sup>119</sup> Tirmizî, Cihâd, 6; Nesâî, Cihâd, 35; İbni Mâce, Cihâd, 16; Dârimî, Cihâd, 7.

<sup>120</sup> Said Nursi, Mektubat, s. 17

*asrın bir hissesi bulunmak lâzımdır. Hem gaflet içinde fenalara uymamak ve lâkaytlıkta nefsin dizginini bırakmamak için nifakın başına geçecek müthiş şahıslardan her asır çekinmeli ve korkmalı. Eğer tayin edilseydi maslahat-ı irşad-ı umumî zayi olurdu.*

Anahtar kelimeler: Mehdi, Süfyan, ahirzaman, nifak, irşad.

Hadislerde dile getirilen ahirzaman şahsiyetlerine ve özellikle Deccal ve Süfyan'dan uzak durulmasına konusundaki vurgulamalar üzerine Tabiîn zamanında o şahsiyetler beklenilmiş. Bazı evliyalar da onların gelip geçtiklerini söylemiş. Bu da şunu gösterir ki bu şahsiyetlerin zuhuru vakti açıkça belirli olmasın. Çünkü her zaman manevi duyguların zinde tutulmasına vesile olacak, ümitsizlikten kurtaracak bir Mehdi manasına muhtaçtır. Bu muhtaçlık sonraki her asır için de geçerlidir. İşte insanları gafletten uyarmak, nefsin elinden kurtarmak, nifakın başına geçecek müthiş şahıslardan her asır çekinmelidir ve korkmalıdır. Şimdi insanın hâli ortada iken bu hakikatler belli iken âhirzaman şahısları belirlense, ne zaman gelecekleri açıklansaydı yapılan irşad ve uyarılar ve beraberindeki teyakkuz umumen boşa gider, zayi olurdu.

Yapılan kısa ve öz değerlendirme ile, adı geçen şahsiyetler hakkında insanların hâlleri özetlendi.

Çalışmamızın ana konusu olan hadislere doğru bakış açısı istikamet kazandırma istikametinde bu nev'i hadis-i şeriflerle karşılaştığımızda, onların farklı rivayetlerle nakledilmeleri, metin farklılıkları, yorum ayrılıkları konusunda takınacağımız tavır nasıl olmalıdır? Bu sorunun cevabını, devam eden satırlarda arayacağız, o hâlde devam edelim.

## 8.6 Rivayet farklılığının sebepleri

*Şimdi Mehdi gibi eşhasın hakkındaki rivayetin ihtilâfı ve sırrı şudur ki: Ehadisi tefsir edenler, metn-i ehadisi tefsirlerine ve istinbatlarına tatbik etmişler. Meselâ, merkez-i saltanat o vakit Şam'da veya Medine'de*

*olduğundan vukuat-ı Mehdiye veya Süfyaniyeyi merkez-i saltanat civarında olan Basra, Kûfe, Şam gibi yerlerde tasavvur ederek öyle tefsir etmişler. Hem de o eşhasın şahs-ı manevîsine veya temsil ettikleri cemaate ait âsâr-ı azîmeyi o eşhasın zatlarında tasavvur ederek öyle tefsir etmişler ki o eşhas-ı harika çıktıkları vakit bütün halk onları tanıyacak gibi bir şekil vermişler. Hâlbuki demiştik: Bu dünya tecrübe meydanıdır. Akla kapı açılır fakat ihtiyarı elinden alınmaz. Öyle ise o eşhas, hatta o müthiş Deccal dahi çıktığı zaman çokları, hatta kendisi de bidayeten Deccal olduğunu bilmez. Belki nur-u imanın dikkatiyle, o eşhas-ı âhîrzaman tanınabilir.*

Anahtar kelimeler: Mehdi, Süfyan, rivayet, ihtilaf, istinbat.

Çok ilginç değil mi? Daha önceki sahilelerde de bahsedilmişti: Hadisi tefsir eden ya da nakleden; hadisin metnine kendi yorumlarını, çıkardıkları manaları, ilave etmişler. Hadisin metni ile yorum, beraber sanılır, olmuş.

İslâm merkezi o devirlerde Şam ve Medine civarı olduğundan, hadislerdeki zuhuratı o coğrafyalarda olacak diye zannedip yorumlamış ve nakletmişler. O mühim şahsiyetlerin manevi kişiliği ya da temsil ettikleri cemaate ait büyük özellikleri, onlara vererek öylece tefsir etmişler. Hata da bunlardan zuhur eder olmuş.

### 8.6.1 İmanın nuru dikkatiyle belki tanınabilir

Bölüm metni sonunda geçen “*Öyle ise o eşhas, hatta o müthiş Deccal dahi çıktığı zaman çokları, hatta kendisi de bidayeten Deccal olduğunu bilmez. Belki nur-u imanın dikkatiyle, o eşhas-ı âhîrzaman tanınabilir.*”, ifadesi bu alt bölümün konusudur.

Cümlede iki konu var;

“*Kendisi de bidayeten Deccal olduğunu bilmez.*”

“*Nur-u imanın dikkatiyle, o eşhas-ı âhîrzaman tanınabilir.*”



**“Kendisi de bidayeten Deccal olduğunu bilmez**

Burada âhîrzamanda çıkacak Deccal’ın kendisinin dahi deccal olduğunu başlangıçta bilemeyeceği vurgulanması dikkat çekicidir.

Bu noktada meseleye imtihan nokta-i nazarından bakmak gerekir. Zira imtihanın tabiatındandır ki bazı meseleler muğlak veya kapalı olmalı ki muhatap olan kişi bu bilmeceyi çözebilsin, bu sınavı başarıyla verebilsin. **“Hâlbuki demiştik: Bu dünya tecrübe meydanıdır. Akla kapı açılır fakat ihtiyarı elinden alınmaz.”**, ifadesi bu meseleye ışık tutar ki aynı konuya âhîrzamanda gelecek şahıslar da muhataptır.

**“Hazret-i İsa Aleyhisselâm geldiği vakit, herkes onun hakikî İsa olduğunu bilmek lâzım değildir. Onun mukarreb ve havassı, nur-u imanla onu tanır. Yoksa, bedahet derecesinde herkes onu tanımayacaktır.”**<sup>121</sup>, ifadesi de aynı konuya ışık tutar.

Kendisini, beklenen o şahıs olduğunu başlangıçta bilemeyeceği konusunu Beşinci Şua’da geçen şu ifade ile de anlayabiliriz:

**“O İslâm Deccalı, “Sure-i <sup>122</sup> وَالَّتَيْنِ وَالزَّيْتُونَ manasını merak edip soruyor” diye çoklar nakletmişler. Gariptir ki, bu surenin akîbinde olan <sup>123</sup> اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ <sup>124</sup> إِنَّ الْإِنْسَانَ سuresinde <sup>124</sup> كَيْطَعُنِي cümlesi, onun aynı zamanına ve şahsına cifirle ve manasıyla işaret ettiği gibi, ehl-i salâta ve camilere tağiyâne tecavüz edeceğini gösteriyor. Demek o istidraçlı adam, küçük bir sureyi kendiyle alâkadar hisseder. Fakat yanlış eder, komşusunun kapısını çalar.”**<sup>125</sup>

<sup>121</sup> Said Nursi, Mektubat, s. 72

<sup>122</sup> “Yemin olsun incire ve zeytine.” Tin, 95/1

<sup>123</sup> “Rabbinin adıyla oku!” Alâk, 96/1

<sup>124</sup> “Şüphesiz insan azgınlaşır.” Alâk, 96/6

<sup>125</sup> Said Nursi, Şualar, s. 628

Doğrudan kendisiyle ilgili olduğunu bilseydi, yandaki surenin ayetini sorar mıydı?

Bu ifadeleri naklettikten sonra şöyle demek mümkün: Âhîrzamanda beklenen şahıslar başlangıçta, kendilerini, o mühim kişiler olduğunu bilemeyecekler, yaptıkları icraatları ile ortaya çıkacak ve muhtemel ki kendilerini anlayabilecek.

**“Nur-u imanın dikkatiyle, o eşhas-ı âhîrzaman tanınabilir.”**

Hiz. İsa'nın (as) geldiğini bilmek belki de muhatap ve müşerref olma konusunda **“Onun mukarreb ve havassı, nur-u imanla onu tanır.”**, şartını unutmamak lâzım. Lâkin, **“herkes onun hakikî İsa olduğunu bilmek lâzım değildir.”**, kaydını da illa ki akılda tutmalıyız.

Hiz. İsa'nın (as) gelmesi, müşerref olunması meselesi kendi içinde ince ayrıntıları, hassasiyetleri vardır ve olmalıdır da. Lâkin bu ayrı bir çalışma konusudur. Hem bu mevzu ile alâkalı pek çok rivayet ve yorumları da beraberinde değerlendirmek gerekir. Bunlar da sağlam kaynaklara ve isabetli, istikrarlı tevil ve tefsire dayanmalıdır.

Bu tenbihi yaptıktan sonra âhîrzamanın şahıslarını hem de asıl hüviyetlerini hemen tanımaya mâni olan sebepleri anlamak gerekir.

**Deccal-Süfyan-Mehdi'yi bilmek daha da bir önem arz ediyor.**

Deccal ve Süfyan, insanları etkileme konusunda çok mahir oldukları için çoklarını yanıltacaklar. Ellerindeki siyâsî, askerî, iktisadî kuvvetleri kendi otorite ve iktidarına sarf ederek ve esasen meslekleri tahrip olduğu için az bir tahribat ile çok yıkım yaparak kuvvetli görünme sırrına binaen güçlü zannedilecek. Bu güç ise çoklarını itaate mecbur edecek. Kimilerine de değişik ikna yollarıyla kendi safına çekerek savunduracak.

Deccal; Hiz. İsa'nın (as) getirdiği dini iğfal ederek, hükmünü kaldırıp, sıradanlaştırıp, Hıristiyanların cemiyet

hayatındaki bazı bağları bozarak, yozlaştırarak anarşiye, bozgunculuğa ve çabuk kullanılmaya zemin hazırlar.

Süfyan dahi benzeri icraatları yaparak, İslâm Dininin hükümlerini kaldırarak, manevî hayatın bağlarını bozarak, serbestlik namıyla başıboş bırakılıp hürmet ve merhamet gibi nuranî zincirleri çözüp arzu ve heves menfaati çatışmaları çıkarır. Yasaya dayandırılan serbestlik, baskılara alet edilir. Zahiri hürriyet ama aslı istibdat olan bu hareket, başıboşluğa zemin hazırlar. Her ikisi toplulukta taraftar bularak kendilerini sevdirebilir.

Hem İslâm âleminde hem Hıristiyan dünyasında hazır edilen zeminde, insanın tabiatına aykırı ilmî, fennî icatlarıyla, küresel çapta fitne ve fesadıyla insanlığı kendi menfaatlerine kullanacaklar.

*“Süfyanın ve Deccalların fitneleriyle bilerek, severek isyan ve tuğyana ve Ye’cüc ve Me’cüc’ün anarşistliği ile fesada ve canavarlığa giden ve dinsizliğe, küfür ve küfrana düşen insanların akıllarını başlarına getirmek hikmetiyle arzdan bir hayvan çıkıp musallat olacak, zîr ü zeber edecek.”*<sup>126</sup>, ifadelerinden anlaşılır ki bazıları Güneşin batıdan doğması, zeminden **dabbetü’l-arz** ve emsalinin çıkması gibi ikazlarla da belki akılları başlarına gelmeyecek. Bilenler ise iman bereketiyle, sefahet ve sû-i istimallerden sakınmasıyla -inşaallah- kurtulmuş olacaklar.<sup>127</sup>

### **Tarafına düşenlere ikazlar var**

Ne yazık ki ona ya da onlara taraftar olanlarda şu ikaza muhatap olacaklar:

*“Bu asrın acip bir hassasıdır. HAŞİYE<sup>128</sup> Bu asırdaki ehl-i İslâm’ın fevkalâde safderunluğu ve dehşetli canileri de âlicenabâne affetmesi ve bir tek haseneyi, binler seyyiatı işleyen ve binler manevi ve maddî hukuk-u ibâdı*

<sup>126</sup> Said Nursi, Şualar, s. 624

<sup>127</sup> Said Nursi, Şualar, s. 624

<sup>128</sup> *Yani, elması elmas bildiği hâlde, camı ona tercih eder.*

*mahveden adamdan görse, ona bir nevi taraftar çıkmasıdır. Bu suretle, ekall-i kalil olan ehl-i dalâlet ve tuğyan, safdil taraftarla ekseriyet teşkil ederek, ekseriyetin hatasına terettüp eden musibet-i ammenin devamına ve idamesine, belki teşdidine kader-i İlâhiyeye fetva verirler; “Biz buna müstahakız” derler.”*

*Evet, elması bildiği (ahiret ve iman gibi) halde, yalnız zaruret-i kat’iye suretinde şîşeyi (dünya ve mal gibi) ona tercih etmek ruhsat-ı şer’iye var. Yoksa, küçük bir ihtiyaçla veya hevesle veya tamâ ve hafif bir korkuyla tercih edilse, eblehâne bir cehalet ve hasarettir, tokada müstehak eder. Hem âlicenabâne affetmek ise, yalnız kendine karşı cinayetini affedebilir. Kendi hakkından vazgeçse hakkı var; yoksa başkalarının hukukunu çiğneyen canilere afüvkârâne bakmaya hakkı yoktur, zulme şerik olur.”<sup>129</sup>*

İmanın nuru, mü’minin feraseti bu nevi tuzaklara düşmeye mâni olacak inşaallah. Bu sebeple iman sürekli takviye edilmeli ki onların çekim alanına girilmesin.

Bu meselelerin, Beşinci Şua merkezli olmak üzere On Beşinci Mektup, lâhikalar olmak üzere bütünüyle Risale-i Nur Külliyyatı’nda izahları yapılmaktadır.

### **On Beşinci Mektup’tan örnek ölçüler**

Meselâ bu mevzuya numune olması için On Beşinci Mektup’taki sual ve cevabı biraz uzun olmasına rağmen orijinal hâliyle buraya ekliyoruz:

*“Âhîrzamanda Hazret-i İsa Aleyhisselâm Deccalı öldürdükten sonra, insanlar ekseriyetle din-i hakka girerler. Halbuki, rivayetlerde gelmiştir ki, “Yeryüzünde Allah Allah diyenler buldukça kıyamet kopmaz.”<sup>130</sup>*

*Böyle umumiyetle imana geldikten sonra nasıl umumiyetle küfre giderler?*

<sup>129</sup> Said Nursi, Kastamonu Lâhikası, s. 48

<sup>130</sup> Müslim, İman: 234; Tirmizî, Fiten: 35; Müsned, 2:107, 201, 259; el-Hâkim, el-Müstedrek, 4:494.

*Elcevap: Hadîs-i sahihte rivayet edilen, “Hazret-i İsa Aleyhisselâmın geleceğini ve Şeriat-i İslâmîye ile amel edeceğini, Deccalı öldüreceğini”<sup>131</sup> imanı zayıf olanlar istib’ad ediyorlar. Onun hakikati izah edilse, hiç istib’ad yeri kalmaz. Şöyle ki:*

*O hadisin ve Süfyan ve Mehdî hakkındaki hadislerin<sup>132</sup> ifade ettikleri mana budur ki:*

*Âhîrzamanda, dinsizliğin iki cereyanı kuvvet bulacak:*

*Birisi: Nifak perdesi altında risalet-i Ahmediyeyi (asm.) inkâr edecek, Süfyan namında müthiş bir şahıs, ehl-i nifakın başına geçecek, Şeriat-ı İslâmîyenin tahribine çalışacaktır. Ona karşı, Âl-i Beyt-i Nebvînin silsile-i nurânisine bağlanan ehl-i velâyet ve ehl-i kemâlin başına geçecek, Âl-i Beytten Muhammed Mehdî isminde bir zât-ı nurânî, o Süfyanın şahs-ı manevîsi olan cereyan-ı münafikâneyi öldürüp dağıtacaktır.*

*İkinci cereyan ise: Tabiiyyun, maddiyyun felsefesinden tevellüt eden bir cereyan-ı Nemrudâne, gittikçe âhîrzamanda felsefe-i maddiye vasıtasıyla intişar ederek kuvvet bulup, ulûhiyeti inkâr edecek bir dereceye gelir. Nasıl bir padişahı tanımayan ve ordudaki zabitan ve efrad onun askerleri olduğunu kabul etmeyen vahşî bir adam, herkese, her askere bir nevi padişahlık ve bir gûnâ hâkimiyet verir. Öyle de Allah’ı inkâr eden o cereyan efradları, birer küçük Nemrud hükümünde nefislerine birer rububiyet verir.*

*Ve onların başına geçen en büyükleri, ispritizma ve manyetizmanın hâdisatı nev’inden müthiş harikalara mazhar olan Deccal ise, daha ileri gidip, cebbarâne sûri*

<sup>131</sup> Buhârî, Enbiyâ, 49; Müslim, İmân, 242-247; Tirmizî, Fiten, 62; Müsned, 4:226.

<sup>132</sup> Süfyan için bk. el-Hakim, el-Müstedrek 4:520; Buhârî, Fiten 26; Müslim, Fiten 101-102; Tirmizî, Fiten 62; Müsned 3:115, 211, 228, 249-250, 5:38, 404-405, 6:139-140. Mehdî için bk. Buhârî, Enbiya 49; Müslim, İman 244-245, 247; İbni Mâce, Fiten 33; Müsned 2:336, 3:368.

*hükûmetini bir nevi rububiyet tasavvur edip ulûhiyetini ilân eder.*

*Bir sineğe mağlûp olan ve bir sineğin kanadını bile icad edemeyen âciz bir insanın ulûhiyet dava etmesi ne derece ahmakçasına bir maskaralık olduğu malûmdur.*

*İşte böyle bir sırada, o cereyan pek kuvvetli görüldüğü bir zamanda, Hazret-i İsa Aleyhisselâmın şahsiyet-i maneviyesinden ibaret olan hakikî İsevîlik dini zuhur edecek, yani rahmet-i İlâhiyenin semasından nüzul edecek, hâl-i hazır Hıristiyanlık dini o hakikate karşı tasaffî edecek, hurafattan ve tahrifattan sıyrılacak, hakaik-i İslâmiye ile birleşecek, manen Hıristiyanlık bir nevi İslâmiyet'e inkılâb edecektir. Ve Kur'ân'a iktida ederek, o İsevîlik şahs-ı manevîsi tâbi ve İslâmiyet metbû makamında kalacak, din-i hak bu iltihak neticesinde azîm bir kuvvet bulacaktır.*

*Dinsizlik cereyanına karşı ayrı ayrı iken mağlûp olan İsevîlik ve İslâmiyet, ittihad neticesinde dinsizlik cereyanına galebe edip dağıtacak istidadında iken, âlem-i semavatta cism-i beşerîsiyle bulunan şahs-ı İsa Aleyhisselâm, o din-i hak cereyanının başına geçeceğini, bir Muhbir-i Sadık, bir Kadîr-i Külli Şeyin vaadine istinad ederek haber vermiştir.<sup>133</sup>*

*Madem haber vermiş, haktır. Madem Kadîr-i Külli Şey vaad etmiş, elbette yapacaktır.*

*Evet, her vakit semavattan melâikeleri yere gönderen ve bazı vakitte insan suretine vaz' eden (Hazret-i Cibril'in Dıhye suretine girmesi<sup>134</sup> gibi) ve ruhanîleri âlem-i ervahtan gönderip beşer suretine temessül ettiren, hatta ölmüş evliyaların çoklarının ervahlarını cesed-i misaliyle dünyaya gönderen bir Hakîm-i Zülcelâl, Hazret-i İsâ Aleyhisselâmı, İsa dinine ait en mühim bir hüsn-ü hatimesi için, değil sema-*

<sup>133</sup> bk. Nisâ Sûresi, 4:159. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ, 49; Müslim, İmân, 242-247; Tirmizî, Fiten, 62; Müsned, 4:226.

<sup>134</sup> Buhârî, Menâkıb, 25; Müslim, Fezâlü's-Sahâbe, 100; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 9:276.

*i dünyada cesediyle bulunan ve hayatta olan Hazret-i İsa, belki âlem-i ahiretin en uzak köşesine gitseydi ve hakikaten ölseydi, yine şöyle bir netice-i azîme için ona yeniden ceset giydirip dünyaya göndermek, o Hakîmin hikmetinden uzak değil. Belki onun hikmeti öyle iktiza ettiği için vaad etmiş ve vaad ettiği için elbette gönderecek.*

*Hazret-i İsa Aleyhisselâm geldiği vakit, herkes onun hakikî İsa olduğunu bilmek lâzım değildir. Onun mukarreb ve havassı, nur-u imanla onu tanır. Yoksa, bedahet derecesinde herkes onu tanımayacaktır.*

*Sual: Rivayetlerde<sup>135</sup> gelmiş ki, “Deccalın bir yalancı cenneti var; kendine tâbi olanları ona atar. Hem yalancı bir cehennemî var; tâbi olmayanları ona atar. Hatta o kendi merkebinin de bir kulağını cennet gibi, bir kulağını da cehennem gibi yapmış. Azamet-i bedeniyesi bu kadardır, şu kadardır”<sup>136</sup> diye tarifât var.*

*Elcevap: Deccalın şahs-ı sûrîsi insan gibidir. Mağrur, firavunlaşmış, Allah’ı unutmış olduğundan, sûrî, cebbarâne olan hâkimiyetine ulûhiyet namını vermiş bir şeytan-ı ahmaktr ve bir insan-ı dessastır. Fakat şahs-ı manevîsi olan dinsizlik cereyan-ı azîmî pek cesimdir. Rivayetlerde Deccala ait tavsifât-ı müthişe ona işaret eder.<sup>137</sup> Bir vakit Japonya’nın Başkumandanının resmi, bir ayağı Bahr-i Muhitte, diğer ayağı on günlük mesafedeki Port Arthur Kal’asında tasvir edilmiş; o küçük Japon Kumandanının bu surette tasviriyle, ordusunun şahs-ı manevîsi gösterilmiş.*

*Amma Deccalın yalancı cenneti ise, medeniyetin cazibedar lehviyatı ve fantaziyeleridir. Merkebi ise, şimendifer gibi bir vasıtaadır ki, bir başında ateş ocağı*

<sup>135</sup> Tirmizî, Fiten 62; Ebû Dâvud, Melâhim 14; Müsned 3:420, 4:226.

<sup>136</sup> Buhârî, Enbiyâ, 3; Müslim, Fiten, 109; Müsned, 3:376; İbni Ebî Şeybe, el-Musannef, 8:655

<sup>137</sup> Buhârî, Enbiyâ, 3; Müslim, Fiten, 100-105; Ebû Dâvud, Fiten, 1; Tirmizî, Fiten, 55-61.

*bulunur; kendine tâbi olmayanları bazan ateşe atar. O merkebin bir kulağı, yani diğer başı cennet gibi tefriş edilmiş; tâbi olanları oraya oturtur.*

*Zaten sefih ve gaddar medeniyetin mühim bir merkebi olan şimendifer, ehl-i sefahet ve dünya için yalancı bir cennet getirir; biçare ehl-i diyanet ve ehl-i İslâm için, medeniyet elinde cehennem zebânisi gibi tehlike getirir, esaret ve sefalet altına atar.*

*İşte, İsevîliğin din-i hakikîsi zuhur ile ve İslâmiyet'e inkulâb etmesiyle, çendan âlemde ekseriyet-i mutlakaya nurunu neşreder. Fakat, yine kıyamet kopmasına yakın, tekrar bir dinsizlik cereyanı baş gösterir, galebe eder ve "El-hükmü li'l-ekser" kaidesinde, yeryüzünde Allah Allah diyecek kalmayacak;1 yani, ehemmiyetli bir cemaat küre-i arzda mühim bir mevkie sahip olacak bir surette Allah Allah denilmeyecek demektir.*

*Yoksa, ekalliyette kalan veyahut mağlûp düşen ehl-i hak kıyamete kadar bâki kalacak; yalnız, kıyametin kopacağı ânında, kıyametin dehşetlerini görmemek için, bir eser-i rahmet olarak, ehl-i imanın ruhları daha evvel kabzedilecek, kıyamet kâfirlerin başına kopacaktır."<sup>138</sup>*

Bu uzun metni buraya almakla Risale-i Nur Külliyyatı'nda söz konusu hadislere bakış açısına güzel bir örnek olması ve hem de Said Nursi'nin hadis yorumlamasına misal olmasını istedik. Böylece bir hadis okunduğunda bu ölçüler ışığında değerlendirebilelim.

## 8.7 Ahirzaman hadislerinden bazıları

Bu bölümde âhirzaman ile alakalı birkaç hadisin izahı yapılır.

---

<sup>138</sup> İbni Hacer, el-Mütâlibü'l-Âliye, 4:353; el-Heysemî, Mecmu'z-Zevâid, 8:9.; Bu iktibas, Said Nursi, Mektubat, s. 70-72'den yapılmıştır.



### 8.7.1. Deccalin dört günü var

*Alâmet-i kıyametten olan Deccal hakkında hadis-i şerifte “Birinci günü bir sene, ikinci günü bir ay, üçüncü günü bir hafta, dördüncü günü eyyam-ı saire gibidir. Çıktığı zaman dünya işitir. Kırk günde dünyayı gezer.” rivayet ediliyor. İnsafsız insanlar bu rivayete muhal demişler. Hâşâ şu rivayetin inkâr ve iptaline gitmişler.*

*Hâlbuki وَالْحَمْدُ عِنْدَ اللَّهِ<sup>139</sup> hakikati şu olmak gerektir ki:*

*Âlem-i küfrün (küfür âleminin) en kesafetlisi olan şimalde, tabüyyunun fikr-i küfrîsinden küfür zihniyetinden) süzülen bir cereyan-ı azîmin (büyük akımın) başına geçecek ve uluhiyeti (Allah’ın varlık ve birliğini) inkâr edecek bir şahsın, şimal tarafından çıkmasına işaret ve şu işaret içinde bir remz-i hikmet (hikmet işareti) vardır ki Kutb-u Şimalî’ye (Kuzey kutbuna) yakın dairede bütün sene, bir gece bir gündüzdür. Altı ayı gece, altı ayı gündüzdür. “Deccal’ın bir günü bir senedir.” O daire yakınında zuhuruna işaretler. “İkinci günü bir aydır.” demekten murad, şimalden bu tarafa geldikçe bazen olur yazın bir ayında güneş gurup etmez. Şu dahi Deccal şimalden çıkıp âlem-i medeniyet tarafına tecavüzüne işaretler. Günü Deccale isnad etmekle şu işarete işaret eder. Daha bu tarafa geldikçe bir haftada güneş gurup etmiyor. Daha gele gele tulû ve gurup ortasında üç saat devam ediyor. Ben Rusya’da esarete iken böyle bir yerde bulundum. Bize yakın, bir hafta güneş gurup etmeyen bir yer vardı. Seyir için oraya gidiyorlardı. “Deccal’ın çıktığı vakit, umum dünya işitecek.” olan kaydı, telgraf ve radyo halletmiştir. Kırk günde gezmesini de merkebi olan şimendifer ve tayyare halletmiştir. Eskiden bu iki kaydı muhal gören mülhidler, şimdi âdi görüyorlar.*

---

<sup>139</sup> Bilgi Allah katındadır. (Ayetlerden iktibas dinî bir kaide: Ahkâf Suresi 23; Mülk Suresi 26)

Anahtar kelimeler: Deccal, kırk günde dünyayı gezmek, remz, hikmet, şimal,

Muhal görülen iki kaydı sıralayalım:

1. *Çıktığı zaman dünya işitir.*

2. *Kırk günde dünyayı gezer*

Bu iki kayıt, o zamanların imkânı ile muhal görülürken, sonrasında âdi ve sıradan görmelerine işaret eder.

Buradaki mesele, hadiste bahsedilen hâdisenin önce inkâr ve muhal sonrasında ise mümkün görülmesinden hareketle ahirzaman ihbarlı hadislerin bir kısmının vaktiyle tam anlaşılmadığı için inkâr edilmesi, mühimdir. Burada “*Eskiden bu iki kaydı muhal gören mülhidler, şimdi âdi görüyorlar.*”, ifadesinden de anlaşıldığı gibi tarihi bir hata ifşa edilmektedir.

### 8.7.2. O taifeler nerede?

*Alâmet-i kıyametten olan Ye’cüc ve Me’cüc’e ve Sedd’e dair, bir risalede bir derece tafsilen yazdığımdan ona havale edip şurada yalnız şunu deriz ki: Eskiden Mançur, Moğol unvanıyla içtimaat-ı beşeriyeyi zîr ü zeber eden taifeler ve Sedd-i Çinî’nin yapılmasına sebebiyet verenler, kıyamete yakın yine anarşistlik gibi bir fikirle medeniyet-i beşeriyeyi zîr ü zeber edecekleri, rivayetlerde vardır.*

*Bazı mülhidler derler: Bu kadar acayibi yapan ve yapacak taifeler nerede?*

*Elcevap: Çekirge gibi bir âfât, bir mevsimde pek çok kesretle bulunur. Mevsim değıştikçe memleketi fesada veren kesretli o taifelerin hakikatleri, mahdud bazı fertlerde saklanıyor. Yine zamanı geldikçe emr-i İlâhi ile o mahdud fertlerden gayet kesretli aynı fesad yine başlar. Güya onların hakikat-i milliyetleri inceliyor, kopmuyor. Yine mevsimi geldikçe zuhur ediyor. Aynen öyle de bir zaman dünyayı herc ü merc eden o taifeler, izn-i İlâhi ile mevsimi geldiği vakit aynı o taife, medeniyet-i beşeriyeyi herc ü merc edecekler. Fakat onların muharrikleri başka bir surette tezahür eder.*

لَا يُعَلِّمُ الْعَلِيْبَ إِلَّا اللهُ<sup>140</sup>

Anahtar kelimeler: Ye'cüc, Me'cüc, Sedd, Mançur, Moğol, anarşist, çekirge, âfât, fesad

Hadislerde bahsedilen hâdiseyi âlemde göremeyen, işi istihzaya alır. Hâdiseyi okuyamayan, o vukuatın altında kalır.

Mu'cizat-ı Ahmediye Risalesi'nde bu konu şöyle ifade edilir ki bu bölümün genel bilgilendirilmesi olsun:

**“Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın istikbalden haber verdiği bazı hâdiseler, cüz’î birer hâdis değil, belki tekerrür eden birer hâdis-i külliyeyi (küllî hâdisleri), cüz’î bir surette haber verir. Hâlbuki o hâdisenin müteaddit vecihleri var. Her defa bir vechini beyan eder. Sonra râvî-i hadis o vecihleri birleştirir. Hilâf-ı vaki gibi görünür.**

**Meselâ, Hazret-i Mehdîye dair muhtelif rivayetler var. Tafsilât ve tasvirat başka başkadır. Hâlbuki, Yirmi Dördüncü Sözün bir dalında ispat edildiği gibi, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, vahye istinaden, her bir asırda kuvve-i maneviye-i ehl-i imanı muhafaza etmek için, hem dehşetli hâdiselerde ye’s’e düşmemek için, hem âlem-i İslâmiyet’in bir silsile-i nuraniyesi olan Âl-i Beytine ehl-i imanı manevi raptetmek için Mehdîyi haber vermiş. Âhırzamanda gelen Mehdî gibi her bir asır, Âl-i Beytten bir nevi mehdî, belki mehdüler bulmuş. Hatta, Âl-i Beytten ma’dud olan Abbasiye hulefasından, Büyük Mehdînin çok evsafına câmi bir mehdî bulmuş. İşte, büyük Mehdîden evvel gelen emsalleri, numuneleri olan hulefa-i mehdiiyîn ve aktab-ı mehdiiyîn evsafı, asıl Mehdînin evsafına karışmış ve ondan rivayetler ihtilâfa düşmüş.”<sup>141</sup>**

<sup>140</sup> Gaybı Allah’tan başka kimse bilmez.

<sup>141</sup> Said Nursi, Mektubat, s. 117

## 9.Dokuzuncu Asıl

Bu kısımda tenkid edilen hadisleri de zikrederek onlardaki hakikatlere, alınacak ders ve ibretlere nazara verir.

### 9.1 İmanî meselelerin bir kısmı bu âleme bakar

*Mesail-i imaniyeden bir kısmın netaici, şu mukayyed ve dar âleme bakar. Diğer bir kısmı, geniş ve mutlak olan âlem-i ahirete bakar.*

Anahtar kelimeler: Mukayyed, mutlak, âlem-i ahiret

Bir kısım imanî meselelerin neticesi bu âleme bakarken diğer bir kısmının neticeleri de ahiret âlemine bakar. Bu ifadelerden şu anlaşılmalıdır: Ahirete bakan imanî meselenin neticesini dünyada beklememek; dünyaya bakan imanî meselenin de neticesini ahirete baktığını unutmamak gerekir. Zira dünya hayatını tanzimle alâkalı imanî meselelerin neticesi elbette dünyaya yöneliktir. Mekânın vaziyetine göre mesele tayin edilir. Dar mekâna dar, geniş ve sonsuz mekâna da engin hakikatler yaraşır.

Her şeyi makamına göre değerlendirmek icab eder. Söylenen sözün, yapılan fiilin mana ve makamı, ona değer verir, yön kazandırır. Bu zaviyeden hareketle güzel ve faziletli amellerin teşvik ve tervici sadedinde dile getirilen hadislerin değerlendirilmesi bu noktada ehemmiyet kesbeder. Bediüzzaman, bu konuya evvelâ prensip tanzimiyle başlar, üsluba dikkat çeker.

Yukarıdaki metinde geçen; *Bir kısmın netaici, şu mukayyed ve dar âleme bakar. Diğer bir kısmı, geniş ve mutlak olan âlem-i ahirete bakar*, ifadeleri iyi anlaşılmalı ki bu iki âlemin şartlarına göre değerlendirmek gerekir yoksa âlemler karıştırılırsa yapılacak değerlendirme de isabetsiz olur.

Bu hadiste geçen mana, dünya şartlarına göre değerlendirilemez. Hem kâfirlerin suçlarının büyüklüğüne hem de cezalarının ağırlığına işaret etmek üzere söz konusu benzetmeler yapılmıştır. Dünyanın dar ve muvakkat durumuna

göre değerlendirmek doğru olmaz.<sup>142</sup> Mukayyed yani kayıtlı olan dünya ile mutlak yani kayıtsız olan ahiret âlemi zeminine yönelik hadislerden ahirete ait olan dünyaya, dünyaya ait olan ahirete tatbik edilirse hata edilir, diye tekrarlayalım.

## 9.2 Tergib ve terhibe münasip bir tesir vermek

*Amellerin fazilet ve sevabına dair ehadis-i şerifenin bir kısmı tergib ve terhibe münasip bir tesir vermek için belâgatli bir üslupta geldiğinden, dikkatsiz insanlar onları mübalağalı zannetmişler. Hâlbuki bütün onlar ayn-ı hak ve mahz-ı hakikat olduklarından mücazeffe ve mübalağa, içlerinde yoktur.*

Anahtar kelimeler: Amel, fazilet, sevab, tergib, terhib, tesir, mübalağa, mücazeffe, belagat, üslûb, ayn-ı hak, mahz-ı hakikat, mücazeffe.

Tergib, hayra yönlendirme; terhib, kötülükten sakındırma anlamında kullanılan bu iki tabiri kullanarak onun üzerinden yapılan bir hataya dikkat çeker. Evet, amellerin fazilet ve sevabına ait hadislerin bir kısmı teşvik esaslı, diğer bir kısmı ise sakındırma esaslı olarak düzgün, kusursuz ve muhatabın anlayacağı şekilde ifade edilmiştir. Lâkin bazı dikkatsiz insanlar onlardaki itidalli üsluba dikkat etmeyerek oradaki sakındırma ve teşvik etmeyi mübalağa zannedip eleştirmişlerdir. Aslında onlar hakkın ta kendisi, hakikatin aslı olduklarından cerbeze ve mübalağa, içlerinde yoktur.

---

<sup>142</sup> <https://sorularlarisale.com/mesail-i-imaniyeden-bir-kismin-netaici-su-mukayyet-ve-dar-aleme-bakar-diger-bir-kismi-genis-ve-mutlak-olan-alem-i>



### 9.3 Sinek kanadı kadar ehemmiyetli olmayan dünya!

*Ezcümle, en ziyade insafsızların zihnini kurcalayan şu hadistir ki:*

لَوْ وَزَنَتِ الدُّنْيَا عِنْدَ اللّٰهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا شَرَبَ الْكَافِرُ مِنْهَا جُرْعَةً مَّاءٍ<sup>143</sup>

*Meal-i şerifi: “Dünyanın Cenab-ı Hakk’ın yanında bir sinek kanadı kadar kıymeti olsa idi kâfirler bir yudum suyu ondan içmeyecek idiler.”*

*Hakikati şudur ki: عِنْدَ اللّٰهِ tabiri, “âlem-i bekadân” demektir. Evet, âlem-i bekadân bir sinek kanadı kadar bir nur madem ebedîdir, yeryüzünü dolduracak muvakkat bir nurdan daha çoktur.*

*Demek, koca dünyayı bir sinek kanadıyla muvazene değil belki herkesin kısacık ömrüne yerleşen hususi dünyasını âlem-i bekadân bir sinek kanadı kadar daimî bir feyz-i İlahîye ve bir ihsan-ı İlahîye muvazeneye gelmediği demektir.*

Anahtar kelimeler: Sinek kanadı, kâfir, su, âlem-i beka, muvazene, feyz-i İlahî.

Söz konusu hadiste, sinek kanadının muvazenesinde iki âlemden bahsedilirken yapılan muvazenede, iki âlemin şartlarının denk tutulmasındaki hataya dikkat çekilir.

<sup>143</sup> bk. Tirmizi, Zühd: 13; el-Hâkim, el-Müstedrek, 4:306; Ebû Naîm el-İsbahânî, Hilyetü'l-Evliyâ, 3:253.

Bu hadis-i şerif birçok muhaddis tarafından şöyle izah edilmiştir:

Eğer Allah katında dünya hayatının bir kıymeti olmuş olsaydı, kâfire bir yudum su bile verilmezdi. Çünkü kâfir, Allah'ın düşmanıdır. Düşmana, kıymetli sayılan hiçbir şey verilmez. Dünya, Allah katında hiçbir değer taşımadığı için Allah'ın veli kullarının ekserisi, dünyada hep meşakkat çekmiş, yokluk içerisinde ömür sürmüşlerdir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur;

***“Allah sevdiği kulunu dünyada koruyup himaye eder; tıpkı sizden birinizin hastasını yasaklanan sudan koruduğu gibi.”***<sup>144</sup>

Burada dikkat çekilen en ehemmiyetli husus, bu ve benzeri rivayetleri bahane ederek, hadislere şüphe uyandırılmak istenmesi ve dinin temellerinin yıkılmaya çalışılmasıdır.

Demek ki konu, hadisin doğru anlaşılıp anlaşılmama meselesi değildir. Asıl mesele, manası sarih olmayan bu gibi hadisleri ileri sürerek, İslâm'a ve Kur'ân'a hücum etmektir.

Üstad Hazretleri bu hadisleri tevil ederek, hem samimi Müslümanların şüphelerini izale ediyor, hem de dinsizlerin itiraz ve inkârlarına kesin ve muknî cevaplar veriyor.

Üstadımızın “mülhid” diye işaret ettiği, bu tip münafık zındıklardır. Günümüzde de bu tip insanlarla karşılaşmak mümkündür. Ama Üstad bu hadislerin hakiki manasını izhar ederek, bu dinsizlerin planını akim bırakıyor.

Bu hadisten hareketle din düşmanları; *“Sizin dininiz olan İslâm, dünyaya önem vermiyor, dünyayı bütünü ile değersiz görüp terk edilmesi gerektiğini söylüyor.”* gibi menfi propagandalar yapıyorlar. Hâlbuki İslâm'a göre; dünya

---

<sup>144</sup> Tirmizî, Tıbb 1, (2037)

ahiretin tarlası, İlâhî isimlerin talim edildiği bir mekteptir ve bu cihetle Allah katında çok kıymetlidir.<sup>145</sup>



#### 9.4 Dünyanın üç yüzü var

*Hem dünyanın iki yüzü var, belki üç yüzü var:  
Biri, Cenab-ı Hakk'ın esmasının âyineleridir.  
Diğeri ahirete bakar, ahiret tarlasıdır.  
Diğeri fenâyâ, ademe bakar.*



*Bildiğimiz, marzî-i İlahî olmayan ehl-i dalaletin dünyasıdır. Demek, Esma-i Hüsnanın âyineleri ve mektubat-ı Samedâniye ve ahiretin mezraası olan koca dünya değil; belki ahirete zıt ve bütün hatiatın menşei ve beliyatın*

<sup>145</sup><https://sorularlarisale.com/dunyanin-cenab-i-hakkin-yaninda-bir-sinek-kanadi-kadar-kiymeti-olsaydi-kafirler-bir-yudum-suyu-ondan-icmeyecek-idiler-bu>



***menbaı olan dünyaperestlerin dünyasının, âlem-i ahirette ehl-i imana verilen sermedî bir zerresine değmediğine işarettir.***

Anahtar kelimeler: Dünya, Esmâ, ayna, ahiret,

Dünyanın üç yüzü meselesi:

Otuz İkinci Söz'ün İkinci Mevkıf'ında

Yirmi Dördüncü Mektub'un Beşinci Remzinde geçer.

Oralarda daha teferruatıyla işlendiğini hatırlatarak devam ediyoruz:

***İşte en doğru ve ciddi şu hakikat nerede ve insafsız ehl-i ilhadın fehmettikleri mana nerede? O insafsız ehl-i ilhadın en mübalağa en mücazeze zannettikleri mana nerede?***

Allah'ın sinek kanadı kadar değer vermediği dünya, bu üçüncü ve fâni olan dünyadır. Yoksa *Allah, dünyanın evvelki iki yüzüne ehemmiyet vermiyor*, demek hakikate zıttır. Yani insafsız din düşmanları, bu tasnifi görmezden gelip, "*Allah bütünü ile dünyaya değer vermiyor.*", manasını ifşa ederek, Müslümanları dünyanın meşru nimetlerinden soğutuyorlar hem onları tembelliğe sevk ediyor hem de İslâm'ı lekelemek istiyorlar.

İslâm Dini her zaman çalışıp terakki etmeyi emreder. Ona hakkıyla intisab eden ve onun ulviyet ve kudsiyetini idrak edenler her türlü terakkinin ve kemalatın zirvesine çıkarlar.

Cenab-ı Hak "*İnsana çalıştığından başkası yoktur.*"<sup>146</sup>, buyurarak çalışmanın vacip olduğuna işaret etmiştir. Peygamber Efendimiz (asm) de "*Çalışan Allah'ın dostu ve sevgilisidir.*"<sup>147</sup>, "*İki günü eşit olan ziyandır.*"<sup>148</sup> buyurarak, çalışmaya teşvik etmiştir. Bu bakımdan, Müslümanların büyük bir gayret, azim ve şevkle ilim, fen ve teknik sahasında terakki etmeleri gerekir.

<sup>146</sup> Necm, 53/39

<sup>147</sup> Tenbihu'l-Ğafilin, 1/428; Taberani, Evsat, 8/80; Beyhaki, Şuabu'l-İman, 2/88.

<sup>148</sup> İhya, 4/335; Aclunî, Keşfu'l-Hafa, 2/276.

İslâm'ın ulvi hakikatlerini ve nurlu esaslarını hayatına tatbik eden fert ve milletler, her zaman tekâmül ve terakki ederler ve etmişleridir de. Asr-ı saadet, Endülüs, Selçuklu ve Osmanlı tarihleri bunun en büyük delilidir.

Bunun içindir ki, Bağdat, Semerkant, Şam, Endülüs, Kudüs, Mısır ve İstanbul gibi dünyanın gözbebeği olan şehirlerde binlerce mabed, kervansaray ve medreseler inşa edilmiş, zamanın bile tahrip edip eskitemediği binlerce sanat harikası olan eserler ve nurlu medreseler vücuda gelmiştir.

Müslümanların bugün düşmüş oldukları bu perişan vaziyeti İslâm Dinine bağlamak büyük bir hatadır. Bunun mesulü, İslâm Dininin ulvi hakikatlerini hayatlarına tatbik etmeyen ve onun güzelliklerinden istifade edemeyenlerdir.

Bediüzzaman Hazretleri bu hakikati şöyle ifade etmektedir:

*“İslâmiyet'in mağz ve lübbünü terk ederek kısrına ve zahirine vakf-ı nazar ettik ve aldandık. Ve su-i fehîm ve su-i edeple İslâmiyet'in hakkını ve müstehak olduğu hürmeti ifa edemedik. Ta, o da bizden nefret ederek evham ve hayalatın bulutlarıyla sarılıp tesettür eyledi.”<sup>149</sup>*

*“Hem de hakkı var. Zira biz İsrailiyâtı usulüne ve hikâyâtı akaidine ve mecazâtı hakaikine karıştırarak kıymetini takdir edemedik. O da ceza olarak bizi dünyada te'dib için zillet ve sefalet içinde bıraktı. Bizi kurtaracak, yine onun merhametidir. Öyleyse, ey ihvan-ı Müslimîn! Geliniz, ona tarziye vereceğiz. Elbirliğiyle dest-i sadakati uzatacağız, biat edeceğiz. Onun hablü'l-metinine sarılacağız.”<sup>150</sup>*

## 9.5 Duaların fazileti hakkındaki hadisler

*Hem meselâ, insafsız ehl-i ilhadın mübalağa zannettikleri hatta muhal bir mübalağa ve mücazefe (aldatma) tevehhüm ettikleri biri de amellerin sevabına dair*

<sup>149</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 22

<sup>150</sup> Said Nursi, *Muhakemat*, s. 22

ve bazı surelerin faziletleri hakkında gelen rivayetlerdir. Meselâ “Fatıha’nın Kur’ân kadar sevabı vardır.”<sup>151</sup> “Sure-i İhlâs, sülüs-ü Kur’ân”,<sup>152</sup> “Sure-i İza zülzileti’l-ardu, rubu”<sup>153</sup>, “Sure-i Kul yâ eyyühe’l-kâfirûn, rubu”<sup>154</sup>, “Sure-i Yâsin, on defa Kur’ân kadar”<sup>155</sup> olduğuna rivayet vardır.

İşte insafsız ve dikkatsiz insanlar demişler ki: “Şu muhaldir. Çünkü Kur’ân içinde Yâsin ve öteki faziletli olanlar da vardır. Onun için manasız olur.”

**Elcevap: Hakikati şudur ki: Kur’ân-ı Hakîm’in her bir harfinin bir sevabı var, bir hasenedir.**<sup>156</sup> Fazl-ı İlâhîden o harflerin sevabı sümbüllenir, bazen on tane verir, bazen yetmiş, bazen yedi yüz (Ayetü’l-Kürsî harfleri gibi), bazen bin beş yüz (Sure-i İhlâs’ın harfleri gibi), bazen on bin (Leyle-i Beratta okunan ayetler ve makbul vakitlere tesadüf edenler gibi) ve bazen otuz bin (meselâ, haşhaş tohumunun kesreti misillü, Leyle-i Kadirde okunan ayetler gibi). Ve o gece bin aya mukabil<sup>157</sup> işaretiyle, bir harfinin o gecede otuz bin sevabı olur anlaşılır. İşte Kur’ân-ı Hakîm, tezauf-u sevabıyla (sevabın kat kat fazla olmasıyla) beraber elbette muvazeneye gelmez ve gelemiyor. Belki asıl sevap ile bazı surelerle muvazeneye gelebilir.

Anahtar kelimeler: Mücazefe, muhal.

Bazı hadislerde zikredilen duaların sevapları hakkındaki ifadeleri abartılı bulan ve bu sebeple onları

<sup>151</sup> Buhari, Tefsîru Sûreti: 1:1, 15:3, Fedâilü’l-Kur’ân: 9; Tirmizi, Sevâbu’l-Kur’ân: 1; Nesâî, İftitâh: 26; Muvatta, Nidâ: 38; Müsned, 4:211, 5:114.

<sup>152</sup> Tirmizi, Sevâbü’l-Kur’ân: 10, 11; İbn-i Mâce, Edeb: 52; Ebû Dâvud, Vitir: 18; Nesâî, İftitâh: 69; Muvatta’, Kur’ân: 17, 19.

<sup>153</sup> Tirmizi, Sevâbü’l-Kur’ân: 9; Müsned, 3:147, 221.

<sup>154</sup> Tirmizi, Sevâbü’l-Kur’ân: 9; Müsned, 3:147, 221.

<sup>155</sup> Tirmizi, Sevâbü’l-Kur’ân: 7; Darimî, Fezailü’l-Kur’ân: 21.

<sup>156</sup> Tirmizi, Fezailü’l-Kur’ân: 16; Beyhaki, Şuabü’l-İman, 1:154, 157; Riyazü’s-Salihîn, s. 404; Hâkim, Müstedrek, 1:55

<sup>157</sup> Kadir Suresi: 3. (Meali: Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır.)

eleştirenlere yönelik bu tahlil sadece onlara değil aynı zamanda bu konuda tereddütte kalanların o şüphelerini de izale eder.

Açıklamamızı İhlâs Suresi üzerinde yapalım. Bu sureyi okuyana Kur'ân'ın üçte biri kadar sevap verilecektir. Kur'ân-ı Kerim'in bütün harflerini birer çekirdek yahut birer tohum kabul edelim ve bunların her birine bir sevap verildiğini düşünelim. Sure-i İhlâs okuyana Kur'ân'ın üçte biri kadar sevap verileceğine göre, toplam harf sayısını üçe böldüğümüzde İhlâs Suresi'nin her harfine düşen sevap ortaya çıkar. Burada rakam önemli değildir, önemli olan İhlâs Suresi'ni okuyan kimseye toplam sevabın üçte biri kadar bir sevabın verileceğidir.

### 9.6 Mısır misali

*Meselâ, içinde mısır ekilmiş bir tarla farz edelim ki bin tane ekilmiş. Bazı habbeleri yedi sümbül vermiş farz etsek, her bir sümbülde yüzer tane olmuş ise o vakit tek bir habbe bütün tarlanın iki sülüsüne mukabil oluyor. Meselâ, birisi de on sümbül vermiş, her birinde iki yüz tane vermiş. O vakit bir tek habbe asıl tarladaki habbelerin iki misli kadardır. Ve hakeza kıyas et.*

*Şimdi Kur'ân-ı Hakîm'i nurani, mukaddes bir mezraa-i semaviye tasavvur ediyoruz. İşte her bir harfî asıl sevabıyla birer habbe hükmündedir. Onların sümbülleri nazara alınmayacak. Sure-i Yâsin, İhlâs, Fatıha, Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn, İza zülzileti'l-ardu gibi sair faziletlerine dair rivayet edilen sure ve ayetlerle muvazene edilebilir.*

Anahtar kelimeler: Mısır, habbe, sümbül, mukabil.

Verilen mısır örneğinden hareketle söz konusu mesele izah edilir ki izaha gerek kalmamış.

### 9.7 İhlâs Suresi

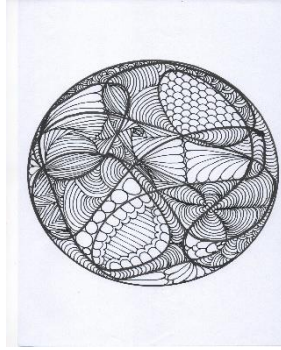
*Meselâ, Kur'ân-ı Hakîm'in üç yüz bin altı yüz yirmi harfî olduğundan Sure-i İhlâs, Besmele ile beraber altmış*

*dokuzdur. Üç defa altmış dokuz, iki yüz yedi harftir. Demek, Sure-i İhlâs'ın her bir harfinin haseneleri, bin beş yüze yakındır. İşte Sure-i Yâsin'in hurufatı hesap edilse, Kur'ân-ı Hakîm'in mecmu-u hurufatına nisbet edilse ve on defa muzaaf olması nazara alınsa şöyle bir netice çıkar ki: Yâsin-i Şerif'in her bir harfî takriben beş yüze yakın sevabı vardır. Yani o kadar hasene sayılabilir.*

*İşte buna kıyasen başkalarını dahi tatbik etsen ne kadar latîf ve güzel ve doğru ve mücazefesiz bir hakikat olduğunu anlarsın.*

Anahtar kelimeler: Kur'ân-ı Hakîm, Yâsin, İhlâs, besmele, hasene, sevab,

Kısa sureler üzerinden yapılan hesaplama örneklerinden hareketle ayet ve hadislerde nakledilen faziletlerle teşvik edilen hakikatin izahı yapılır.



## 10. Onuncu Asıl

Sekiz ve Onuncu Asıl arasında zahirde bir benzerlik görülebilir. Sekizinci Asıl'da Kıyamet vaktinin ve bazı ehemmiyetli kişilerin gizli bırakılmasının sebepleri izah ediliyor. Mehdi, Süfyan, Deccal, Ye'cüc ve Me'cuce dair bazı izahlar yapılıyor. Burada sevaplardan çok, şahıs ve taifeler üstünde duruluyor. Onuncu Asıl'da ise bazı işlerin fazilet ve sevabına yahut kötülüğüne dair rivayetlerde mübalağa olarak görülen hususların izahı yapılıyor.<sup>158</sup>

“Muhakemat’ın 7. Mukaddemesi’nde Üstad, **“Gıybeti katle müsavi veya ayakta bevletmek, zina derecesinde göstermek veya bir dirhemi tasadduk etmek, hacca mukabil tutma”** yı “muvazenesiz sözler” olarak nitelendiriyor. Diğer taraftan ise 24. Söz’ün, 3. Dal’ının, 10. Asıl’ında bu hadislerin tevilini yapıyor. Muhakemat’ta geçen “Muvazenesiz sözler” ifadesini nasıl anlamak gerekiyor? Üstad’ın iki farklı yaklaşımını neden kaynaklanmaktadır?

Cevap: Üstadın bu iki açıklaması arasında bir çelişki, bir zıtlık söz konusu değildir.

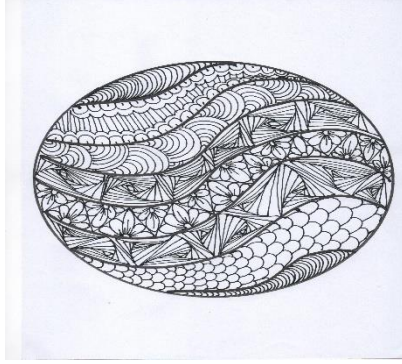
Muhakemat’ta Üstad, Mübalağanın nasıl ihtilâle sebebiyet verdiğini anlatmaktadır. Burada geçen mübalağa, dünyaya ait olan hususları içine almaktadır. Mübalağa ile amellerin dünyaya ait neticeleri, çok azim zararları tevhit ederek toplumda fesada ve ifsada, ihtilâl ve karışıklara sebep olurken ahirete ait amellerde ise, azim mükâfat ve güzel uhrevi sonuçlara sebep olmaktadır. Dünyanın hâlleri ahiret ile kıyaslanamaz. Dünyevi ceza ve mükâfat da ahiret ile asla kıyas edilemez. Şeriat’ın dünyaya bakan yönü vardır, ahirete bakan yönü vardır.”<sup>159</sup>

<sup>158</sup><https://sorularlarisale.com/yirmi-dorduncu-sozdeki-sekizinci-asil-ile-onuncu-asil-ayni-seylerden-bahsediyor-birbirleriyle-alakali-midir>

<sup>159</sup> Mehmet Ali Kaya,

<https://www.malikaya.com/post/di%CC%87nde-muhakeme-ve-muvazene>

Dokuzuncu Asıl'da işlenen konuların bir başka yönlerinin ele alındığı ve emsallerine vekil olan üç hadisin işlendiği kendi içindeki on bölümü anlamaya çalışacağız.



### 10.1 Hadislerde mutlak ve mübhem meselesi

*Ekser taife-i mahlûkatta olduğu gibi ef'al ve a'mal-i beşeriyede bazı harika fertler bulunur. O fertler eğer iyilikte ileri gitmişse o nevelerin medar-ı fahirleridir, yoksa medar-ı şeametleridir. Hem gizleniyorlar, âdeta birer şahs-ı manevî, birer gaye-i hayal hükmüne geçerler. Sair fertlerin her birisi o olmaya çalışır ve o olmak ihtimali var.*

*Demek, o mükemmel harika fert ise mutlak, mübhem bulunup her yerde bulunması mümkün. Şu ibham itibarıyla mantıkça kazıye-i mümkün suretinde külliyyetine hükmedilebilir. Yani her bir amel, şöyle bir netice verebilmesi mümkündür.*

Anahtar kelimeler: Harika fert, medar-ı fahr, medar-ı şeamet, şahs-ı manevi, gaye-i hayal, mutlak, mübhem.

Her yerde olduğu gibi fiilleriyle bazı insanlar diğerlerine göre farklılık arz ederler. Onlar iyilikte ileri ise diğerlerine örnek olurken şerde ise kötülüğün kaynağı olarak anılırlar. Bu iki karakter zaman zaman zihniyet ve şahsiyete dönüşüp toplumda başkalarının hayal ettiği kişiliğe dönüşebiliyor. Aynen onun gibi her bir amelin, başlangıçta ferdi iken zamanla külliyyet kesbetmesi vuku buluyor.

Demek o mükemmel şahıs ise mutlak olmalı, herhangi kişiye, yere bağlı ve kayıtlı olmamalı ki her yerde bulunması mümkün olsun. İşte şu belirsizlik ise mantıkça, mümkün olana hükmetme suretiyle ferdilikten külliliğe, şahıstan şahsiyete dönüşerek ideal oluştursun. Bu sebeple her bir amelin küllî amel olması mümkündür.

Dikkat çekilen noktadan sapmamak gerek. Her bir amelde, küllî davranış biçimi olabilme potansiyeli mümkündür.

Hem bazı şeylerin mübhem kalmasının çok hikmetleri vardır. Meselâ;

- Leyle-i Kadri, umum Ramazan'da,
- Saat-i icabe-i duayı, cuma gününde,
- Makbul velisini, insanlar içinde,



- Eceli, ömür içinde,
- Kıyametin vaktini, ömr-ü dünya içinde saklamış.

Bunun gibi, nafîle ibadetlere, namaz, hac, zekât gibi farzlara teşvik eden rivayetler çoktur.

Esmâ içinde ism-i azam, müceddidler içinde mehdi gizlendiği gibi, zalimler içinde de deccal ve süfyan gibi dehşetli şahıslar gizlenmiştir.

Demek ki, bu durum sadece şahıslar için değil, menfi ve muzır kimseler için de geçerlidir.<sup>160</sup>

Her bir toplumun liderlerinin iyilikleriyle övülür, kötülükleri ile lanetlenir, meselesinin işlendiği benzeri konu Sünuhat'ta ta şu ifadelerle işlenir:

***“Bazı âyât ve ehadis vardır ki, mutlakadır; külliye telâkki edilmiş. Hem öyleler vardır ki, müntehire-i muvakkatedir; daime zannedilmiş. Hem mukayyed var; âmm hesap edilmiş. Meselâ, demiş, “Bu şey küfürdür.” Yani, o sıfat imandan neş’et etmemiş; o sıfat kâfiredir. O haysiyetle, “O zat küfür etti.”, denilir. Fakat mevsufu ise, masume ve imandan neş’et ettikleri gibi, imanın tereşşuhatına da haize olan başka evsafa malik olduğundan, o zat kâfirdir, denilmez. İllâ ki, o sıfat küfürden neş’et ettiği, yakînen biline... Zira başka sebepten de neş’et edebilir. Sıfatın delâletinde şek var; imanın vücudunda da yakîn var. Şek ise yakînin hükmünü izale etmez. Tekfire çabuk cüret edenler düşünsünler!”<sup>161</sup>***

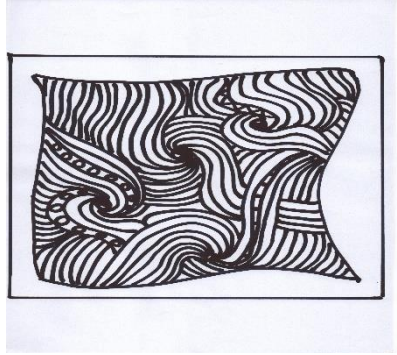
Bazı ayetler ve hadisler vardır ki, mutlakdır, kayıtsız ve sınırlandırılmamıştır, işte bunlar umumî zannedilmiş. Hem öylesine olanları var ki, belli bir süre için duyurulmuştur, onlar dahi daimî zannedilmiş. Hem kayıtlılık var iken genel hesap edilmiş. Hemen bir örnek, denilmiş ki ‘Bu şey küfürdür.’, yani o sıfat imandan ortaya çıkmamış, lâkin o sıfat kâfire aittir. İşte

<sup>160</sup> <https://sorularlarisale.com/ekser-taife-i-mahlukatta-oldugu-gibi-efal-ve-amal-i-beseriyede-bazi-harika-fertler-ile-ilgili-misaller-verir-misiniz>

<sup>161</sup> Said Nursi, Eski Said Dönemi Eserleri, s. 340 (Sünühat)

bu vasfıyla “O zat küfür etti.”, denilir. Fakat vasıf ve nitelik ise, masume ve imandan ortaya çıktıkları gibi, imanın sızıntısına sahip olan başka sıfatlara sahip olduğundan, o zat kâfirdir, denilmez. İllâ ki, o sıfat küfürden ortaya çıktığı, yakinen biline, işte o zaman o kişinin kâfir olduğuna hükmedilir. Ancak o kâfir sıfat, başka sebepten ötürü zuhur etmiş olabilir, burası unutulmamalıdır. Yalın olarak sıfatın varlığında şüphe ihtimali var iken; imanın vücuduna da kesin, sağlam bilme var. Ne kadar şüphe olursa olsun, sağlam ve kesin bilmeyi ortadan kaldıramaz. Dolayısıyla birisine kâfir ithamına yeltenenler, bunu iyi düşünmeliler.

Maide'nin 5/51. Ayeti'nde “*Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin.*”, ifadesini Bediüzzaman, mana ve hükmi noktadan muhkem sınıfında saymayıp, mutlak kısmında değerlendirir. Dolayısıyla onlarla münasebeti yasaklamayıp, onların inanç, örf, âdet, kültür gibi muamelelerine yaklaşmamaya dikkat çekiyor. Özel bir vafsa yönelik olan ayetin hükmünü genelleştirmiyor. Aynen onun gibi aynı mutlak, mübhem; özel, genel meselesi hadisler için de söz konusudur, bunlara dikkat etmek gerekir.



## 10.2 Bir hac kadar sevab

*Meselâ “Kim iki rekât namazı filan vakitte kılrsa bir hac kadardır.”<sup>162</sup> İşte iki rekât namaz bazı vakitte bir hacca mukabil geldiği hakikattir. Her bir iki rekât namazda bu mana külliyet ile mümkündür.*

*Demek şu nevideki rivayetler, vukuu bilfiil daimî ve küllî değil. Zira kabulün madem şartları vardır, külliyet ve daimîlikten çıkar. Belki ya bilfiil muvakkattır, mutlaktır veyahut mümkinedir, külliyedir. Demek, şu nevi hadisteki külliyet ise imkân itibarıyladır.*

Anahtar kelimeler: Külliyet, daimîlik, mümkün, mutlak, imkân.

Her şey mana ve makamında değerlendirilmelidir. Bir sözün ölçülüp biçilmesi “Kim demiş? Kime demiş? Niçin demiş? Ne makamda ve maksatta demiş?”, gibi kıstaslarla değerlendirilmelidir. Hac ibadeti ile normal namaz ibadetini kıyaslamamak gerekir, ayrı ayrıdır.

Onuncu Asıl faslına girerken “*Ekser taife-i mahlûkatta olduğu gibi e’al ve a’mal-i beşeriyede bazı harika fertler bulunur. O fertler eğer iyilikte ileri gitmişse o nevilerin medar-ı fahirleridir...*”, ifadesi bu konuda projektör vasfındadır. Bu cümleden alınan bakış açısıyla şunu ifade edebiliriz: Bazı ibadetlerin çok mühim vakitlerde yapılması, diğer vakitlerde yapılmasına nisbeten fark atar. O vakit yakalanırsa, kılınan diğer namazlardan farklı olarak bir hac ibadeti yapılmışçasına potansiyel bir manaya işaret eder. İşte bu zirve amel, o potansiyel sevaba işaret etmesi bir hakikattir ve küllî manayı sembolize eder.

İşte bu manayı izah babından bir örnek şerh:

*“Üstad Bedüzzaman Hazretleri, farklı bir bakış açısı ile nasıl ki insanlar arasında böyle menfi veya müspet manada*

---

<sup>162</sup> Taberanî, el-Mu’cemü’l-Kebir, 7740; Kenzü’l-Ummal, 7:808, hadis no: 21508

harika vasıflara ve meziyetlere sahip fertler varsa, insanların yaptıkları fiillerde de buna benzer harika sayılabilecek, zirve yapan vasıflar ve meziyetler vardır, der. Bu vasıflar, insanın diğer vasıflarına veya fiillerine göre zirve yapmış, öne çıkmış, model niteliğindeki vasıflardır. Meselâ, ihlâs kahramanı, sahavette cömertlikte bîhemta, adalet timsali, şefkat kahramanı, hamiyet sahibi, sabır kahramanı, İslâm fedaisi, iktisat ve kanaat misali, sadakat abidesi, yiğitlikte, cesurlukta yekta, takva ve ubudiyette istisna, gibi.

Aynı şekilde insanların yaptıkları menfi fiillerde de zirve yapan “en kötü vasıf veya amel” tabirine layık fiil ve ameller de mevcuttur. Bu fiiller, insanın diğer fiilleri yanında toplum nazarında hoş karşılanmayan, hatta nefretle karşılanan zirve fiil veya amel olarak değerlendirilir. Meselâ, zalimlikte sınır tanımayan, insafsız, vicdansız, ahlâksız, katil, aşırı israfçı yani eli delik, gibi.

**“Kim iki rekât namazı filân vakitte kılrsa, bir hac kadardır”** hadisinde, iki rekâtlık namaz ameli, kişinin kıldığı tüm namazlar içerisinde bir hac sevabı kazandırabilecek “zirve amel” olarak değerlendirebileceğimiz bir potansiyel sevabı ifade etmektedir. Fakat “Her kılınan iki rekât namaz, her kılan kimse, her kılınan vakitte ve her mekânda, hadiste müjdelenen hac sevabının kazanılması mümkün müdür?” diye sorduğumuzda; Bedüzzaman, cevabın “hayır” olduğunu söylüyor. Çünkü hadiste hac sevabı kazandırabilecek namaz ubudiyeti hem kılınan namazlar içerisinde gizlenmiş hem de eda edilen vakit ve mekân sınırlandırılmamış olduğu için her bir nafîle namaz, hadisteki sevabı kazandırma potansiyeline sahiptir ve mümkündür, denilebilir. Öyle bir insan, öyle bir zamanda, öyle bir manevi atmosfere sahip mekânda, öyle bir manevi his ve duygu ile namaza durur ki, hadiste müjdelenen hac hesabına nail olur. Bu hem mümkündür hem de Rabbimin fazlındandır.

Nasıl ki, her bir tavus kuşu yumurtası, tavus kuşunun altına yerleştirildiğinde her bir tavus yumurtası potansiyel

olarak tavus kuşu olmaya adaydır. Hangi yumurtanın tavus kuşu olacağını da bilemeyiz. Biz, her bir yumurtanın tavus kuşu olabileceği ümidiyle ve şevkiyle, tavus kuşunun altına yumurtaları yerleştiririz. Fakat her yumurtadan tavus kuşu çıkmayabilir.

Demek ki, bu hadisi işiten her bir mü'min, hadiste vaad edilen böyle bir manevi kazancı elde etme şevkiyle, Rıza-i İlâhî için huzura durmaya gayret eder. Her bir insan, “o müjdelenen namaz benim namazım olabilir” hissiyat ve hayaliyle, namazını eda etmeye çalışır. Böylece Peygamberimizin (asm) özellikle nafîle namazları kılma hususunda, insanları teşvik etme maksadı gerçekleşmiş olacaktır. Peygamber Efendimiz (asm) namaz amelleri içerisinde, “zirve bir ameli” hedef gösteriyor. Yoksa her kılınan namaz, hadisteki sevap müjdesine netice verecektir, şeklinde anlaşılması lazımdır. İşte Peygamberimizin (asm) harika irşad üslubu.”<sup>163</sup>

Risale-i Nur'un hocası Risale-i Nur'dur, zaviyesinden hareketle işlenen mesele ile alâkalı Mesnevî-i Nuriye'nin Katre Risalesi'nin Zeyli'nde şöyle ifade eder:

**“Arkadaş! Vaktin evvelinde, Kâbe'yi hayalen nazara almakla namaz kılmak mendubdur ki, birbirine giren daireler gibi Beytin etrafında teşekkül eden safları görmekte, yakın saflar Beyti ihata ettikleri gibi, en uzak safların da âlem-i İslâm'ı ihata etmiş olduğunu hayalle görsün. Ve o saflara girmekle, o cemaat-ı uzmaya dâhil olsun ki, o cemaatin icma ve tevatürü, onun namazda söylediği her davaya ve her bir sözüne bir hüccet ve bir burhan olsun.”**<sup>164</sup>

Zamanında kılınan namazda şu fark var. Evvelâ yapılmasıyla daha sonra kılınanlara fark atan bir sevap kazanılır. Vaktinde kılınan cemaat namazıyla Kâbe'den

<sup>163</sup> Hüseyin Uzun,

[https://www.yeniasya.com.tr/huseyin-uzun/peygamber-efendimizin-asm-sozlerinde-mubalaga-yoktur-1\\_318815](https://www.yeniasya.com.tr/huseyin-uzun/peygamber-efendimizin-asm-sozlerinde-mubalaga-yoktur-1_318815)

<sup>164</sup> Said Nursi, *Mesnevî-i Nuriye*, s. 89

başlayan saf halkalarının yeryüzüne sıralanması hayalen ve kalben ele alındığında cemaatî namazdaki külliyet uzaktan uzağa görünür. İşte bu vaziyette ve her dakikada coğrafi konum gereği vaktin arza yayılarak her an arzda saf tutuluyor olması ve esnasında okunan ayet ve dualarındaki mana ve davalara birbirine kuvvetlice sürekli “âmin” tasdikleri birbirine delil olur, destek olur, kuvvet verir ve işte böylece külliyet kesbeder. Şimdi bu mana ve makamda kılınan iki rekât namazın hadiste ifşa edilerek müjdesi verilen hakikate işaret diye anlamak mümkündür. Lâkin bu rivayetler, her namaz için söz konusu olmayabilir. Zira ona mahsus kabul şartları vardır. **“Ya bilfil muvakkattır, mutlaktır veyahut mümkinedir, külliyedir.”**, gibi özel şartlara dikkat gerekir. O hâlde **“Demek, şu nevi hadisteki külliyet ise imkân itibarıyla.”**, ikazını atlamamak gerekir.



### 10.3 Gıybeti, cinayet ile irtibatlandırılan hadisin tahlili

Burada iki hadis var:

*Meselâ “Gıybet, katl gibidir.”<sup>165</sup> Demek, gıybetle öyle bir fert bulunur ki katl gibi bir zehr-i katilden daha muzırdır.*

*Meselâ “Bir güzel söz, bir abdi âzâd etmek gibi bir sadaka-i azîmenin yerine geçer.”*

*Şimdi terğib ve teşvik için o mübhem ferd-i mükemmel, mutlak bir surette her yerde bulunmasının imkânını, vaki bir surette göstermekle hayra şevki ve şerden nefreti tahrik etmektedir.*

Anahtar kelimeler: Gıybet, katl, âzâd etmek, sadaka-i azîme, terğib, teşvik, ferd-i mükemmel, hayra şevk, şerden nefret, imkân, vaki.

*“Gıybet, gıybeti edilen adam hazır olsa idi ve iştise idi, kerahet edip darılacaktı. Eğer doğru dese, zaten gıybettir. Eğer yalan dese hem gıybet hem ifîradur; iki katlı çirkin bir günahtr.”<sup>166</sup>*, tanımından hareketle insanı manevî, ahlakî, içtimaî ve dinî bir tehlikeye karşı uyarın yukarıdaki hadis, gıybetin, kişilik haklarına karşı yapılan öldürücü vasfına işaret eder.

“Bir kimsenin gıyabında gerek onun şahsıyla ilgili maddî, bedenî, dünyevî veya manevî, ruhî, ahlakî ve dinî kusurlarından söz edilmesi gerekse çocukları, ebeveyni ve diğer yakınlarının kusurlarının anlatılması gıybet sayılmıştır.”<sup>167</sup> Yalan bilgi ve haber vermek de gıybet kapsamında değerlendirilir.<sup>168</sup>

Bölüm metnini güzelce izah eden şu iktibas buraya ekliyoruz:

<sup>165</sup> Müsnedü'l-Firdevs, 3:116, 117; Kenzü'l-Ummal, 3:589, hadis no: 8043 (Kenzü'l-Ummal'da “Gıybet, zinadan daha şiddetlidir.”, şeklinde geçmektedir.

<sup>166</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 325

<sup>167</sup> Mustafa Çağrırcı, <https://islamansiklopedisi.org.tr/giybet>

<sup>168</sup> Gıybet hakkında bak: Said Nursi, *Mektubat*, s. 323

“Bir araya geldiğimizde bilerek veya bilmeyerek, kötü niyetle olmasa da bu gıybet tarifine giren konuşmalara ya şahit oluyoruz ya da iştirak edebiliyoruz. Hatta küçük gıybet, beyaz gıybet veya pembe gıybet gibi tabirlerle güya gıybet hadisesini masumlaştırmaya bile çalışabiliyoruz. Deniliyor ki, “Şimdi böyle küçük veya masumcasına yapılan bir gıybet günahını, hadiste eşdeğer gösterilen öldürme günahı kapsamında değerlendirirsek, acaba öldürme fiili, hafife alınmaz mı? veya normalleştirilmiyor mu? Veya ehemmiyetsizleştiriyor mu?” tarzında tenkitvari ifadeler sarf edilebilmektedir.”<sup>169</sup>

**“Bir güzel söz, bir abdi âzâd etmek gibi bir sadaka-i azîmenin yerine geçer”** hadisi de Peygamberimizin (asm) teşvike dayalı irşad üslubu dikkate alınarak değerlendirildiğinde hiç de mübalağalı bir ifade tarzının olmadığını göreceğiz. Bazen öyle bir güzel ve makbul söz söyleriz ki o söze muhatap olan kişinin kurtuluşuna vesile olabiliriz, bir sıkıntısını giderebiliriz, hatta ahiretinin kurtulmasına vesile bile olabiliriz. İşte, bir insanı özgürlüğüne kavuşturma sevabından daha fazla sevap kazanabileceğimiz bir husus.

Aynı zamanda Peygamberimiz (asm) bu hadisle bizleri daima güzel söz söylemeye, zikir, tesbih, tehlil, tahmid, tekbir ve tefekkürle meşgul olmaya hem teşvik etmekte hem de şevklendirmektedir. Düşünün ki son nefesimizi en güzel sözler sınıfında yer alan “Lâ ilâhe illâllah Muhammede’r-resûlullah” kelimesiyle verebilirsek, bundan daha bahtiyar bir kul olur mu? Yine Peygamberimiz (asm) bu üslup ile bütün insanlara kıymetli ve değerli nazarıyla bakmamız tavsiyesinde bulunuyor. Çünkü bizim güzel sözümüze muhatap olup hidayete erebilecek veya bizlere sakada sevabını kazandırmaya vesile olabilecek kişinin kim olduğunu

<sup>169</sup>Hüseyin Uzun,

[https://www.yeniasya.com.tr/huseyin-uzun/peygamber-efendimizin-asm-sozlerinde-mubalaga-yoktur-1\\_318815](https://www.yeniasya.com.tr/huseyin-uzun/peygamber-efendimizin-asm-sozlerinde-mubalaga-yoktur-1_318815)



*bilmediğimiz için bütün insanlar bu güzel muamele kapsamına gireceklerdir. Atalarımız bu yaklaşımla olsa gerek “Her gördüğünü Hızır (as), her geceyi Kadir bil” diyerek her insanın değerli olduğuna nazar-ı dikkatimizi çekmişlerdir. İşte, insanları daima güzel söz söylemeye, güzel davranış ve muamelede bulunmaya teşvik etmede, Peygamberî (asm) bir üslûp. Yine abartısız, mübalağasız ve mücâzefesiz bir Peygamberî (asm) ifade tarzı.”*

*Günahlara yanaşmamayı hatırlatmak; şer, yanlış şeylerden uzaklaştırmak ve nefret ettirmeyi hatırlatmak maksadıyla, menfi fiil ve amellerden bizleri sakındırma hususundaki hadislere misal olabilecek, gıybet hadisindeki muazzam üslûba bakalım. “Gıybet, katl gibidir” demek “gıybette öyle bir fert bulunur ki, katl gibi bir zehr-i katilden daha muzurdur.”*

*Dinleyebileceğimiz veya iştirak edebileceğimiz gıybet günahları içerisinde öyle bir gıybet yapabiliriz ki değil bir insanı öldürmek belki binlerce insanın ölümüne sebep olabiliriz. O gıybet günahıyla, iki kavmi savaşa sürükleyebilirsiniz, iki cemaati bölebilirsiniz, bir aileyi paramparça edebilirsiniz vs. Bütün gıybet günahlarını, hadiste eşdeğer tutulan adam öldürme günahı gibi değerlendirmemek gerekir. Ama hangi gıybetin de bu tarz kötü bir netice vereceğini bilemediğimizden mümkün olduğunca her türlü gıybette kendimizi alıkoymaya gayret göstermeliyiz. Ola ki yaptığımız bu gıybet, katl günahı neticesini veren bir gıybet olabilme ihtimalini göz önünde bulundurarak, her türlü gıybette sakınmaya çalışırız. Gıybet edenleri de hoş görmeyiz. Nasıl ki insanlara zararı dokunabilecek bir fiilden, bir kişiyi uzaklaştırmak için “Gazi açık bırakma!”, “Yolda hız sınırına riayet et!”, “Trafik kurallarına uy!” tarzındaki ikazlar, önceden vuku bulmayan kazalar hususunda ikazda bulunmak amaçlanmıştır. Hatta iş güvenliği uzmanlarının görevi, bir işyerinde kaza meydana gelmeden önce kaza ihtimallerini göz önünde bulundurarak yapılması ve alınması*

*gereken tedbirlerin önceden alınması için ikaz etmek ve uyarmaktır. İşte Peygamberimiz (asm) henüz vuku bulmamış bir günahı biz insanları sakındırmak veya yanlıştan uzaklaştırmak için adeta “günahlara yaklaştırmama uzmanı”, “zararlardan sakındırma uzmanı” gibi asırlar öncesinden uyarıyor, ikaz ediyor, nefret etmemizi hatırlatıyor. Aman dikkat edin! Gıybet günahlarından öyle bir gıybete iştirak edebilirsiniz ki insan öldürmekten daha zararlı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabilirsiniz. İşte, “şerden nefreti tahrik etmek” için harika bir Peygamberî (asm) üslûp daha.*

*“Gıybet zinadan daha şiddetlidir.”<sup>170</sup> gibi benzer hadisleri de bu bakış açısıyla değerlendirebiliriz.<sup>171</sup>*

### **Her namaz hac gibi değil, her gıybet cinayet değil**

Bazı kimselerin yanlışlığı bir nokta, **"her iki rekâtın hac kadar sevaplı, her gıybetin cinayet kadar günahlı"** olduğunu tevehhüm etmeleridir. Bu tam bir safsatadır, hem de ayet ve hadislerin kıymetli ve mizanlı üslubuna zıt bir anlayıştır. Hac ve cinayet gibi azim umurun kıymetini hafife almaktır ki, ayet ve hadisler bundan münezzehtir.<sup>172</sup>

“Nice kan vardır ki, onu dil döker.”<sup>173</sup>

<sup>170</sup> Kenzü'l-Ummâl, 3:589, Hadis no: 8043.

<sup>171</sup>Hüseyin Uzun,

[https://www.yeniasya.com.tr/huseyin-uzun/peygamber-efendimizin-asm-sozlerinde-mubalaga-yoktur-2\\_318999](https://www.yeniasya.com.tr/huseyin-uzun/peygamber-efendimizin-asm-sozlerinde-mubalaga-yoktur-2_318999)

<sup>172</sup> <https://sorularlarisale.com/iki-rekat-namazın-falan-vakitte-kilinması-bir-hac-kadardır-bu-gibi-tesviklerin-vukuununun-bilfiil-daimi-ve-kulli>

<sup>173</sup> Kaynağını bulamadığımız manası doğru olan bu vecize Hz. Ali'ye atfedilir.

#### 10.4 Amelleri sevabı ahirete bakar

Bölüm girişi, ara değerlendirme vasfındadır:

*Hem de şu âlemin mikyasıyla âlem-i ebedînin şeyleri tartılmaz. Buranın en büyüğü, oranın en küçüğüne muvazi gelemez. Sevab-ı a'mal o âleme baktığı için dünyevî nazarımız ona dar geliyor. Aklımıza sığdıramıyoruz. Meselâ*

174 مَنْ قَرَأَ هَذَا أُعْطِيَ لَهُ مِثْلُ ثَوَابِ مُوسَى وَ هَارُونَ

Yani,

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَ رَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ  
وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ  
أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَ رَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ  
وَلَهُ الْعِظَمَةُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ  
175 وَلَهُ الْمُلْكُ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

*İnsafsız ve dikkatsizlerin en ziyade nazar-ı dikkatini celbeden şu gibi rivayetlerdir. Hakikati şudur ki: Dünyada dar nazarımızla, kısacık fikrimizle Musa ve Harun aleyhimesselemin sevaplarını ne derece tasavvur ediyoruz, biliyoruz. Âlem-i ebediyette Rahîm-i Mutlak, saadet-i ebedîde nihayetsiz ihtiyaç içinde bir abidine bir tek virde mukabil vereceği hakikat-i sevap, o iki zatın sevaplarına –fakat daire-i ilmimize ve tahminimize giren sevaplarına– müsavî olabilir.*

Anahtar kelimeler: Gıybet, katl, güzel söz, sadaka-i azim, mikyas, muvazi,

174 “Kim bunu okursa, Mûsâ ile Harun’un sevaplarının misli ona verilir.” Şeyh Ahmed Gümüşhanevî, Mecmuatü’l-Ahzâb, s. 263.

175 Hamd o Allah’a mahsustur ki, Göklerin Rabbi, Yerlerin Rabbi, Âlemlerin Rabbidir. Göklerde ve yerde kibriyâ Ona mahsustur. Onun kudreti her şeye galiptir ve hikmeti her şeyi kuşatır. Hamd o Allah’a mahsustur ki, Göklerin Rabbi, Yerlerin Rabbi, Âlemlerin Rabbidir. Göklerde ve yerde azamet Onundur. Onun kudreti her şeye galiptir ve hikmeti her şeyi kuşatır. Mülk de Ona aittir. O Göklerin Rabbidir. Onun kudreti her şeye galiptir ve hikmeti her şeyi kuşatır. (Mecmuatü’l-Ahzâb, s. 350; Câsiye Suresi: 36 ve 37. Ayetlerden muktebes.)

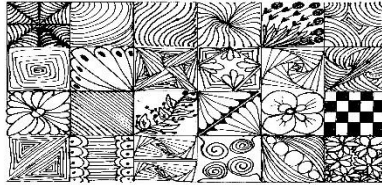
Bu âlemin kıyas ölçüleriyle ebedî âlemin kıyaslanamayacağı çok açıktır zira boyutlar değişiktir, yapılırsa hataya yönlendirir. Burada ne kadar büyük ölçekte olursa olsun orası için küçük kalır. Amellerin sevabı da o âleme baktığı için orasına yönelik yapılan tasvir buranın ölçüsüyle tam anlaşılmaz.

Okyanusun büyüklüğü eldeki bardak ile ölçülmez. Musa ve Harun'un (as) sevaplarını nasıl tasavvur edebiliriz ki? Büyük bir programın, küçücük bir noktaya sıkıştırılarak yerleştirilmesi, okyanusun büyüklüğünü anlamaya bir pencere olmalıdır.

İfadenin arka cephesi dua ve ilticaya teşvik vardır lâkin herkesin anlayacağı dilden. Bir tarafta iki büyük Hazret ve duaları diğer taraftan dua etmeye teşvik edilenler, bu kıyaslama nasıl olabilir?

Biz bu iki peygamberin sevaplarını ne kadar hayal ediyorsak, yani **bizim fikir aynamıza o sevaplar ne kadar aksediyorsa**, bize o hayırlı işe karşılık o kadar sevap verilecek demektir. Yoksa bir kişiye, yaptığı bir hayra mukabil bir peygamberin umum sevabı kadar sevap verileceği düşünülemez.<sup>176</sup>

İşte bunları anlamamıza yardımcı olacak misalleri sıralar:



<sup>176</sup> <https://sorularlarisale.com/hazret-i-musu-as-ve-hurunun-as-mechulumuz-olan-hakiki-sevaplari-ile-muvazene-degil-cumlesini-izah-eder-misiniz>

### 10.5 Padişah ne yapıyor, ağamız bilir, misali

*Meselâ bedevî, vahşi bir adam hiç padişahı görmemiş. Saltanat haşmetini bilmiyor. Bir köyde bir ağayı nasıl tasavvur eder, o mahdud fikriyle bir padişahı ondan büyükçe bir ağa kadar bilir. Hatta bizde sade-dil bir taife var ki eskiden diyorlardı ki: “Padişah, kendi ocağı yanında ve tencerisinin başında pişirdiği bulgur çorbası yanında ne yapıyor, bizim ağamız onu biliyor.” Demek onlar, padişahı o kadar dar bir vaziyette ve âdi bir surette tahayyül ediyorlar ki kendi bulgur çorbasını kendi pişiriyor, âdeti bir yüzbaşı haşmetinde farz ediyorlar. Şimdi biri o adamlardan birisine dese: “Sen bugün benim için bu işi yapsan senin bildiğin padişah haşmeti kadar sana bir haşmetlik vereceğim.” Yani bir yüzbaşı kadar bir rütbe vereceğim. O söz hakikattir. Çünkü haşmet-i padişahîden onun dar daire-i fikrine giren ancak bir yüzbaşılık kadar bir şevkettir.*

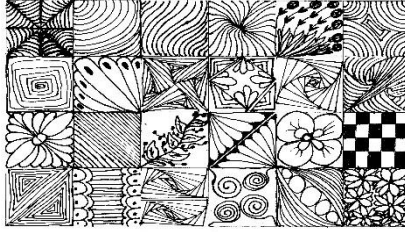
*İşte dünya nazarıyla, dar fikrimizle ahirete müteveccih hakaik-i sevabiyeyi o bedevî adam kadar da düşünemiyoruz. Hazret-i Musa (as) ve Harun’un (as) meçhulümüz olan hakiki sevapları ile muvazene değil – çünkü teşbih kaidesi, meçhulü malûma kıyas eder– belki muvazene edilen ve malûmumuz olan ve tahminimize giren sevaplarıyla bir abd-i mü’minin bir virdine mukabil meçhulümüz olan hakiki sevabıdır.*

Anahtar kelimeler: Meçhul, malûm, muvazene,

Nasıl ki; hayatında hiç padişahı görmemiş, dağdan şehre inmemiş bedevi cahil bir adam, padişahın haşmetli saltanatını dar, sınırlı fikriyle kavrayamadığı için padişahını köy ağası tarzında belki biraz daha büyükçe bir ağa olarak düşünür ve bilir. Öylede bizler, dünya nazarıyla, dar fikrimizle, ahirete yönelik amellerin hakiki sevaplarını o bedevî adam kadar da düşünemiyoruz. Dar fikrimizle, ahirete yönelik konularda o bedevî adam kadar düşünemediğimiz hâllerimiz var. Hz. Musa (as) ve Hz. Harun’un (as), sevaplarını ölçmek de öylesine bilemediğimiz

meselelerdendir. Nasıl ki, benzetme sanatında bilinmeyen şeyler bilinen şeylere kıyaslanarak anlatılır. Burada ise karşılaştırılan ve bilinen ve hatta tahmin edebileceğimiz sevaplarıyla bir mü'minin vird ve zikrine karşılık bilemediğimiz hakiki sevabıdır.

Bu nev'i rivayetlerdeki teşbihlerle, bildiklerimizle, bilemeyeceklerimizi anlamak adına bir kıyaslama yapılmaktadır. Yani maksat; bizim malûmumuz olup tahmin edebildiğimiz sevap ölçüsüyle meçhulümüz olan yani bilemediğimiz hakiki ecir ve sevapları bir nebze olsun anlayabilmektir.<sup>177</sup>



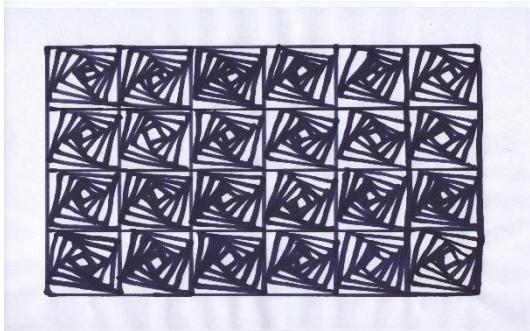
<sup>177</sup><https://risale.online/soru-cevap/bir-nebinin-feyzi-kadar-sevap>

### 10.6 Damla ile deniz, güneşi aksettirmede aynıdır.

*Hem de deniz yüzü ile katrenin göz bebeği, güneşin tamam aksini tutmakta müsavidirler. Fark, keyfiyettedir. Hazret-i Musa (as) ve Harun'un (as) deniz-misal âyine-i ruhlarına in'ikas eden mahiyet-i sevap, bir katre hükmünde bir abd-i mü'minin bir ayetten aldığı aynı mahiyet-i sevaptır. Mahiyetçe, kemiyetçe birdirler. Keyfiyet ise kabiliyete tabidir.*

Anahtar kelimeler: Keyfiyet, kabiliyet,

Deniz yüzü ile su katresinin, güneşin yansımaları göstermeleri bakımından farkları yoktur. Aynı güneşi aynı hususiyetleri ile yansıtırlar. Fark keyfiyettedir. Denizin kabiliyeti ile katrenin kabiliyeti elbette kıyasa gelmez. Öyle de bir peygamberin deniz gibi olan ruh aynasında aks eden sevabın mahiyeti ile bir mü'minin katre hükmünde olan ruh aynasına aks edip tecelli eden sevabın mahiyeti aynıdır. Mahiyetçe ve kemiyetçe birdirler. Keyfiyet ise, tamamen kabiliyete tâbidir. 1 gr elmas ile 1 gr. kömür kemiyetçe, ağırlık olarak eşittir. Mahiyetleri yani kimyasal yapıları itibariyle de aynıdır. Ancak keyfiyeten yani değer ve kıymet olarak aralarında çok büyük bir fark vardır ve asla kıyaslamaya gelemesler.<sup>178</sup>



<sup>178</sup><https://risale.online/soru-cevap/bir-nebinin-feyzi-kadar-sevap>

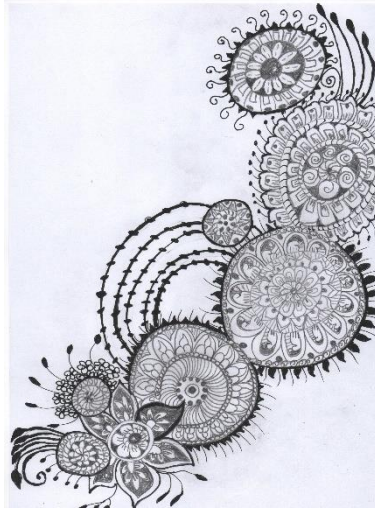
### 10.7 Bir kelime tesbih, saadet hazinesine sebep olabilir

*Hem bazen olur ki bir tek kelime, bir tek tesbih, öyle bir saadet hazinesini açar ki altmış sene hizmetle o açılmamış. Demek, bazı hâlât oluyor ki bir tek ayet, Kur'ân kadar fayda verebilir.*

Anahtar kelimeler: Kelime, tesbih, hâlât.

Burada da makam ve konum meselesi öne çıkıyor. “*Hem bazen olur ki*” ve “*bazı hâlât oluyor ki*”, gibi özel vakit, şart ve vaziyetlerde bir kısım hâller, diğerlerine göre farklılık arz eder. Cuma namazındaki vakt-i icabe anında, kandillerde özellikle Kadir Gecesinde yapılan dualar, Kâbe’de kılınan namaz ve yapılan duaların kabule yakın olması gibi durumlar, bu manadadır.

Güzel bir sözün bir köle âzâd etmek kadar ecri olduğunu, bazen bir tek kelime ve tesbihin söylenmesi ile altmış senede açılmamış saadet hazinelerini açan bir anahtara sahip olunduğunu, unutmamak gerek.





### 10.8 Veraset-i Ahmediye feyzi

*Hem İsm-i A'zama mazhar olan Resul-i Ekrem aleyhissalâtü Vesselâmın bir ayette mazhar olduğu feyz-i İlahî, belki bir peygamberin umum feyzi kadar olabilir. Veraset-i Ahmediye ile İsm-i A'zam zılline mazhar bir mü'min, kendi kabiliyeti itibarıyla kemiyetçe bir nebinin feyzi kadar sevap alıyor denilse hilaf-ı hakikat olamaz.*

Anahtar kelimeler: Veraset-i Ahmediye, mazhar, kabiliyet, keyfiyet, kemiyet,

İsm-i A'zam'a mazhar olan Resul-ü Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimizin bir ayette mazhar olduğu İlâhî feyzin, belki bir peygamberin bütün feyzi kadar olabildiğini ve veraset-i Ahmediye (asm) ile İsm-i A'zam zılline (gölgesine) mazhar bir mü'minin, kendi kabiliyeti itibarıyla, kemiyetçe bir nebinin feyzi kadar sevap alabileceği hakikatlerini anlamış oluruz.

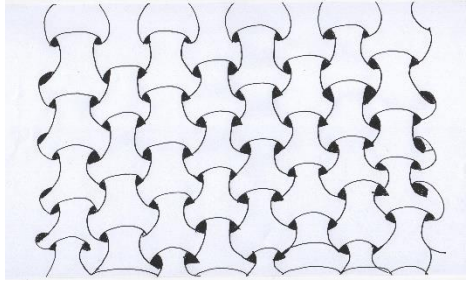
Bütün bu izahlara ilaveten, bu nev'i rivayetleri doğru, kolay ve yerinde anlayabilmek adına, şunları da ifade etmeliyiz: Resul-i Ekrem'in (asm) getirdiği hakikatlerin varisleri olarak, onun açtığı yolda yürüyen evliya, asfiya, seçkin kullar, mü'minler İsm-i A'zamin tecellilerine asıl itibarıyla olmasa da gölgesine ve feyizlerine veraset-i Ahmediye (asm) itibarıyla mazhar olarak kabiliyetleri miktarınca kemiyeten bir feyiz ve sevap kazanabilmeleri mümkündür.

Bu kıyaslama, hakikî manada değil, teşvik ve teşbih manalı ifadelerdir. Bizim kullandığımız, bize meçhul olmayan ifadelerle konunun anlatılmasıdır. Ta ki bilemediğimiz sevap ve hâlleri anlamaya yaklaşalım, onları yapmaya çalışalım, içindir.

Abdulkadir Geylani Hazretleri veraset-i Ahmediye ile İsm-i A'zam gölgesine mazhar bir mü'mindir. Kendi kabiliyeti itibarıyla kemiyetçe (sayısal-nicelik) olarak bir nebinin feyzi kadar sevap alabilir. Lakin keyfiyet (nitelik) ve umumi fazilet açısından bir nebiye yetişmek asla mümkün değildir.

Dolayısıyla Abdulkadir Geylani Hazretleri bin rekât namaz kılsa, bir nebinin iki rekât namazına keyfiyet ve fazilet açısından yetişemez.<sup>179</sup>

Terazi tartma aracıdır ama tartılacakları karıştırmadan tartma işi akli başında olan insana aittir.



---

<sup>179</sup><https://sorularlarisale.com/veraset-i-ahmediye-ile-ism-i-azam-zilline-mazhar-bir-mumin-ifadesini-acar-misiniz>

### 10.9 Sevap ve fazilet, nur âlemindedir.

*Hem de sevap ve fazilet, nur âlemindedir. O âlemde bir âlem, bir zerreye sığışabilir. Nasıl ki bir zerrecik bir şişede, semavat nücümüyle beraber görünebilir. Öyle de niyet-i hâlise ile şeffafiyet peyda eden bir zikirde veya bir ayette, semavat gibi nurani sevap ve fazilet yerleşebilir.*

Anahtar kelimler: Sevap, fazilet, nur, âlem, zerre, niyet-i hâlise, zikir, nuranî.

Aynı kefedede değerdendirilmemesi gereken hassas bir nokta: Her iki âlemin şartları karıştırılmamasıdır. Sevap ve faziletin karşılığı nur âlemindedir ve hem oraya ait değerdendir. Dolayısıyla o âlemdeki bir âlem, bir zerreye sığışabilir. Elimizdeki aynada gökyüzü muhtevasıyla beraber nasıl yansıyarak sığışabiliyorsa öyle de hâlîs niyetle yapılan amel, bir zikir, bir tefekkür, âdeta şeffafiyet kesb ederek semavat gibi sevap ve fazilete yerleşebilir.

Bu tarz rivayetlerde kastedilen sevaplar; imkân itibarıyla genellik ifade eden ancak gerçekleşme itibarıyla herkesi kapsamayan ve sadece dünyevî nazarla bizim tahmin edebildiğimiz sevaplardır. Hakiki miktarları değildir. Teşviğin muhatabı olan kişinin zihin ve hayal dünyasında hayal ettiği sevaplara ait miktarın verileceğidir. Sevap ve faziletin nur âleminden olduğuna vurgu yapan Bediüzzaman Hazretleri, nur âleminde bir âlemin, bir zerreye sığışabileceğini belirtir. Onun ifadesince, nasıl ki bir zerrecik şişede, semavat gökteki yıldızlarla beraber görünebilir. Öyle de halis bir niyet ile şeffaflık kazanan bir zikir veya ayet içinde gökler büyüklüğünde nurani sevap ve fazilet yerleşebilir.<sup>180</sup>

<sup>180</sup><https://risale.online/soru-cevap/bir-nebinin-feyzi-kadar-sevap>

### 10.10 Kusur varsa, bize aittir

*Netice-i Kelâm: Ey insafsız ve dikkatsiz ve imanı zayıf, felsefesi kavi, hodbin, münekkid adam! Şu on aslı nazara al. Sonra sen hilaf-ı hakikat ve kat'î muhalif-i vaki gördüğün bir rivayeti bahane ederek ehadis-i şerifeye ve dolayısıyla Resul-i Ekrem aleyhissalâtü Vesselâmın mertebesi ismetine halel verecek itiraz parmağını uzatma! Zira evvela o on aslın on dairesi, seni inkârdan vazgeçirir. "Hakiki bir kusur varsa bize aittir." derler, hadise râci olamaz. "Eğer hakiki değilse senin sû-i fehmine aittir." derler.*

*Elhasıl: İnkâr ve redde gitmek için şu on aslı tekzip ve iptal etmek lâzım gelir. Şimdi insafın varsa bu on usulü kemal-i dikkatle düşündükten sonra, o aklın hilaf-ı hakikat gördüğü bir hadisin inkârına kalkışma! "Ya bir tefsiri ya bir tevilî ya bir tabiri vardır." de, ilişme!*

Anahtar kelimeler: İnsaf, dikkat, zayıf iman, felsefe, hodbin, münekkid, tefsir, tevil, tabir.

Üçüncü Dal'da, hadis-i şeriflerin iyi anlaşılmasına yardımcı olacak metodlar ve bakış açıları izah edilir. Bu Dal'da On İki Asıl vardır ve işlediğimiz Onuncu Asıl'ın sonuna geldik. Ve bu kadar izahların ardından "insafsız, dikkatsiz, imanı zayıf, felsefesi kavi, münekkid" sıfatları sıralanan insana seslenilir. Hakikate zıt, vuku bulmasını ters gördüğünü ya da zannettiği bazı rivayetlere olan isnad ve iftiraları ile Resul-i Ekrem'in (asm) ismet sıfatına zarar verecek itirazlara ikaz vardır. Öncelikle bu sıralanan On Asıl'ın mana ve muhtevasıyla iyi anlaşılması kişiyi inkârdan kurtaracağı vaad edilir. Ortada bir kusur var ise onu yanlış tevil edene aittir. Yorumlayanın anlayışında sıkıntı vardır, hadis haktır. İşitmeyen kulağında, göremeyen gözünde, tad alamayan dilinde kusur aramalıdır.

*Sonuç olarak, anlayamadığımız, kavrayamadığımız, hikmetini bilemediğimiz bir hadis rivayeti varsa, Bediüzzaman'ın "ehâdis-i şerifeye ve dolayısıyla Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın mertebesi ismetine halel*

*verecek itiraz parmağını uzatma!”*, *“Ya bir tefsiri ya bir teveli ya bir tabiri vardır, de, ilişme”* ikazını dinlemeliyiz, vesselâm,<sup>181</sup> deriz.

### **Burada üç şeyden söz edilmektedir**

**“Ya bir tefsiri ya bir teveli ya bir tabiri vardır.”**

**“Tefsir”** kelimesi lügatte; *beyan etmek, keşfetmek, izhar etmek, aydınlatmak ve üzeri kapalı bir şeyi açmak* manasındadır. İstilahta ise; **müşkül olan lafızdan murad edilen şeyi keşfetmek** manasına geliyorsa da âlimler arasında yaygın manası, *Kur’ân-ı Kerim’in manalarını keşfetmek, ondaki müşkül ve garib lafızlardan kastedilen şeyi beyan etmek*, demektir.

**“Tevil”** ise *“Evl”* kökünden gelen ve **“geri dönme”** manasına gelen bir mastardır. *Açıklamak ve beyan etmek* manasını da ifade etmektedir. İstilahta ise; **görünürde birbiriyle uyumlu iki ihtimalden birine manayı yöneltmektir**. Yani ayete ve hadise muhtemel manalardan birini vermektir.

**Tefsir ve tevil** kelimeleri, muhtelif zamanlarda birbirlerinin yerlerine de kullanılmışlardır. Tefsir kelimesi istilah olarak tevilden daha evvel kullanılmıştır. İslâm’ın ilk yıllarında tefsir ve hadisten başka ilimler şuyü’ bulmadığından, tefsir kelimesi bu ilimlere tahsis ediliyordu. Tercüme devri ile bu ilimler tedvine başlanıp, muhtelif ilimler İslâmiyet’e girince, bu kelime diğer ilimlerde de kullanılmaya başlanmıştır.

Bazıları *tefsir ile tevil kullanılış bakımından aynıdır*, demişlerse de bunlar aynı şey değildir ve tefsir tevilden daha umumdur.

---

<sup>181</sup> Hüseyin Uzun,

[https://www.yeniasya.com.tr/huseyin-uzun/peygamber-efendimizin-asm-sozlerinde-mubalaga-yoktur-2\\_318999](https://www.yeniasya.com.tr/huseyin-uzun/peygamber-efendimizin-asm-sozlerinde-mubalaga-yoktur-2_318999)

Zerkeşi'ye göre; sahih olan, bu ikisinin değişik manalarda kullanılmasıdır. Râğıp el-İsfahani, **tefsir** ile **tevil**i şöyle tasnif etmektedir:

**“Tefsir, tevilden daha umumdür.** Tefsir ekseriya lafızlarda, tevil ise manalarda kullanılır. Meselâ rüya tevilî gibi. Tevil ekseriya ilâhiyat kitaplarında, tefsir ise bu kitaplarda kullanıldığı gibi, bunun gayrısında da kullanılır. Tevil umumi ve hususi olarak da kullanılabilir. Meselâ, küfür kelimesi umumi olarak mutlak inkâr manasına kullanıldığı gibi, hususi olarak Allah'ı inkâr manasına, iman kelimesi de mutlak tasdik manasına kullanıldığı gibi, hususi olarak da hak dini tasdik etmek manasında kullanılır.”

**“Tabir”** ise, herhangi bir şeyden ve hadiseden, başka bir hak ve faydalı manaya geçmek, intikal etmek ve ibretlendirmek ve ders almak demektir.<sup>182</sup>



<sup>182</sup><https://sorularlarisale.com/hadis-i-serifler-ile-ayetlerin-tefsiri-tevili-tabiri-ifadelerinden-ne-anlasilmalidir>

## 11. On Birinci Asıl

Bu bölüm iki başlıkta mütalâa edilecek.

### 11.1 Müteşabihat tevile muhtaçtır, mutlak teslim ister

*Nasıl Kur'ân-ı Hakîm'in müteşabihati var; tevile muhtaçtır veyahut mutlak teslim istiyor. Ehadisin de Kur'ân'ın müteşabihati gibi müşkülâtı vardır. Bazen çok dikkatli tefsire ve tabire muhtaçtır. Geçmiş misallerle iktifa edebilirsiniz.*

Anahtar kelimeler: Müteşabihat, mutlak teslim, müşkülât, tefsir, tabir,

Tevil, tefsir ve tabir kelimeleri yukarıda verilmişti.

Kur'ân-ı Hakîm'in müteşabih ayetleri olduğu ve onların tevilinin olması gerektiği ya da tevilsiz doğrudan teslim olunması gibi hadislerin de öylesine müteşabihati var ve onlarında müşkülâtı vardır. Dolayısıyla tefsir ve tabirde çok dikkatli olmak gerekir. Bunun için önceki bölümlerde verilen misal ve yapılan izahlar kâfidir.

*“Sana bu kitabı indiren odur. Bunun ayetlerinden bir kısmı muhkemdir ki, bu ayetler, kitabın anası (asl) demektir. Diğer bir kısmı da müteşabih ayetlerdir. Kalplerinde kaypaklık olanlar, sırf fitne çıkarmak için, bir de kendi keyflerine göre tevil yapmak için onun müteşabih olanlarının peşine düşerler. Hâlbuki onun tevilini Allah'tan başka kimse bilmez. İlimde derinleşmiş (râsih) olanlar, 'Biz buna inandık, hepsi Rabbimiz katındandır.' derler. (Bu inceliği) ancak akıl sahipleri düşünüp anlar.”<sup>183</sup>, ayeti muhkemat ve müteşabihatta şaşmaz pusuladır.*

---

<sup>183</sup> Âl-i İmran, 3/7

## 11.2 Gaflet nazarı, felsefe fikri, nebevi hakikate ölçü olamaz

*Evet, nasıl ki hüşyar olan adam, yatmış olan adamın rüyasını tabir eder. Öyle de bazen uykuda olan bir adam, yanında uyanık olan konuşanların sözlerini işitiyor fakat kendi âlem-i menamina tatbik eder bir tarzda mana veriyor, tabir ediyor. Öyle de ey gaflet ve felsefe uykusu içinde tenvim edilen insafsız adam! Sırr-ı <sup>184</sup>مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى <sup>184</sup>ve تَنَامُ عَيْبَى <sup>185</sup> وَلَا يَنَامُ قَلْبَى <sup>185</sup> hükmüne mazhar ve hakiki hüşyar ve yakzan olan Zatın gördüğünü sen kendi rüyanda inkâr değil, tabir et. Evet, uykuda bir adamı bir sinek ısırrsa müthiş bir harpte yaralar alır gibi bir hakikat-i nevmiye bazen telakki eder. Ondandır sorulsa “Hakikaten ben yaralandım. Bana top tüfek atıldı.” diyecek. Yanında oturanlar onun uykusundaki ızdırabına gülüyorlar. İşte bu nevm-âlûd nazarı-ı gaflet ve fikr-i felsefe, elbette hakaik-i nübüvveti mihenk olamazlar.*

Anahtar kelimeler: Hüşyar, âlem-i menam, mazhar, yakzan, tabir,

Uyanık olan, uyuyan ve rüya gören adamın rüyasını tabir eder. Öyle de uyuyan dahi bazen yanındaki konuşmaları işitir ve onları kendi uyku âlemine aktararak oraya uygun manalar verir. “*Göz ne şaştı ne de başka bir şeye baktı.*”, ayeti ve “*Benim gözüm uyur, kalbim uyumaz.*”, hadisi hükmüne mazhar olan ve hakikaten uyanık olan Zatın gördüğü, rüyada inkâr edilmeyip aksine tabir edilmelidir. Uykuda olanı bir sinek ısırrsa, harpte yara almış zanneder. Ona sorulduğunda ise kendisine top atıldığını, söyler. Yanında oturanlar ise onun bu hâline, ızdırabına gülerler. İşte uykulu ve idraksiz bir bakış ve felsefî yaklaşım, elbette peygamberlik hakikatine ölçü olamaz.

Vahyi inkâr eden kafa feneri hükmündeki akıl ise; Allah Resulünün izahlarını idrak edemediği için, hadisleri

<sup>184</sup> “*Göz ne şaştı ne de başka bir şeye baktı.*” (Necm, 53/17)

<sup>185</sup> “*Benim gözüm uyur, kalbim uyumaz.*” Buhari, Teheccüd 16, Teravîh 1, Menâkıb 24.



manasız ve mübalağa zannedip itiraz eder sonra inkâra gider. Hâlbuki vahyin terbiyesine girmemiş akıl, uyuyan bir adam gibi gaybî ve hatta âdeta ölüdür. Böyle bir aklın mizanı, vahyi anlamakta ölçü ve mihenk olamaz. Felsefi prensiplerle vahiy anlaşılmaz, vahyi yine vahyin ikliminde anlamak gerekir.<sup>186</sup>

Bu noktada On Sekizinci Mektup'tan nakledeceğimiz şu iktibas bu meseleyi çok güzel izah eder:

*“Bir zaman ehl-i kalp iki çoban varmış. Kendileri ağaç kâsesine süt sağıp yanlarına bıraktılar. Kaval tabir ettikleri düdüklerini, o süt kâsesi üzerine uzatmışlardı. Birisi “Uykum geldi.” deyip yatar. Uykuda bir zaman kalır. Ötekisi yatana dikkat eder, bakar ki sinek gibi bir şey, yatanın burnundan çıkıp süt kâsesine bakıyor ve sonra kaval içine girer, öbür ucundan çıkar gider, bir geven altındaki deliğe girip kaybolur. Bir zaman sonra yine o şey döner, yine kavaldan geçer, yatanın burnuna girer; o da uyanır.*

*Der ki: “Ey arkadaş! Acib bir rüya gördüm.”*

*O da der: “Allah hayır etsin, nedir?”*

*Der ki: “Sütten bir deniz gördüm. Üstünde acib bir köprü uzanmış. O köprünün üstü kapalı, pencere idi. Ben o köprüden geçtim. Bir meşelik gördüm ki başları hep sivri. Onun altında bir mağara gördüm, içine girdim, altın dolu bir hazine gördüm. Acaba tabiri nedir?”*

*Uyanık arkadaşı dedi:*

*“Gördüğün süt denizi, şu ağaç çanaktır. O köprü de şu kavalımızdır. O başı sivri meşelik de şu gevendir. O mağara da şu küçük deliktir. İşte kazmayı getir, sana hazineyi de göstereceğim.”*

*Kazmayı getirir. O gevenin altını kazdılar, ikisini de dünyada mes’ud edecek altınları buldular.*

---

<sup>186</sup><https://sorularlarisale.com/husyar-olanin-yatmis-olanin-ruyasini-tabir-etmesi-uykuda-olanin-konusanlarin-sozlerini-isismesi-sadedinde-misaller>

*İşte yatan adamın gördüğü doğrudur, doğru görmüş fakat rüyada iken ihatasız olduğu için tabirde hakkı olmadığından, âlem-i maddî ile âlem-i manevîyi birbirinden fark etmediğinden hükmü kısmen yanlıştır ki “Ben hakiki, maddî bir deniz gördüm.” der. Fakat uyanık adam, âlem-i misal ile âlem-i maddîyi fark ettiği için tabirde hakkı vardır ki dedi: “Gördüğün doğrudur fakat hakiki deniz değil; belki şu süt kâsemiz senin hayaline deniz gibi olmuş, kaval da köprü gibi olmuş ve hakeza...”*

*Demek oluyor ki âlem-i maddî ile âlem-i ruhanîyi birbirinden fark etmek lâzım gelir. Birbirine mezcedilse hükümleri yanlış görünür. Meselâ, senin dar bir odan var fakat dört duvarını kapayacak dört büyük âyine konulmuş. Sen içine girdiğin vakit, o dar odayı bir meydan kadar geniş görürsün. Eğer desen “Odamı geniş bir meydan kadar görüyorum.” doğru dersin. Eğer “Odam bir meydan kadar geniştir.” diye hükmetsen yanlış edersin. Çünkü âlem-i misali, âlem-i hakikiye karıştırırsın.*

*İşte küre-i arzın tabakat-ı seb’asına (yedi katmanına) dair bazı ehl-i keşfin, Kitap ve Sünnetin mizanıyla tartmadan beyan ettiği tasvirat, yalnız coğrafya nokta-i nazarındaki maddî vaziyetten ibaret değildir. Meselâ demişler: “Bir tabaka-i arz, cin ve ifritlerindir. Binler sene genişliği var.” Hâlbuki bir iki senede devredilen küremizde, o acib tabakalar yerleşemez. Fakat âlem-i mana ve âlem-i misalde ve âlem-i berzah ve ervahta, küremizi bir çamın çekirdeği hükmünde farz etsek, ondan temessül ve teşekkül eden misalî şeceresi, o çekirdeğe nisbeten koca bir çam ağacı kadar olduğundan bir kısım ehl-i şuhud, seyr-i ruhanîlerinde, arzın tabakalarından bazılarını âlem-i misalde pek çok geniş görüyorlar; binler sene bir mesafe tuttuklarını görüyorlar.*

*Gördükleri doğrudur fakat âlem-i misal, sureten âlem-i maddîye benzediği için iki âlemi memzuc (kaynaşmış) görüyorlar; öyle tabir ediyorlar. Âlem-i sahveye (uyanıklık âlemine) döndükleri vakit, mizansız olduğu için meşhudatlarını aynen yazdıklarından hilaf-ı hakikat telakki ediliyor. Nasıl küçük bir âyinede büyük bir saray ile büyük bir bahçenin vücud-u misaliyeleri onda yerleşir. Öyle de âlem-i maddînin bir senelik mesafesinde, binler sene vüs'atında vücud-u misalî ve hakaik-i maneviye yerleşir.*

*Hâtîme: Şu meseleden anlaşılıyor ki derece-i şuhud (şahid olunan, görülen âlem), derece-i iman-ı bilgaybdan (görülmeyen âleme imanın derecesinden) çok aşağıdır. Yani yalnız şuhuduna istinad eden bir kısım ehl-i velayetin ihatasız keşfiyatı, veraset-i nübüvvet ehli olan asfiya ve muhakkikînin şuhuda değil, Kur'ân'a ve vahye, gaybî fakat safî, ihatalı, doğru hakaik-i imaniyelerine dair ahkâmlarına yetişmez.*

*Demek, bütün ahval ve keşfiyatın ve ezvak ve müşahedatın mizanı, Kitap ve Sünnettir. Ve mihenkleri, Kitap ve Sünnetin desatir-i kudsiyeleri ve asfiya-i muhakkikînin kavanin-i hadsiyeleridir.*<sup>187</sup>

---

<sup>187</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 98, 99

## 12. On İkinci Asıl

Bu bölümü üç alt başlıkta mütalâa edeceğiz.

### 12.1 Nübüvvet tevhide, felsefe kesrete bakar, yönlendirir

*Nazar-ı nübüvvet ve tevhid ve iman; vahdete, ahirete, uluhiyete baktığı için hakaiki ona göre görür.*

*Ehl-i felsefe ve hikmetin nazarı; kesrete, esbaba, tabiata bakar, ona göre görür. Nokta-i nazar birbirinden çok uzaktır. Ehl-i felsefenin en büyük bir maksadı, ehl-i usûlü'd-din ve ulema-i ilm-i kelâmın makasudı içinde görünmeyecek bir derecede küçük ve ehemmiyetsizdir.*

*İşte onun içindir ki mevcudatın tafsil-i mahiyetinde ve ince ahvallerinde ehl-i hikmet çok ileri gitmişler. Fakat hakiki hikmet olan ulûm-u âliye-i İlâhiye ve uhreviyede o kadar geridirler ki en basit bir mü'minden daha geridirler. Bu sırrı fehmetmeyenler, muhakkikîn-i İslâmiyeyi, hükemalara nisbeten geri zannediyorlar. Hâlbuki akılları gözlerine inmiş, kesrette boğulmuş olanların ne haddi var ki, veraset-i nübüvvet ile makasud-ı âliye-i kudsîyeye yetişenlere yetişebilsinler.*

Anahtar kelimeler: Nazar-ı nübüvvet, tevhid, iman, vahdet, ahiret, uluhiyet, nazar-ı kesret, esbab, tabiat, ulûm-u âliye-i İlâhiye.

Nebevî bakış; tevhid ve iman merkezlidir, birlik/teklik (vahdete) ve uluhiyete (İlâhlığa) baktığı için hakikatleri ona göre görür.

Felsefî bakış ise çokluğa, sebeplere, tabiata bakar ve onlar üzerinden değerlendirir. Dolayısıyla her iki bakış arası çok uzak ve farklıdır. Bu cümleden hareketle felsefecilerin en büyük maksadı, İslâm'ın inanç esaslarını inceleyenler ve Kelâm ilmiyle iştilal edenlerin maksatları arasında görünmeyecek bir derecede küçük ve ehemmiyetsizdir.

Bu hakikatler zaviyesinden bakıldığında mevcudatın mahiyetinin tafsilinde ve ince ahvallerinde felsefe ile meşgul olanlar çok ileri gitmişler. Eşya ve hâdisedeki hakiki hikmet

olan İlâhî yüksek ilimlerde ve ahirete yönelik konularda o kadar geridirler ki sıradan bir mü'minden bile geridirler. Bu ince derin sırrı anlayamayan İslâm araştırmacılarını, felsefecilere nisbeten geri zannediyorlar. Aslında, akılları gözlerine inmiş, eşyanın çokluğunda boğuşmuş olanların ne haddi var ki, peygamberlik verasetiyle kudsî yüksek maksatlara yetişenlere yetişebilsinler.

## 12.2 Bir şeye iki nazar ile bakmak

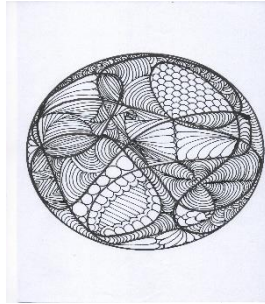
*Hem bir şey iki nazar ile bakıldığı vakit, iki muhtelif hakikati gösteriyor. İkisi de hakikat olabilir. Fennin hiçbir hakikat-i kat'iyesi, Kur'ân'ın hakaik-i kudsiyesine ilişemez. Fennin kısa eli, onun münezzehe ve muallâ dâmenine erişemez. Numune olarak bir misal zikrederiz:*

*Meselâ küre-i arz, ehl-i hikmet nazarıyla bakılsa hakikati şudur ki: Güneş etrafında mutavassıt bir seyyare gibi hadsiz yıldızlar içinde döner. Yıldızlara nisbeten küçük bir mahlûk. Fakat ehl-i Kur'ân nazarıyla bakıldığı vakit –On Beşinci Söz'de izah edildiği gibi– hakikati şöyledir ki: Semere-i âlem olan insan, en câmi' en bedî' ve en âciz en aziz en zayıf en lafif bir mu'cize-i kudret olduğundan, beşik ve meskeni olan zemin; semaya nisbeten maddeten küçüklüğüyle ve hakaretiyle beraber manen ve san'aten bütün kâinatın kalbi, merkezi; bütün mu'cizat-ı sanatının meşheri, sergisi; bütün tecelliyat-ı esmasının mazharı, nokta-i mihrakiyesi; nihayetsiz faaliyet-i Rabbaniyenin mahşeri, ma'kesi; hadsiz hallâkiyet-i İlâhiyenin hususan nebatat ve hayvanatın kesretli enva-ı sağıresinden cevâdane icadın medarı, çarşısı ve pek geniş ahiret âlemlerindeki masnuatın küçük mikyasta numunegâhı ve mensucat-ı ebediyenin süratle işleyen tezgâhı ve menazır-ı sermediyenin çabuk değişen taklitgâhı ve besatin-i daimenin tohumcuklarına süratle sümbüllenen dar ve muvakkat mezraası ve terbiyegâhı olmuştur.*

***İşte arzın bu azamet-i maneviyesinden ve ehemmiyeti san'aviyesindendir ki Kur'ân-ı Hakîm; semavata nisbeten büyük bir ağacın küçük bir meyvesi hükmünde olan arzı, bütün semavata karşı küçücük kalbi, büyük kalıba mukabil tutmak gibi denk tutuyor. Onu bir kefedede, bütün semavatı bir kefedede koyuyor, mükerreren رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ<sup>188</sup> diyor.***

Anahtar kelimeler: İki nazar, hakikat, san'at, ma'kes, mikyaz.

Bölüm metninde özetle: Her bir şeye iki bakış açısıyla bakıldığında iki farklı hakikat görünür. Eşya ve hâdiseye mana-i ismiyle, maddesiyle, tabiatıyla ve sebepleriyle bakıldığında sadece o sebep ve vasıtalar zaviyesinden değerlendirilir, enine, boyuna ve derinliğine nüfuz edilemez. Mana-i harfî ve başkasına, temsil ettiği başka bir mana esas alınarak değerlendirilme yapılırsa o zaman her şey bir şeyin farklı tecellileri ile zuhur eden hakikatin zıyası olur. Allah'ın isim ve sıfatlarının an be an değişen, tazelenen zuhurlarıyla vücuda gelen, görevini yapıp giden eşya ve hâdisenin devr-i deveranındaki hakikat tecellilerine dikkatli nazarıyla mütalâa eder. Ve neticede her şeyin Rabbi, Allah'tır, der.



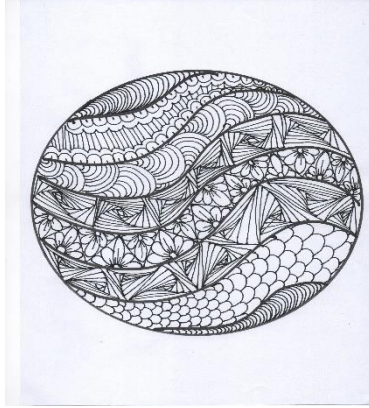
<sup>188</sup> “**Göklerin ve yerin Rabbi.**” Kehf Suresi 14; Sad Suresi 66; Zuhuf Suresi 82; Nebe Suresi 37

### 12.3 Anla ki felsefe nursesuz, Kur'ân nurludur!

*İşte sair mesaili buna kıyas et ve anla ki felsefenin ruhsuz, sönük hakikatleri; Kur'ân'ın parlak, ruhlu hakikatleriyle müsademe edemez. Nokta-i nazar ayrı ayrı olduğu için ayrı ayrı görünür.*

Anahtar kelimeler: Ruhlu hakikat, ruhsuz hakikat.

Eşya ve hâdise eliyle zuhur eden hakikatler, incelendiğinde felsefenin ruhsuz, sönük hakikatleri ile Kur'ân'ın parlak ruhlu hakikatleri çarpışamaz. Her ikisinin değerlendirme noktaları, duruş ve bakışları farklı olduğu için ayrı ayrı görünmektedir.



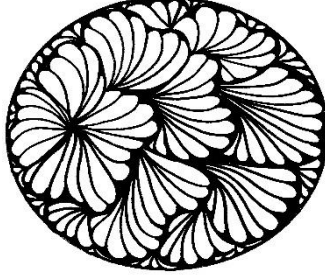
## Ekler

### Ek 1

#### **Külliyyatta geçen bazı hadislerden bir derleme**

Biz, buraya, işlediğimiz Üçüncü Dal'ın doğrudan metni ve muhtevastaki konularla çok yakından alâkalı olmamakla beraber Said Nursi'nin hadisleri değerlendirme örnekleri zaviyesinden hareket ederek bazı ek tetkik ilâve edip ve ilgili mütalâalarında bulunmak isteriz.

Ekler kısmına Risale-i Nur Külliyyatı'nda geçen hadisleri eklemek isterdik. Ancak aynı konulu çalışmalar yapılmış olup bu meseleyi onlara havale etmeyi münasib gördük.





### Ek 1.1 “Allah (cc) Adem’i (as) Rahman suretinde yaratmıştır”<sup>189</sup>, hadisi

Said Nursi şöyle der: Bir hadis-i şerifte varid olmuş ki:

“إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَىٰ صُورَةِ الرَّحْمَنِ -أَوْ كَمَا قَالَ-”<sup>190</sup> -ev kema kal-

*Bu hadisi, bir kısım ehl-i tarikat, akaid-i imaniyeye münasib düşmeyen acib bir tarzda tefsir etmişler. Hatta onlardan bir kısım ehl-i aşk, insanın sima-yı manevîsine bir suret-i Rahman nazarıyla bakmışlar. Ehl-i tarikatın bir kısım-ı ekserinde sekir ve ehl-i aşkın çoğunda istiğrak ve iltibas olduğundan, hakikate muhalif telakkilerinde belki mazurdurlar. Fakat, aklı başında olanlar, fikren onların esas-ı akaide münafî olan manalarını kabul edemez. Etse hata eder.”<sup>191</sup>*

Said Nursi, bu ifadesinden anlaşılıyor ki; hadisin, Allah’ı (cc), mahlûkata benzetmeye dayalı tefsir edilmesine karşı çıkmıştır. Çünkü Allah’ı (cc) mahlûkata benzerlikten tenzih etmek, İslâm’da usul-u akaidde kat’i bir esastır ve bu konuda naklî ve aklî çok delil bulunmaktadır. En açık olanı ise

*“Onun hiç bir benzeri yoktur. O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla görendir.”<sup>192</sup>*, ayet-i kerimesidir.

Devamında bu hadisten maksud manayı şöyle beyan ediyor: İnsan, *ism-i Rahman’ı tamamıyla gösterir bir*

<sup>189</sup> Buhari, İstizan, 1, Müslim, Bir, 115, Abdullah ibni Ahmed, Kitabü’s Sünne, II, s. 472, Beyhakî, El-Esmaü ve’s Sıfat, Cidde, II, s. 64, Sıhhati konusundaki ihtilaf için bkz. İbn Hacer, Fethu’l-Bari Fi Şerhi Sahihi’l-Buhari, Daru’l Fikr, V, s. 183.

<sup>190</sup> “*Muhakkak ki Allah, insanı Rahman suretinde yaratmıştır.*” Buharî, İsti’zân: 1; Müslim, Birr: 115, Cennet: 28; Müsned, 2:244, 251, 315, 323, 434, 463, 519.

<sup>191</sup> Said Nursi, *Sözler*, s. 26

<sup>192</sup> Şûra, 53/11

*surettedir.*<sup>193</sup> Ve bu manayı yakınlaştırmak için bir örnek zikrediyor:

**“Hem işarettir ki: Zât-ı Rahmani’r-Rahîm’in delilleri ve âyineleri olan zîhayat ve insan gibi mazharlar, o kadar o Zât-ı Vâcibü’l-Vücut’a delâletleri kat’î ve vâzih ve zahirdir ki, Güneş’in timsalini ve aksini tutan parlak bir âyine parlaklığına ve delâletinin vuzuhuna işareten “O âyine Güneştir” denildiği gibi, “İnsanda suret-i Rahman var”, vuzuh-u delâletine ve kemal-i münasebetine işareten denilmiş ve denilir.”**<sup>194</sup>

Demek hadiste kastedilen mana, insanın yaratılışının Halık’ına delâleti, yaratılışındaki azametinin de Halık ve Müdebbir’inin azametine delâletidir. Said Nursi’nin hadisten istinbat ettiği bu işarî mana, Kur’ân’da sarihane zikredilmiştir. Allah (cc), insana, Halık’a şهادetlerini görmek için nefsinde ve etrafında tefekkürü emrediyor. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

195 وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ  
196 وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ

Mahlukatta tefekküre emredilmesinin gayesi Allah’a imanın kalplerde yerleşmesi ve mevcudatın Allah’ın varlığına, azametine ve kemaline şهادetlerini görüp Allah’ın emir ve yasaklarının yüceltilmesidir.<sup>197</sup>

<sup>193</sup> “Muhakkak ki Allah, insanı Rahman suretinde yaratmıştır.”

<sup>194</sup> Said Nursi, *Sözler*, s. 27

<sup>195</sup> “Sağlam düşünce ve inanç sahipleri için yeryüzünde açık deliller vardır.” Zariyat 50/20

<sup>196</sup> “Hatta kendinizde de. Hiç görmüyor musunuz?” Zariyat 50/21

<sup>197</sup> Ali Mustafa, *Risale-i Nur’da Hadisleri Müsbet Yorumlama*,  
[https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AXCGI\\_eOyZgeuuwfwAUd](https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AXCGI_eOyZgeuuwfwAUd)

**Ek 1.2. “Ben göklere ve yere sığmam, fakat mü’min kulunun kalbine sığarım”<sup>198</sup>, hadisi<sup>199</sup>**

Allah’a marifet, muhabbet ve haşyetle inanan bir kulun kalbi Onun nuru ile doludur ve hayatının gayesi ve kemalidir.

On Birinci Söz’ün zirve ifadelerinden birisi de şunlardır:

**“Şimdi, hayatının saadet içindeki kemâli ise, senin hayatının âyinesinde temessül eden Şems-i Ezelînin envârını hissedip sevmektir. Zîşuur olarak O’na şevk göstermektir. Onun muhabbetiyle kendinden geçmektir. Kalbin gözbebeğinde aks-i nurunu yerleştirmektir.”<sup>200</sup>**

Son cümleden hareketle kalbin gözbebeğinde; esma ve sıfatların tecellisini seyreden göz, hisseden kalb ile haşyet, muhabbetle o nurlara ayna olmak, şuur sahibi bir mü’minin hayatının saadetinin gayesidir.

Bu kudsî hadis, Said Nursi’nin ifadesiyle böylece manasını bulur ki şu hadis bu manayı teyid eder:

**“Kulum bana nafîle ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himayeme alır, korurum.”<sup>201</sup>**

---

<sup>198</sup> İbni Teymiye bu hadisin İsrailiyattan olduğunu ve Peygamber (sav)’den sahih bir isnadı olmadığını zikrettikten sonra, Said Nursi’nin yorumuna yakın bir mana ile tefsir etmiştir, bkz. İbni Teymiye, Mecmu ul Fetavi, Daru’l Vefa, 2005, XVIII, s. 376, Irakî aslı yoktur demiştir, bkz. Irakî, Zeynüddin Abdürrahim bin Elhüseyn, Tahricü’l İhya, II, s. 712, bu hadisin bahsi geçen karşılaştığım diğer kaynaklarda aynı şekilde zikretmiştir.

<sup>199</sup> **“Ben ne arz ne de semaya sığmam; fakat mü’min bir kulunun kalbine sığarım.”** Hadis-i Kudsi: Said Nursi, Sözler, s. 154; Müsnedü’l-Firdevs, 3:174; Aclunî, Keşfü’l-Hafâ, 2: 165

<sup>200</sup> Said Nursi, Sözler, s. 154

<sup>201</sup> Buhari, Rikak, 38.

### Ek 1.3. Levlâke levlâke, hadisi

Bu bölümün izahını Dr. Ali Mustafa'nın *Risale-i Nur'da Hadisleri Müsbet Yorumlama* çalışmasından nakil yaparak sürdüreceğiz.

“Malumdur ki hilkatin gayesi, Cenab-ı Hakki göstermek, tevhid ve ubudiyettir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: **“Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.”**<sup>202</sup> Bu ehemmiyetli vazifeyi yerine getirebilmesi, yani yeryüzünü Allah'a ibadet ve tazim ile imar etmesi için, göklerde ve yerdeki her şeyi insanın hizmetine vermiştir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: **“Hem Göklerde ne var Yerde ne varsa hepsini kendinden olarak sizin için musahhar kıldı, şüphesiz ki bunda düşünecek bir kavm için ayetler var.”**<sup>203</sup> Öyleyse hilkatin gayesi Peygamber Muhammed'in (sav) şahsı değildir, Kur'ân'ın birçok ayetinde bu açık olarak zikredilmiştir. Said Nursi bu hadisi birkaç kere zikreder, delil gösterir. Bu ayetin anlamını ortaya koymaya çalışırken hem hilkatin gayesi konusunda Kur'ân'a muvafık işarî mana istihraç eder, hem de Şeriatta sabit olan meselelere muhalif olan zahirî ve yanlış mananın önüne geçiyor.

Said Nursi kâinatın yaratılış gayesinin Muhammed (sav) olduğunu ifade ediyor, diyor ki **“o zat, kâinatın ille-i gaiyesidir. Yani o zata şu kâinatın Hâlıkı bakmış, kâinatı halk etmiştir. Eğer onu icad etmeseydi, kâinatı dahi icad etmezdi.”**, denilebilir.<sup>204</sup> Sonra bu mananın mezkûr hadisten alındığını ifade ederek diyor ki:

***Bu Kâinat Sahibinin tezahür-ü rububiyetine ve sermedî ulûhiyetine ve nihayetsiz ihsanatına küllî bir ubudiyet ve tanıttirmekle mukabele eden Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm, bu kâinatta güneşin lüzumu gibi***

---

<sup>202</sup> Zariyat, 51/56

<sup>203</sup> Casiye, 45/13

<sup>204</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 232

*elzemdir ki; nev'-i beşerin üstad-ı ekberi ve büyük peygamberi ve Fahr-i Âlem ve*

لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتَ الْأَفْلَاقَ<sup>205</sup>

*hitabına mazhar ve hakikat-i Muhammediyeyi hem sebebi-hilkat-i âlem, hem neticesi ve en mükemmel meyvesi olduğu gibi, bu kâinatın hakikî kemâlâtı ve sermedî bir Cemîl-i Zülcelâl'in bâki âyineleri ve sıfatlarının cilveleri ve hikmetli e'falinin vazifedar eserleri ve çok manidar mektupları olması ve bâki bir âlemi taşıması ve bütün zîşuurların müştak oldukları bir dâr-ı saadet ve ahireti netice vermesi gibi hakikatleri, hakikat-i Muhammediye (A.S.M.) ve Risalet-i Ahmediye (A.S.M.) ile tahakkuk ettiğinden...<sup>206</sup>*

Said Nursi'nin bu sözünden açıkça anlaşılıyor ki; Peygamber'in (sav) şahsı, mübarek ve şerefli olmakla beraber kâinatın ille-i gaiyesi onun şahsı değil belki risaletidir, Allah'a (cc) imana, tevhide ve ibadete dâvetidir. İslâm'ın mesajı mahlûkata Hâlık'larını tanıtmış ve ona ibadeti ve tevhidi bildirmiştir. Onun risaleti olmasaydı kâinatın bir hedefi olmazdı, Resulullah olmasaydı risalet de olmayacaktı. Bu ince mana ile hadiste geçen hilkati kâinatın ille-i gayesi Kur'an'a muvafık oluyor. Said Nursi bu manayı daha fazla açıklayarak şöyle diyor:

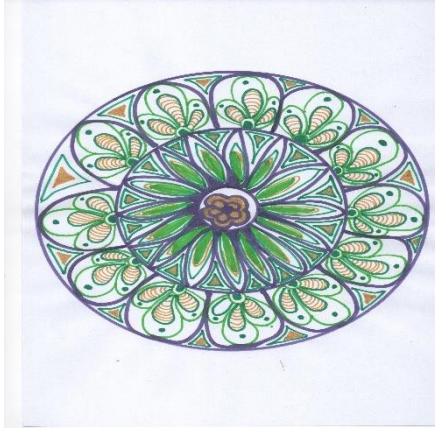
---

<sup>205</sup> *“Eğer sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım.”* Hadis-i Kudsi, Keşfü'l-Hafâ, 2:164; Ayrıca el-Hâkim'in el-Müstedrek'inde bu manayı teyit eden şu sahih hadis naklediliyor: *“Peygamber Efendimiz buyurdu: Allah İsa'ya (as.) şöyle vahyetti, ‘Ey İsa, Muhammed'e iman et. Ümmetine de emret ki onlardan ona ulaşanlar da iman etsinler. Muhammed olmasaydı Âdem'i yaratmazdım. Muhammed olmasaydı Cennet ve Cehennemi yaratmazdım. Su üzerinde Arşı yarattığımda arş çırpındı. Üzerine Lâ ilâhe illallah Muhammed'ün Resulullah yazdım, sakinleşti.”* (el-Hâkim, el-Müstedrek, 2:615) Ayrıca bk. et-Taberani, El-Mu'cemü'l-Evsât, 6:314; et-Taberânî, El-Mu'cemü's-Sağir, 2:182; El-Hallâl, es-Sünne, 1:237; el-Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve, 5:489.

<sup>206</sup> Said Nursi, *Şualar*, s. 653

***“Ve bu kıymetli, sevimli dostlarından dahi, onların imamı ve mefhari olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmu intihab ederek, ehemmiyetli Küre-i Arz’ın yarısını ve ehemmiyetli nev’-i insanın beşten birisini uzun asırlarda onun nuruyla tenvir ediyor. Âdetâ bu kâinat onun için yaratılmış gibi; bütün gayeleri onun ile ve onun dini ile ve Kur’ân’ı ile tezahür ediyor.”***<sup>207</sup>

Said Nursi’nin bu ifadesini inceledikten sonra, hadisi çok güzel bir şekilde tevil ettiği ve kâinatın yaratılış gayesini Kur’ân’a muvafık olarak beyan ettiği tezahür ediyor”<sup>208</sup>



<sup>207</sup> Said Nursi, *Şualar*, s. 214

<sup>208</sup> Ali Mustafa, *Risale-i Nur’da Hadisleri Müsbet Yorumlama*, [https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AXCGI\\_eOyZgeuuwfwAUd](https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AXCGI_eOyZgeuuwfwAUd)

**Ek 1.4. “Bazı melâikeler bulunur, kırk başı veya kırk bin başı var. Her başta kırk bin ağız var, her bir ağızda kırk bin dil ile, kırk bin tesbihat yapar”, hadisi**

Bu hadis sihhati hakkında farklı değerlendirmelerin<sup>209</sup> olduğunu ifade ederek mütalâaya girelim.

Bediüzzaman’ın, İsrâ 17/44 ayetine dayanarak kâinata her şeyi kendi hâl dillerince zikir, tesbih içinde olduklarını ifadesi Risale-i Nur’da hemen her yerde geçer ve muhtemelen bu sebeple Külliyatta en fazla geçen ayet olma unvanını hak eder.<sup>210</sup>

Bu bölümdeki hadisi bu zaviyeden değerlendirmek daha doğru olsa gerek. Bunu şu risale metni ile de delillendirebiliriz:

*“Küre-i arz, küre-i arzın nevileri adedince başlar ve o nevilerin ferdleri sayısınca diller ve o ferdlerin âzâ ve yaprak ve meyveleri miktarınca tesbihatlar yaptığı için, elbette o haşmetli ve şuursuz ubudiyet-i fitriyeyi bilerek, şuurdarâne temsil edip, dergâh-ı İlâhiyeye takdim etmek için, kırk bin başlı ve her başı kırk bin dil ile ve her bir dil ile kırk bin tesbihat yapan bir melek-i müekkeli bulunacak ki, ayn-ı hakikat olarak muhbir-i sadık haber vermiş.”<sup>211</sup>*

Hem yine bu hadisteki manayı te’kid babından şu ifadesini de eklememiz lâzım:

*“Bazı büyük mevcudat-ı cismaniye vardır ki, kırk bin baş, kırk bin tarz ile vezâif-i ubudiyeti yapar. Meselâ: Sema güneşlerle, yıldızlarla tesbihat yapar. Zemin tek bir mahluk iken, yüz bin baş ile, her başta yüzbinler ağız ile, her ağızda*

<sup>209</sup><https://sorularlarisale.com/bediuzzaman-eserlerinde-kirk-bin-basli-melek-seklinde-devam-eden-ifadeleri-vardir-ve-bunu-hadislere-dayandirmaktadir>

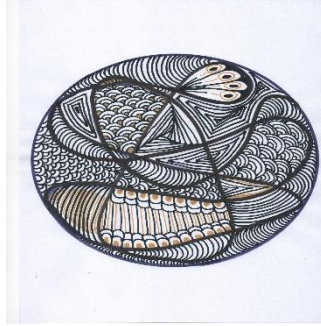
<sup>210</sup> Mehmet Çetin, *Risale-i Nur Külliyatı’nda Geçen Ayetler* (2012), s. 59

<sup>211</sup> Said Nursi, *Şualar*, s. 288

*yüzbinler lisan ile vazife-i ubudiyeti ve tesbihat-ı Rabbaniyeyi yapıyor.”<sup>212</sup>*

*“Bazı melaikeler var ki kırk bin başı var. Her başında, kırk bin dili var. (Demek, seksen bin gözü dahi var.) Her bir dilde, kırk bin tesbihat var.” Evet, madem melaikeler âlem-i şehadetin envainına göre müekkeldirler; âlem-i ervahta o envain tesbihatlarını temsil ediyorlar, elbette öyle olmak lâzım gelir.*

*Çünkü meselâ, küre-i arz bir mahlûktur, Cenab-ı Hakk’ı tesbih ediyor. Değil kırk bin, belki yüz binler baş hükmünde envaini var. Her nev’in, yüz binler dil hükmünde efradları var ve hakeza... Demek küre-i arza müekkel meleğin kırk bin, belki yüz binler başı olmalı. Ve her başında da yüz binler dil olmalı ve hakeza...”<sup>213</sup>*



<sup>212</sup> Said Nursi, Sözler, s. 580

<sup>213</sup> Said Nursi, Mektubat, s. 410



**Ek 1.5. Hazret-i Musa Aleyhisselam, Hazret-i Azrail Aleyhisselam ruhunu kabzetmeye geldiğinde gözüne tokat vurması, hadisi**

Hikâye belli; ruhunu kabzetmeye gelen Azrail'e, Hz. Musa (as), tokat atar. Hadis, Sahihayn'da geçiyor.

Konu hakkında Bediüzzaman'ın yazdıklarını okursak sadece işlenen mesele hakkında değil ayrıca ilmî tartışma usûlü hakkında da bilgi sahibi olacağız. Şöyle ki:

*“Eğirdir’de bir münakaşa-i ilmiye işittim. O münakaşa, hususan şu zamanda yanlıştır. Hatta münakaşayı bilmiyordum. Benden de سوال edildi. Muteber bir kitapta, hadis-i Şeyheyn’in ittifakına alâmet olan ۛ işaretleriyle bir hadis bana gösterildi. “Hadis midir, değil midir?” سوال edildi.*

*Ben dedim: Böyle muteber bir kitapta, Şeyheyn hadisinin ittifakına hükmeden bir zata itimat etmek lâzım; demek hadistir. Fakat hadisin, Kur’ân gibi bazı müteşabihatı var. Ancak havas onların manalarını bulabilir. Şu hadisin zahiri dahi müşkülât-ı hadisin müteşabihat kısmından olmak ihtimali var, dedim. Eğer bilseydim medar-ı münakaşa olmuş, öyle kısa değil belki böyle cevap verecektim:*

*Evvelâ: Bu çeşit mesaili münakaşa etmenin birinci şartı; insaf ile hakkı bulmak niyetiyle, inatsız bir surette, ehil olanların mabeyninde, sû-i telakkiye sebep olmadan müzakeresi caiz olabilir.*

*O müzakere hak için olduğuna delil şudur ki: Eğer hak, muarızın elinde zahir olsa müteessir olmasın, belki memnun olsun çünkü bilmediği şeyi öğrendi. Eğer kendi elinde zahir olsa fazla bir şey öğrenmedi, belki gurura düşmek ihtimali var.*

*Saniyen: Sebeb-i münakaşa, eğer hadis ise hadisin meratibini ve vahy-i zımnînin (vahiy kaynaklı) derecatını ve tekellümat-ı Nebviyenin (Peygamberin konuşmasının)*

*aksamını bilmek lâzım. Avam içinde müşkülât-ı hadisiyeyi (hadisin müşkül konularını) münakaşa etmek, izhar-ı fazl (faziletini ortaya çıkarmak) suretinde avukat gibi kendi sözünü doğru göstermek ve enaniyetini, hakka ve insafa tercih etmek suretinde deliller aramak caiz değildir.*

*Madem şu mesele açılmış, medar-ı münakaşa edilmiş, biçare avam-ı nâsın zihninde sû-i tesir ediyor. Çünkü şu gibi müteşabih hadisleri aklına sığdıramadığı için; eğer inkâr etse dehşetli bir kapı açar, yani küçücük aklına sığışmayan kat'î hadisleri dahi inkâra yol açar. Eğer zahir-i hadisin (hadisin zahir) manasını tutarak öyle kabul edip neşretse ehl-i dalaletin itirazatına ve "Hurafattır." demelerine yol açar. Madem bu müteşabih hadise lüzumsuz ve zararlı bir tarzda nazar-ı dikkat celbedilmiş ve bu çeşit hadisler çok vârid olmuş, elbette şüpheleri izale edecek bir hakikati beyan etmek lâzım gelir. Şu hadis kat'î olsun veya olmasın, o hakikati zikretmek gerektir.*

*İşte yazdığımız risalelerde, ezcümle Yirmi Dördüncü Söz'ün Üçüncü Dal'ında On İki Asıl ile ve Dördüncü Dal'ında ve On Dokuzuncu Mektub'un vahyin taksimatına dair mukaddimesindeki bir esasında tafsilata iktifaen, burada icmalen o hakikate bir işaret ederiz. Şöyle ki:*

*Melaîke, insan gibi bir surete inhisar etmez; müşahhas iken, bir küllî hükmündedir. Hazret-i Azrail Aleyhisselam, kabz-ı ervaha müekkel olan melaikelerin nâzırıdır.*

....

*İşte şu mesleğe göre; kabz-ı ruh vaktinde, insanın âyinesine temessül eden melekü'l-mevtin insanî ve cüz'î bir misali, Hazret-i Musa Aleyhisselam gibi bir ulü'l-azm ve celalli ve hiddetli bir zatın tokadına maruz olmak ve o misalî*

*melekü'l-mevtin libası hükmündeki suret-i misalîyesindeki gözünü çıkarmak ne muhaldir ne fevkalâdedir ne de gayr-ı makuldür.*

...

*Bu mesleğe göre; Hazret-i Musa Aleyhisselam, Hazret-i Azrail Aleyhisselama değil belki Azrail'in bir avnesinin misalî cesedine, fitrî celaletine ve hulkî celadetine ve Cenab-ı Hakk'ın yanında nazdar olmasına binaen, ona bir tokat aşk etmek gayet makuldür. (Haşiye)<sup>214</sup>*

...

*İşte bu mesleğe binaen, Hazret-i Azrail Aleyhisselamın her ferde müteveccih bir yüzü ve bakar bir gözü vardır. Hazret-i Musa Aleyhisselâmın Hazret-i Azrail Aleyhisselâma tokat vurması, hâşû Azrail Aleyhisselâmın mahiyet-i asliyesine ve şekl-i hakikisine değil ve bir tahkir değil ve adem-i kabul değil; belki vazife-i risaletin daha devamını ve bekasını arzu ettiği için kendi eceline dikkat eden ve hizmetine set çekmek isteyen bir göze şamar vurmuş ve vurur...<sup>215</sup>*

Bediüzzaman Said Nursi yakın tarihimize ve Anadolu insanının zihinsel dünyasına ciddi tesirleri olan bir âlimdir. Zira o, 20. Asır Türkiye'sinde devlet erkini icbârî bir sekülerlik adına suiistimal eden elitist jakobenlere karşı başkaldırının sembol isimlerinden biri olmuştur.

Söz konusu hadise, kendisine sorulan sual üzerine temas eden Nursî'nin izlediği metod, geleneksel İslâm

---

<sup>214</sup> Hatta memleketimizde gayet cesur bir adam, sekerat vaktinde melekü'l-mevti görmüş. Demiş: "Beni yatak içinde yakalıyorsun!" Kalkmış atına binmiş, kılıncını eline almış, ona meydan okumuş. Merdane, at üstünde vefat etmiş.

<sup>215</sup> Said Nursi, *Mektubat*, s. 407-410

düşüncesini temsil eden diğer âlimlerin yaklaşımıyla aynı çizgidedir. Kendinden önceki ulemanın görüşlerini ana hatlarıyla aktaran müellifin en orijinal yönü, kabz-ı ervah vazifesi açısından Azrail'in (as) konumu hakkındaki üç farklı görüş ışığında üç farklı tevil yapmış olmasıdır. Nursî, bahsi geçen hadisin ve benzerlerinin de bazı ayetler gibi müteşabih unsurlar ihtiva ettiğine yani esasen gayb âlemiyle ilişkili olduğuna ve dünyevî akılla kavranmasının güçlüğüne dikkat çekmiştir. Bu noktada müellifin yaklaşım tarzını belirleyen bir diğer önemli husus, onun İslâm'a mal olmuş her şeyi sahiplenmesi ve Batı pozitivizmini temel alan gerek vaki gerek muhtemel taarruzlara karşı savunma cephesini takviye etmesidir. Ona göre müteşabih olmasına rağmen bu hadisin makul bir izahı yapılmalıdır çünkü literal anlamı öne çıkarmanın hem inkâra hem de "hurafe" ithamına kapı açma ihtimali bulunmaktadır. O hâlde Müslümanların makbul hadis kaynaklarında geçiyor olması, bu hadisi izah etmeye yönelik bir çaba göstermek için yeterli sebeptir.<sup>216</sup>

Çalışmamızda faydalandığımız ve ictibas ettiğimiz Dr. Ali Mustafa'nın *Risale-i Nur'da Hadisleri Müsbet Yorumlama* başlıklı bilimsel makalesinin sonuç kısmı bize bazı kıstasları verme açısından faydalı olacak.

"Bu bölümde en önemli çıkarım ve tavsiyeler zikredilecektir.

1. Said Nursî'nin hadis metinlerini müsbet manası ile yorumlamaya özen gösterdiği, başka sahih metinlere veya sağduyuya aykırı menfi anlayıştan kaçındığı görülüyor.

---

<sup>216</sup> Doç. Dr. Yunus Emre Gördük, *Hz. Musa ve Ölüm Meleği İle İlgili Rivayet Çerçevesinde İslâm Âlimlerinin Hadislere Yaklaşım Tarzına Dair Bir İnceleme*,

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/katre/article/373623>

2. Said Nursi yanlış mana tevehhüm edilen metinleri ele alırken iki farklı yenilik görülüyor: Biri: Metin tevilde usul-u şeriatı ve sağduyuyu dikkate alarak, hadisin lafzına da aykırı düşmeyen işarî bir tevil yapıyor. İkincisi: Müşkül metinlerin senedleri Peygamber (sav)'den sabit mi değil mi, bakmadan tevil ediyor.

3. Said Nursi'nin müşkül metinlerden istihraç ettiği işarî manalar okuyanlara aklen ve ruhen lezzet veriyor.

4. Risale-i Nur hem delil olarak hem tevil edilerek zikredilen hadisler bakımından zengin bir kaynak olmasına rağmen, Risale-i Nur'un hadis yönü araştırmacılar tarafından hak ettiği ilgi ve araştırmayı görmemiş. Risale-i Nur hakkında yazılanlar çoğunlukla fikrî yönü ve tebliğ meselelerini ele almış, fakat hadislere ait araştırma olarak iki tane yayınlanmamış tezden başka bir makaleye rastlamadım, maalesef onlara da ulaşamadım.

5. Said Nursi'nin risalelerde ele aldığı ve müstesna bir surette incelediği araştırmacıların dikkatine değer hadis konuları başlıca şunlardır: müşkilü'l-hadis, faziletlere dair hadisler, kıyamet alametlerine dair hadisler, delail-i nübüvvet."<sup>217</sup>

---

<sup>217</sup> Ali Mustafa, *Risale-i Nur'da Hadisleri Müsbet Yorumlama*, [https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AXCGI\\_eOyZgeuuwfwAUd](https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AXCGI_eOyZgeuuwfwAUd)

### Ek 1.6 Ehl-i imanın kurtuluşuna dair rivayetler

*“Kardeşlerimizden Çaprazzade Abdullah Efendi gibi bazı adamlar, ehl-i keşiften rivayeten bu geçen ramazanda Ehl-i Sünnet ve Cemaat için bir fereç, bir fütuhât olacağını haber verdikleri halde zuhur etmedi. Böyle ehl-i velayet ve keşif, neden hilaf-ı vaki haber veriyorlar? Benden sordular. Ben de birden sünuhat kabûlinden olarak verdiğim cevabın muhtasarı şudur:*

*Hadis-i şerifte vârid olmuştur ki: “Bazen bela nâzil oluyor; gelirken karşısına sadaka çıkar, geri çevirir.” Şu hadisin sırrı gösteriyor ki mukadderat, bazı şeraitle vukua gelirken geri kalır. Demek, ehl-i keşfin muttali olduğu mukadderat mutlak olmadığını, belki bazı şeraitle mukayyed bulunduğunu ve o şeraitin vuku bulmamasıyla o hâdise de vukua gelmiyor. Fakat o hâdise, ecel-i muallak gibi Levh-i Ezeli’nin bir nevi defteri hükmünde olan Levh-i Mahy-İspat’ta mukadder olarak yazılmıştır. Gayet nadir olarak Levh-i Ezeli’ye kadar keşif çıkar. Ekseri oraya çıkamıyor.”<sup>218</sup>*

Bu metinde söz konusu hadislerdeki ihbarlara bakış açısı getirilirken, o hadislerin tevilindeki usûle de işaret eder.

---

<sup>218</sup> Said Nursi, Lem’alar, s. 192

## Okunması tavsiye edilecek çalışmalar

1. Prof. Dr. Ali Bakkal, Bediüzzaman Said Nursi'nin Hadisleri Yorumlama Metodu  
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/396786>
2. Doç. Dr. Mehmet Bilen, Risale-i Nur'da Hadis Kabul Kriterleri  
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/797894>
3. Abdülbaki Çimiç, Büyük İslam Alimi Bediüzzaman'dan naklen "33 Hadis" ve açıklaması  
[https://www.yeniasya.com.tr/gundem/buyuk-islam-alimi-bediuzzaman-dan-naklen-33-hadis-ve-aciklamasi\\_357795](https://www.yeniasya.com.tr/gundem/buyuk-islam-alimi-bediuzzaman-dan-naklen-33-hadis-ve-aciklamasi_357795)
4. Dr. Ali Mustafa, Risale-i Nur'da Hadisleri Müsbet Yorumlama,  
[https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AXCGL\\_eOyZgeuwfWAUd](https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AXCGL_eOyZgeuwfWAUd)
5. Kenan Demirtaş, Risale-i Nur'un Hadis Yaklaşımı  
<https://sekercihan.org.tr/risale-i-nurun-hadis-yaklasimi-kenan-demirtas/>
6. Muhammed Ali, Sünnet Müdafaası veya Risale-i Nurda Hadis Vurgusu  
<https://www.ilimcephesi.com/sunnet-mudafaasi-veya-risale-i-nurda-hadis-vurgusu/>
7. Bahaeddin Sağlam, Risale-i Nur'da Geçen Arapça, Farsça İbareler ve Ayet, Hadis Mealleri, Tebliğ Yayınları, 2004

8. Kenan Demirtaş, Risale-i Nur'da Geçen Ayet ve Hadis Mealleri, Nesil Basım yaym, 2009
9. Risale-i Nur'da Geçen Ayet, Hadis Mealleri, Sadakat İlmî Heyeti, Sebat basım, 2010
10. Abdulkadir Badıllı, Risale-i Nur'un Kudsî Kaynakları Tespitleri, Delilleri Mealleri, Envar Neşriyat, 1992
11. Mustafa Öztoprak, Bediüzzaman Said Nursî'nin Hadis Anlayışı,  
[http://ifder.igdir.edu.tr/Makaleler/226780316\\_12\\_Book\\_\(227-236\).pdf](http://ifder.igdir.edu.tr/Makaleler/226780316_12_Book_(227-236).pdf)
12. Levlâke Hadisi Nasıl Anlamalıyız? Risale-i Nur Eğitim Merkezi,  
<https://www.risaleinuregitimmerkezi.com/levlake-hadisi/>
13. Doç. Dr. Yunus Emre Gördük, Hz. Musa ve Ölüm Meleği İle İlgili Rivayet Çerçevesinde İslâm Âlimlerinin Hadislere Yaklaşım Tarzına Dair Bir İnceleme,  
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/katre/article/373623>



**Faydalanılan Kaynaklar**

-Erzurumlu İbrahim Hakkı, Marifetname, Alem Yayıncılık, 1996

-Mehmet Çetin, Risale-i Nur Külliyyatı'nda Geçen Ayetler (2012

- Nursi, Bediüzzaman Said, Risale-i Nur Külliyyatı Lûgatçe-İndeks- Dipnot, (Hatıra Külliyyat) Yeni Asya Neşriyat, İstanbul-2004-2011

<https://sorularlarisale.com>  
<https://www.sonpeygamber.info>  
<https://www.ilimcephesi.com>  
<https://www.yeniasya.com.tr>  
<https://dergipark.org.tr>  
<https://sorularlaİslâmiyet.com>  
<https://İslâmansiklopedisi.org>  
<https://www.malikaya.com>  
<https://risale.online>

## İndeks

- A
- Abâdile-i Seb'a, 22  
 Abbasi, 58  
 Abdulkadir Badıllı, 168  
 Abdulkadir Geylani, 137  
 Abdullah İbni Abbas, 72  
 Abdülbaki Çimiç, 167  
 âdet, 19, 24, 70, 122  
 âfât, 106, 107  
 Afyon, 33  
 ahad, 18  
 âhırzaman, 9, 31, 50, 95,  
 96, 98, 104  
 Ahmed İbn-i Hanbel, 34  
 akıllarına güvenen, 31, 50  
 âlem-i misal, 71, 146, 147  
 âlicenabâne, 99, 100  
 Allame İbnu'l-Vezîr, 49  
 anarşist, 107  
 Arap, 55, 58, 59, 69  
 aynelyakîn, 9  
 Azrail, 30, 161, 162, 163,  
 164
- B
- Bağdat, 114  
 Bahaeddin Sağlam, 167  
 balık, 71, 75, 76, 77, 79,  
 82, 83, 84, 85, 87  
 Barla, 9  
 Basra, 96  
 belagat, 109  
 bürhan-ı kat'î, 43
- C
- cehil, 23  
 Cengiz, 34  
 Cuma, 136
- Ç
- Çaprazzade Abdullah  
 Efendi, 166  
 çekirge, 107
- D
- dabbetü'l-arz, 99  
 Deccal, 33, 34, 93, 95, 96,  
 105, 106, 118  
 Dıhye, 102  
 Doç. Dr. Mehmet Bilen,  
 167  
 Doç. Dr. Yunus Emre  
 Gördük, 164, 168  
 Dr. Ali Mustafa, 156, 164

## E

Ebu İshak b. Rahuye, 49  
 ecel, 90, 91, 92, 166  
 edille-i Şer'îye, 26  
 Eğirdir, 161  
 enaniyeti kavi, 31  
 Endülüs, 114  
 ervah-ı âliye, 38, 89  
 ervah-ı safîle, 38, 89  
 Erzurumlu İbrahim Hakkı,  
 82, 169

## F

fazilet, 9, 31, 50, 109, 118,  
 137, 139  
 fesad, 106, 107  
 fitne, 80, 99, 143  
 Fûruat, 42

## G

galat-ı meşhur, 70  
 gıybet, 127, 128, 129, 130

## H

haber-i vahid, 15, 16, 21,  
 42  
 hakkalyakînin, 9  
 Halife Me'mun, 58  
 Harun, 131, 132, 133, 135  
 Hasen hadis, 20, 50

Hazret-i İdris, 93  
 heves, 99  
 Hıristiyanlık, 102  
 hikâye, 64, 68  
 hodbin, 140  
 hût, 71, 75, 77, 82, 83, 84,  
 85  
 Hülâgû, 34  
 hürmet, 56, 99  
 hürriyet, 99  
 Hüseyin Uzun, 125, 128,  
 130, 141  
 Hz. İsa, 54, 93, 94, 98

## İ

İbn Teymiye, 49  
 İbn-i Abbas, 22, 72, 73, 74,  
 75  
 İbn-i Cevzî, 16, 22  
 İbni Teymiye, 155  
 İcma, 26  
 ilham, 56, 63, 66, 67  
 ilmenyekîn, 9  
 İmam Şafii, 49  
 İmam-ı Buhârî, 34  
 İmam-ı Gazali, 59  
 İmanı zayıf, 31, 35  
 İncil, 57, 60, 63  
 irhasat, 25  
 İsevîlik, 94, 102

İslâmiyet, 55, 56, 58, 59,  
64, 77, 94, 102, 104,  
107, 114, 141  
İsmail Lütüfi Çakan, 73  
İsm-i A'zam, 137  
isprizma, 101  
İsrailiyat, 56, 57, 58, 61,  
63, 74  
İstanbul, 114, 169  
İsteklendirme, 74  
istib'ad, 101  
istibdat, 99

## J

Japon, 103

## K

kabiliyet, 135, 137  
Kabul-i teslimî, 43, 44  
kan, 130  
katl, 127, 129, 131  
katre, 9, 135, 164, 168  
Kenan Demirtaş, 167, 168  
kırk bin, 159, 160  
Kıyas, 26  
kinaye, 68  
Kitap, 26, 49, 72, 146, 147  
korkutma, 74  
korkutmak, 74  
Kudsî hadis, 18

Kudüs, 114  
Kûfe, 96  
Kur'ân, 8, 12, 19, 21, 22,  
25, 27, 40, 47, 48, 49,  
51, 52, 53, 57, 59, 60,  
61, 62, 63, 64, 80, 86,  
89, 90, 111, 115, 116,  
117, 136, 141, 143, 147,  
149, 150, 151, 154, 156,  
158, 161

## M

Makbul hadis, 14  
Maktu hadis, 20  
malûm, 18, 133  
Malûmat-ı sâbıka, 55  
Mañçur, 106, 107  
mazhar, 25, 29, 66, 67,  
137, 138, 144, 157  
Me'cüc, 106, 107  
Medine, 65, 95, 96  
Mehdi, 38, 93, 94, 95, 96,  
118  
Mehmet Ali Kaya, 118  
Mehmet Çetin, 1, 159, 169  
melek, 67, 79, 81, 82, 94,  
159  
Merdud hadis, 14  
Merfu hadis, 19, 20  
merhamet, 99  
Mesih, 93

meşhur hadisler, 18  
 Mevkuf hadis, 20  
 Mısır, 114, 116  
 miyyas, 131, 150  
 Moğol, 106, 107  
 Mudarî, 59  
 muhabbet, 10, 155  
 Muhammed Ali, 167  
 Muhammed Eroğlu,, 73  
 Musa, 30, 131, 132, 133,  
 135, 161, 162, 163, 164,  
 168  
 Mustafa Çağrı, 127  
 Mustafa Öztoprak, 168  
 Mutezile, 51, 58  
 mutlak, 15, 19, 108, 109,  
 120, 122, 123, 127, 142,  
 143, 166  
 muvazene, 90, 110, 116,  
 118, 132, 133  
 muvazi, 131  
 mübalağa, 109, 113, 114,  
 118, 145  
 mücaze, 109, 113, 114  
 münekkid, 140  
 müteşabihat, 80, 161  
 Mütevatir hadis, 14

## N

nazar-ı kesret, 148  
 nekkad, 21

Niyazi Beki, 27

## Ö

öküz, 71, 75, 76, 77, 79,  
 82, 83, 84, 85, 87  
 örf, 19, 68, 70, 122

## P

Prof. Dr. Ali Bakkal, 167

## R

Razi, 52  
 Re'fet, 75  
 reşha, 9

## S

Sahih hadis, 20  
 Sahihayn, 20, 21, 161  
 Sedd, 106, 107  
 sefahet, 99, 104  
 Semerkant, 114  
 sevab, 109, 117, 123  
 sevr, 71, 77, 82, 83, 84, 85,  
 87  
 sinek, 110, 112, 113, 144,  
 145  
 Süfyan, 38, 41, 93, 94, 95,  
 96, 118  
 Sünnet, 24, 26, 27, 30, 47,  
 166, 167

Ş  
Şam, 65, 95, 96, 114

T  
taassub, 47  
tabir, 16, 19, 21, 67, 70,  
78, 84, 140, 143, 144,  
145, 147  
tarafdarlık, 47  
tearüf, 19, 68  
tefsir, 19, 22, 57, 59, 60,  
61, 63, 72, 87, 95, 96,  
140, 141, 142, 143, 153,  
155  
temsil, 45, 57, 68, 71, 80,  
88, 96, 150, 159, 160,  
164  
tergib, 74, 109, 127  
terhib, 74, 109  
tesamü, 68  
tesbih, 128, 136, 159, 160  
teşbih, 71, 75, 79, 88, 133,  
137  
tevatür, 14, 15, 16, 17, 18,  
21, 25  
Tevatür, 14  
tevil, 51, 80, 86, 87, 111,  
140, 141, 142, 143  
Tevil, 33, 67, 86, 87, 141,  
142, 143

Tevrat, 57, 60, 63  
Tire, 8

## U

ubudiyet, 10, 156, 159  
uluhiyet, 148

## Ü

ümit, 90  
üstünlük, 47

## V

vahiy, 66, 67, 145, 161

## Y

Ye'cüc, 106, 107  
Yeni Asya, 169  
Yrd. Doç. Dr. Bayram  
Demir, 30  
Yusuf Şevki Yavuz, 87

## Z

Zann-ı galibî, 43  
Zayıf hadis, 20  
Zerkeşi, 142  
Zıtlaşmak, 47  
Zühre, 9

